

John W. Oldam

TREK AF HOTEL-, PENSIONATS-
OG RESTAURATIONS-LIVET I ÅRHUS
1921-41

I

I N D L E D N I N GERHVERVSARKIVET
ÅRHUS

1953-207

Det følgende er et arbejde, det foreløbig har taget over et årti at gennemføre. Da fremstillingen er ret åben og på visse punkter uafsluttet, er titlen blevet den beskedne "Træk af hotel-, pensionats- og restaurationslivet i Århus 1921-21". Afgrænsningen voldte visse problemer. Skulle kun den daværende Århus kommune behandles, ville en række karakteristiske steder blive forbigået, hvilket ville fremstå som en mangel, selv om disse er beskrevet nok så malende af andre. Det er derfor det traditionelle Århus, der er valgt som geografisk genstand, således at de dengang kendte udflugtssteder er omtalt i et tillæg.

Imidlertid er en yderligere opdeling i "underdistrikter" foretaget for at fremstillingen ikke skulle blive for uoverskuelig. Måske vil mange eventuelle læsere foretrække den mere uforpligtende "springen rundt", men intentionen har netop været at levere et systematisk struktureret værk som modvægt mod de mange "spredte" af den mere muntre art. Det vil nok formindske den eventuelle læsermængde, men arbejdet kan måske bruges som opslagsværk.

Fremgangsmåden har været at arbejde sig gadevis fra centrum til "underdistrikterne", vel at mærke sådan som disse betegnelser blev opfattet i tiden lige før det behandlede. Selve gadefølgen indenfor det valgte delområde kan selvfølgelig diskuteres, men det får nu være.

Derefter gås der til den tidsmæssige afgrænsning, og her var valget meget vanskeligere. Oprindeligt var det hensigten at give en beskrivelse fra ca. 1920-21, det lange tidspunkt da sindene skulle falde til ro efter verdenskrigen, og helt frem til den nærmeste nutid. Men det projekt viste sig alt for stort selv for et så lille område. Forandringerne har været kolossale. Som det bemærkes nedenfor i det første sammendrag er udskiftningshastigheden i dette serviceerhverv overraskende høj for en ikke-kender. Ejer- og bestyrerdata ville blive ganske formidable og kræve helt vilkårlige beskæringer. Et andet besværliggørende faktum er selve kulturens forandring.

Derfor måtte en kraftig tidsmæssig nedskæring ske. Valget faldt så endelig på "mellemkrigsårene", dog ikke helt sammenfaldende hermed. Begyndelsesåret kan begrundes og retfærdiggøres med, at det var det første ikke-krigsbetonede år; "gullaschbaronernes efterslæb" var endeligt forbi. Slutåret med at den næste krigstids restriktioner ikke var slået igennem endnu. Trods mørklægning og enkelte luftalarmer, som man endnu ikke tog alvorligt, var restaurationslivet slet ikke mærket af "alvoren", det fungerede næsten bedre end i de forløbne 20 år! Besværet kom først senere.

Endelig kan anføres som forsvar for de pågældende år, at den periode var den sidste til dato (1993), der var karakteriseret af en egentlig prisbevægelse. Et drastisk prisfald efterfulgt af en ret langvarig mere moderat prisstigning målt på dagligdagsvarer. Siden har det størt set kun kunnet gå den ene vej. Man kunne kalde samme tidsrum for den sidste konjunktur-svingning.

I den enkelte gade er det den enkelte café's mere eller mindre begivenhedsrige livsskæbne, der søges skildret. Hovedsageligt gennem en opregning af ejer- og/eller bestyrerforhold. Derved hakkes gaden ganske vist tidsmæssigt i stykker, hvilket også er utilfredsstillende, men efter flere forsøg alligevel opfattet som den eneste farbare vej. Trods det har det forekommet påkrævet på visse steder at give en mere almindelig beskrivelse af byudviklingen, selv om denne måtte være kendt i forvejen. Det gælder f. eks. gadeomlægningerne i forbindelse med opførelsen af den nye hovedbanegård. Ellers er gadernes historiske udvikling, herunder deres navne, i tiden forinden ikke analyseret i dybden. Herom må henvises til bestående opslagsværker, hvoraf nogle er angivet i kildefortegnelsen.

.....

Foruden denne temporære-topografiske skildring er også en statistisk fremstilling søgt givet. Heri er priser på udbudte ydelser analyseret. Denne centrerer dog hovedsageligt mod pensionater, hvoraf der dengang fandtes en set med senere øjne rent ufattelig mængde. Måske over 200, en nøjagtig opgørelse er ikke mulig, da der ikke fandtes nogen autoritativ registrering. Nu er der ingen tilbage! Restaurationspriser indtager en mindre plads, da opgivelserne herpå desværre er langt mere sjældne.

Kost- og værelsesprisers svingning gennem det analyserede åremål er sammenholdt med det generelle forbrugerprisindeks (pristallet) og deres sammenstemmen eller afvigelse herfra påvist, uden at nogen dyberegående kausalforklaring dog er tilstræbt. Den vil altid blive for "lemfældig". Endelig er foretaget en sammenligning mellem det københavnske og århusianske prisleje for pensionater i tidsrummet. Den falder ud til "gunst" for Århus, hvilket man vel også måtte forvente.

.....

Kildematerialet er for langt det meste vedkommende trykt. Det skyldes, at de egentlige arkivalier, bevillingssager, har været vanskeligt tilgængelige. Kun 2 pakker er fremdraget, og deres indhold var desværre ufyldstgørende, se i øvrigt fortegnelsen.

.....

Historie, 1937.
 og 2. 1961 og 1962.

Chr. Stub Jørgensen: På spænderne i en halv størrelse. Dag i Århus I, 1964.
Aarhus Hotelvært - K I L D E F O R T E G N E L S E 1975. 72 s. 1975.

A. Artikler og monografier

Svend Aage Andersen: Havnearbejderne i Århus - før containernes tid, 1988.

Oluf L. Arndal: Restauratørforeningen af 22. Sept. 1881 Aarhus.

1881 - 22. September - 1931, 1931.

Foreningen fik ved sin stiftelse navnet "Aarhus Værtshusholderforening", der omkring 1890 blev ændret til "Aarhus Beværterforening" og 1893 til "Beværterforeningen for Aarhus og Omegn". Efter en sammenslutning med hotelværter i byen i 1919 forandredes navnet igen til "Aarhus Hotelvært- og Beværterforening". På 50-års jubilæet 1930 vedtoges ovennævnte navn.

Foreningen fik i 1903 det uofficielle øgenavn "Den lille Forening", fordi der da indstiftedes en konkurrerende forening, jfr. ndf.

Thorkild Bjørnvig: Hjørnestuen og månehavet. Erindringer 1934-38, 1984.

Jordens hjerte. Erindringer 1938-46, 1986.

Den folkelige Forsamlingsbygning i Aarhus 1875-1925, 1925.

Holger Gad: Befolknings- og arbejdskraftsproblemer i dansk landbrug II, 1954.

Id. Gejl: Århus børs. E. Korr Johansen (red): Fra Åhavn til kysthavn, 1990.

Erik Hansen sm. med Jens Haugaard Jensen og Lilla Voss: Sociale studier. Kriminalitet, prostitution og fattigdom i Århus ca. 1870-1906, 1975.

Bernhardt Jensen: Som Århus morede sig. Folkelige forlystelser fra 1890'erne til 2. verdenskrig, 1966. Forkortet B. J., 1966.

Victor Jensen: Klunketid og krigsår. Vagn Dybdahl (red), 1968. Forkortet V. J., 1968.

Torben Kisbye: Almas børn, 1988.

Regnar Knudsen: Vejlbjby-Risskov gennem tiderne, 1956.

Finn H. Lauridsen: På tankens slot. Hus og hjem i Århus 1870-1940, 1977.

Flink betjening, god mad, propre senge. Århus i avisannoncer 1900-1960, 19 .

"Og mit". "Dit Århus". Festskrift til Gunner Rasmussen 15. febr. 1990.

Henry Mogensen: Et er sikkert - Alt forandres, 1987.

Lars Chr. Nielsen: Skytte-Lars. En krybskyttes erindringer 1870-1930, 1987.

Adolf Rasmussen: En proletardrengs erindringer. Århus Stifts Årbøger 1974.

Hans Rishøj: Århus i krisetider, 1980.

Emanuel Sejr: Træk af Aarhus Havns Historie, 1937.

Gamle Århusgader 1. og 2. 1961 og 1962.

Forkortet E. S.

Chr. Stub Jørgensen: På opdagelse i en halv storstad. Ung i Århus I, 1964.
Århus Hotelvært- og Restauratørforening af 2. Sept. 1903. 75 år, 1978.
 Uofficielt benævnt den "store" forening, velsagtens fordi dens medlem-
 mer har større omsætning end den "lille", jfr. ovf. Det er trods mange
 forsøg aldrig lykkedes at sammensmelte de 2 foreninger.

B. Aviser og opslagsværker

Th. Adamsen: Hotelværter og Restauratører II, 1938. Dette værk er enestå-
 ende i sin art. I-II indeholder kortfattede biografier over
 alle - eller næsten alle - dalevende hotelejerne og restaura-
 tører herunder også ikke-organiserede. Er aldrig blevet ef-
 terfulgt, er dog ikke 100 % korrekt.

Demokraten 1921-41

V. J. Holstein-Rathlou: Århus I-III, 1920-23. Forkortet H-R.

Lokalhistorisk Samlings avisudklip 1921-41.

Roberto Weile: Danske Værter. Ledende og kendte Hotelværter og Restaura-
 tører i Danmark, 1934.

Århus Byraads Forhandlinger A og B 1921-41. Forkortet Aa. B. F.

Århusposten 1921-37. Avisen ophørte 1937.

Århuus Stiftstidende 1921-41. Forkortet Aa. St.

Århus Vejvisere 1919-42.

C. Utrykte Kilder

Karl Andersen: En arbejders erindringer, 1989. Utrykt manuskript Lokal-
 historisk Samling.

Århus Politimester. Sundhedskommissionen. S-K sager. B. 398.

Lb. nr. 1988/1143. Bevillinger 1913-1961. 1 pk.

Lb. nr. 1988/1144. Bevillinger 1928-1931. 1 pk.

Disse sager blev, formentlig ved rådhusets flytning fra Domkirkeplads
 til Parkallé, sendt til Århus Politi ca. 1940 og herfra videre til Lands-
 arkivet Viborg 1953. Der er ikke foretaget nogen "finregistrering", pak-
 kerne indeholder meget andet, og det kan ikke udelukkes, at der befinder
 sig flere bevillingssager i andre enheder, der kun er registreret med et
 årstal.

Den lokalhistoriske billedsamling.

.....

B I L L E D F O R T E G N E L S E

Mejlgade:

Nr. 14: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1966.

Nr. 70: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1917.

Nr. 92: Interiør, B. J., 1966, s. 102.

Kystvej:

Nr. 33: Interiør. B. J., 1966, s. 101.

Studsgade:

Nr. 17: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1917, 1923, 1945 (2).

Nr. 27: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1957 (Gavlen); E. Sejr I, 1961, s. 37.

Nr. 42-46: Eksteriør (Skiltet). Lokalhistorisk Samling 1938.

Nr. 64 (Hotel "Jylland"): Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1900, 1923.

Nørregade:

Nr. 1-5: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1891; V. J., 1968, s. 125.

Nørreallé:

Nr. 62 (Ny Munkegade 1): Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1921 (3);
B. J., 1966, s. 104; Demokraten 22/10 1936.

Guldsmedgade:

Nr. 1 (Tangen 2): Eksteriør. H. R. II, 1921, s. 200.

Nr. 22: Eksteriør. Sst., s. 220; Ung i Århus I, 1964, s. 162 (hvor dog kun det halve af skiltet kan skelnes).

Volden:

Nr. 5: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1925.

Nr. 31 (Klostergade 1): Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1945.

Store Torv:

Nr. 4 (Hotel "Royal"): Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 19 ; Interiør.
B. J., 1966, s. 91-96, 125-129.

Marstrandsgade:

nr. 2: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling, mange billeder; Ung i Århus I, 1964, s. 233.

Frederiksgade:

- Nr. 3: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1920, 1954.
 Nr. 45-47: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1911.
 Nr. 75: Eksteriør. H. R. III, 1923, s. 122.
 Nr. 79: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1909; H. R. I, 1920, s. 322.
 Nr. 16: Eksteriør. H. R. III, 1923, s. 118.
 Nr. 68: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1954.
 Nr. 80: Eksteriør. H. R. III, 1923, 126.
 Nr. 86: Eksteriør: Lokalhistorisk Samling, adskillige billeder.

Aagade:

- Nr. 14 a.: Eksteriør. E. Sejr, 1937, s. 101.
 Nr. 97: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 19 ; V. J., 1968, s. 60.

Østergade:

- Nr. 6: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1954, 1955.
 Nr. 12-18: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1955 (Skiltet).
 Nr. 31 (21): Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1930 (Skiltet), 1935,
 1958.

Sct. Clemenstorv + -bro:

- Nr. 15: Eksteriør. B. J., 1966, s. 98.
 Nr. 17: Eksteriør. H. R. III, 1923, s. 630.

Søndergade:

- Nr. 53 f. : Eksteriør. Lokalhistorisk Samling, flere billeder.
 Interiør. B. J., 1966, s. 129 ff.
 Nr. 32: Eksteriør. H. R. II, 1921, s. 91 (Skiltet).

Ryesgade:

- Nr. 3: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1938 (fra Sønderallé);
 H. R. II, 1921, s. 46; Demokraten 25/6 1940.
 Nr. 9: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling før 1921; H. R. II, 1921, s. 40.
 Nr. 18: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1935.
 Nr. 23: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1912, 1925, 1930 (Skiltet).
 Nr. 27: Eksteriør. Aarhusposten 12/3 1929; Lokalhistorisk Samling 1939
 (Skiltet).
 Nr. 29: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling som ovf.
 Nr. 31: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling som ovf.
 Nr. 34: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling adskillige billeder.
 Nr. 45: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling før 1920, 1926 (?).

Kannikegade:

- Nr. 5: Eksteriør og interiør. H. R. III, 1923, s. 589.
 Nr. 12: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1933; interiør sst. sidst i 1930'erne. Interiør. Ung i Århus I, 1964, s. 221.

Sønderallé:

- Nr. 3: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1925 (Skiltet), 1927, 1938.
 Nr. 29: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1925 (?).

Rosenkrantzgade:

- Nr. 2: Eksteriør. H. R. III, 1923, s. 559.
 Nr. 20: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1925 (Skiltet).
 Nr. 21: Eksteriør og interiør. B. J., 1966, s. 134.

Aarhus-Hallens Restaurant: Interiør. B. J., 1966, s. 134-137.Banegaardsgade:

- Nr. 6-8: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1953.
 Nr. 41-45: Eksteriør: Lokalhistorisk Samling flere billeder før 1920;
 B. J., 1966, s. 110.
 Nr. 46: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling adskillige billeder især fra Banegaardspladsens Anlæggelse.
 Nr. 47-53: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling omkr. 1919.

Banegaardsplads:

- Nr. 2: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1934 (Skiltet).
 Nr. 4: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1934 f.
 Nr. 10: Eksteriør og interiør. Lokalhistorisk Samling 1929 f.
 Nr. 12: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1931 f.
 Nr. 14: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1937 f.; Aarhus Stiftstidende 18/4 s. å.

Ny Banegaardsgade:

- Nr. 47: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1938, 1941 (Skiltet).

M. P. Bruunsgade:

- Bruunsbro: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1926 (Skiltet); Demokraten do. 2/10 1927.
 Nr. 2 = Banegaardsgade 46, se ovf.
 Nr. 28: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 19 ; H. R. I, 1920, s. 471.
 Nr. 36: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 19 ; (Skiltet).

Skolebakken:

- Nr. 3: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1921; interiør B. J., 1966, s. 116.

Skolegade:

- Nr. 5: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 192 ; H. R. III, 1923, s. 59.
 Nr. 7: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 192 ; H. R. III, 1923, s. 59.
 Nr. 37: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 19 (fra Havnegade). H. R. III, 1923, s. 590.

Revet:

- Nr. 9-11: Eksteriør. Demokraten 24/8 1930; Lars Chr. Nielsen, anf. værk, 1987, s. 199; Torben Kisbye, anf. værk, 1988, s. 80.

Havnegade:

- Alle relevante nr.: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling; Ung i Århus III, 1988, s. 135.

Mindegade:

- Nr. 6: Eksteriør. B. J., 1966, s. 114 (Skiltet).
 Nr. 18: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 19 .
 Nr. 21: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1920; H. R. III, 1923, s. 583.

Dynkarken:

- Nr. 1-3: Eksteriør. Lokalhistorisk Samling 1920, 1931; Demokraten 24/9 1922.

"Teatercaféen": Interiør. B. J., 1966, s. 117-121.

De udenfor Århus liggende etablissementer er næsten alle gengivet så hyppigt, at det ikke er fundet nødvendigt at optage dem på denne liste.

Afsnit I

INDHOLDSFORTEGNELSE

A F S N I T I

R E S T A U R A N T E R O G H O T E L L E R topografisk 1921-41

I. D E T "C E N T R A L E" O M R Å D E.....S. 1-112

Mejlgade.....	S. 1-9
Kystvej.....	S. 9
Studsgade.....	S. 9-13
Nørregade.....	S. 19-22
Høegh Guldbergsgade.....	S. 14-17 , 14-17
Nørrebrogade med Knudrisgade.....	S. 13-14
Skovvej.....	S. 17-18
Nørre Allé.....	S. 23-25
Guldsmedgade.....	S. 26-30
Volden.....	S. 30-34
Badstuegade, Graven, ^{og Rosengade}	S. 34-38
Torvene.....	S. 38-40
Vestergade.....	S. 42-52
Vesterport.....	S. 52-54
Vesterbrogade.....	S. 56-57
Marstrandsgade.....	S. 57-58
Christiansgade.....	S. 68
Frederiksgade.....	S. 58-68
Sct. Clemensstræde.....	S. 68-69
Aagade sen. Aaboulevard.....	S. 70-74
Fiskergade.....	S. 74-75
Fiskergyde.....	S. 76-77
Østergade.....	S. 77-81
Sct. Clemens Torv med Clemensbro.....	S. 81-83
Søndergade med "Regina".....	S. 84-88
Ryesgade.....	S. 88-98
Kannikegade.....	S. 98-102
Sønder Allé.....	S. 102-105
Rosenkrantzgade med "Kasino".....	S. 106-111
Sct. Knuds Torv med Aarhus Hallens restaurant..	S. 111-112

II O V E R G A N G T I L D E "Y D R E" O M R Å D E R

S. 113-137

Banegaardsgade.....	S. 113-117
Park Allé.....	S. 118-119
Banegaards Plads.....	S. 120-121
Ny Banegaardsgade.....	S. 121-122

M. P. Bruunsgade med Bruunsbro.....	S. 122-126
Frederiks Allé.....	S. 126-128
Jægergaardsgade.....	S. 128-130
H. N. Clausensgade og Lundingsgade.....	S. 130
^{Den gamle By} Sjællandsgade med Klostergade.....	S. 131-132
Niels Ebbesensvej.....	S. 132-133
Niels Juelsgade med Trøjborgvej og Torden- skjoldsgade.....	S. 133-134
På "Søsiden" mod syd.....	S. 134-135
Skolebakken med "Palæ".....	S. 135-137
III. "H A V N E K V A R T E R E T".....	S. 138-168
Indledning.....	S. 138-139
Skolegyde.....	S. 140-141
Skolegade.....	S. 141-148
Revet.....	S. 148-149
Havnegade.....	S. 150-154
Mindegade (med "Wiener-Hallen").....	S. 154-159
Dynkarken sen. Mindet.....	S. 159-163
Fredens Torv - Fredensgade.....	S. 163-164
Spanien.....	S. 164
"Teatercaféen".....	S. 165-168
N <u>Sammenfatning om Aarhus-Cafélivet</u>	S. 169-174
<u>TILLÆG</u>	
V. "D E Y D R E O M R Å D E R".....	S. 175-199
A. <u>Riis Skov</u>	S. 175-177
"Salonen", sen. "Sjette Frederiks Kro".....	S. 175-176
"Pavillonen".....	S. 176-177
"Ferdinandspladsen".....	S. 177
B. <u>Nord for Riis Skov</u>	S. 178-190
Riis Skov Badehotel.....	S. 178-181
"Drakenbergkro".....	S. 182-184
"Bellevue".....	S. 184-187
"Terra Nova".....	S. 187-188
"Aakrogen".....	S. 188-190
C. <u>Syd for byen</u>	S. 190-199
Frederikshøj Kro.....	S. 190-191
"Thors Mølle".....	S. 191-
"Friheden".....	S. 192-194
"Varna".....	S. 194-196

AFSNIT I. HOTEL- og RESTAURATIONSTOPOGRAFI¹

I. DET "CENTRALE" OMRÅDE.

MEJLGAD E

Mejlgade - til omkring 1860 "Middelgade" - er en af byens ældste kendte gader. Den er beskrevet af flere forfattere i nyere tid, men disse beskrivelser standser i reglen kort efter år 1900 og har et andet sigte end det foreliggende.

Begyndelsen på den venstre, vestlige, uligennummererede side var i 1920 byens rådhus. På den lige, højre, østre var det nabohuset til den gamle, hæderkronede Kathedralskole. Sidstnævnte ligger nemlig i Skolegade, der begynder nord for Skolegyde.

Det går op og ned med hushøjden på begge sider. Omtrent henne ved den tidligere Tværgade, forhen Havgyde, førte en lille "smøge" ned til Kystvejen. Den hed Smedegyde og var en af de få udprægede fattiggader i Århus på den tid. (Grønland var en anden). Den må naturligvis ikke forveksles med den stadig eksisterende Maren Smeds Gyde, der går fra Torvene til Sct. Clemensstræde.

På den østre side ender Mejlgade med det så tit omtalte bygningskompleks "Mejlborg", på den vestre med hjørnet til Østbanetorv. Østre sides ophør indtræffer før vestres, hvorved der dannes en lille, trekantet u-navngiven plads. De ulige husnumre er hele vejen løbet forud for de lige. Vi vil i øvrigt møde mange "nummerdrillerier" fremstillingen igennem.

.....

Analysen begyndes her som for de følgende gaders vedkommende ^(som hovedregel) med de ulige numre, der løbes hele vejen igennem, hvorefter der begyndes forfra med de lige. Der var (formentlig) ingen restaurationer før i nr. 33. Den hed og hedder fremdeles (1993) Café "Sct Oluf", hvilket navn må alludere til den skråt overfor liggende Sct. Olufsgade, Sct. Olufsgaard og den tidligere Sct. Olufs kirkegård.^{x)}

Det har fra anden side været hævdet, at denne restauration er en af de ældste i byen, måske endda den ældste, helt tilbage fra 1850'erne. Men det kan der (desværre) ikke gås ind på her.

Bevillingshaver (restauratør, se forklaring ovf.) var Jens Petersen i 1920/21, der også drev Café "Rømer", Frederiksallé 125.^{x)} Men han havde som så mange andre ^{ældre} og svækkede bevertere bestyrer, her frk. Marie Jørgensen. Denne afgik ved døden i marts 1928, hvilket fremgår af dødsannonce i Demokraten 15/3: "Vor kære Søster og Svigerinde Marie Jørgensen, Café "Sct. Oluf", Mejlgade 33, er i Dag afgaaet ved Døden".

Kort efter døde Jens Petersen, og hans enke, Ane Marie P. søgte om
+) Huset er det mindste i gaden, der er kun én (lille) lejlighed udover og ovenover udskænkingsstedet. Der findes vistnok intet fotografi af det i Den lokalhistoriske Samling.

x) Efter dennes ophør erhvervede han også cafeen Graven 27, der også fik navnet Café "Rømer", jfr. ndf.

og fik som ny bestyrer L. Høst, der tidligere havde drevet "Landbohotellet", Studsgade 46¹⁾. 1/10 1935 erhvervede Jens Peter Hansen, forhen "Den høje Stue", Vestergade 38, Café "Sct. Oluf", og han forblev (formentlig) perioden ud.²⁾ Restaurationen har tilsyneladende ført et "stille liv", i hvert fald figurerer den ikke i aviserne bortset fra ovennævnte dødsannonce.

Næste "bedested" var i nr. 47, på det nordre hjørne af smøgen Snevringen lige efter den tidligere så kendte auktionsbygning Nellemann & Thomsen. Også et ret uanseligt hus. Vejviseren oplyser intet om restaurationsnavn ca. 1919/20, kun at restauratøren hed N. P. Elstrup.

1920 skete der en drastisk ændring i denne cafés karakter. Den blev en del af den dengang landsdækkende restaurationskæde eller -sammenslutning Danske Kvinders Alkoholfri Restauranter, forkortet til KAR. Den havde til formål dels at tilbyde god og billig mad, dels at danne en modvægt mod alkoholforbruget på restauration (og så selvfølgelig også at tjene lidt) og bestod til omkring 1960. Priserne lå virkelig lavt, og der var ingen drikkepenge, de ansatte var fast lønnet. Leder var en bestyrerinde; den første hed E. Asmussen. Det oplyses i Aa. St. 21/6 1921, at spisehuset nu havde eksisteret dér i 1 år. Det fik navnet "Mejlhal", vel sagtens fordi det lå i Mejlgade.

Dermed var en slags modvægt mod den fæle alkohol indført i denne ret værtshusrige gade. Organisationen havde også et kristent præg og sigte, hvad der fremgik af adskillige annoncer efter arbejdskraft, hvori det hed, at helst troende (kvindelig) medhjælp ville blive foretrukket.

Sådan gik de første år, men i 1926 skete der noget særligt. Muligvis har lokalerne været for trange, i hvert fald flyttede "Mejlhal" til Store Torv 16, 1. Sal, hvor den iflg. Demokraten 8/4 og 26/4 overtog et tidligere restaurationslokale dér, og hvor det videre forløb vil blive behandlet under beskrivelsen af Tervet.³⁾

I Mejlgade 47 fortsatte imidlertid en spise- og afholdsrestaurant, men det står ikke klart, om denne også hørte under KAR. Navnet blev forandret til "Ny Mejlhal", og lederen kom til at hedde Ingstrup. Følgende annonce fra Demokraten 26/5 1926 fortjener at citeres: "Hvor spiser man bedst? I "Ny Mejlhal", Mejlgade 47. Middag 2 Retter og Kaffe Kr. 1,25; á la Carte Retter fra 65 Øre. Ingen Drikkepenge. Ingstrup".

I 1927 angiver vejviseren en køkkenchef ved navn G. Frederiksen i nr. 47. 25/5 s. å. synes det som om en katastrofe er indtrådt. Der averteres nemlig i Aa. St.: "Afholdsrestaurationens og Spisehusets "Ny Mejlhals" Lokaler, Mejlgade 47, kan grundet indtrufne Forhold straks faas til Leje ved Henvendelse til Ejeren".

Men tilsyneladende gik det ikke så galt. Den kristelige restaurant vedblev at bestå. I Demokraten 10/9 1927 fortælles, at "Ny Mejlhal" er blevet nystandsset, og at der er kommet ny vært og køkkenchef, hvis navne dog ikke anføres. Aa. St. 27/9 s. å.: "En ung Pige søges til Servering, og kvindelig eller mandlig Kogeelev antages straks. Ikke kortklippet. Troende Folk foretrakkes. "Ny Mejlhal", Mejlgade 47."

I begyndelsen af 1930'erne ændredes navnet "Ny Mejlhal" efter annoncerne at dømme tilbage til "Mejlhal" slet og ret. Der var altså 2 "Mejlhaller" i byen på det tidspunkt. Se således Aa. St. 4/8 1933: "Spiserestauranten "Mejlhal", Mejlgade 47. Køb Spisebilletter. Middag-Aften. 10 Billetter 11 Kr." Restauranten havde nu nærmet sig pensionatsstatus, et træk der går igen også på "rigtige" restaurationer i de tider, jfr. senere.

Året efter, 1934, er navnet forandret igen, denne gang pudsigt nok til "Gl. Mejlhal"(!). Det fremgår af lignende annoncer i Aa. St. 3/1 1934, 21/4 s. å., 24/4 1937.

16/11 s. å. oplyses videre om institutionen i Aa. St.: "Gl. Mejlhal", Mejlgade 47, modtager Pensionærer ved separate Borde. 10 Middage 12 Kr." En identisk annonce ses sst. 17/6 1939. Det fremgår af disse avertisementer, at en ikke uvæsentlig prisstigning har fundet sted siden 1934, idet aftensmåltidet er gledet ud!

Spisehusets tid var snart forbi. 25/1 1940 melder Aa. St. om en ny vært ved navn Carl M. Jensen, der ikke kan identificeres nærmere. Men i 1941 må det være blevet helt "verdsligt"; Aa. St. averterer 15/5, 6/7 og 6/11 om en restauration ved navn "Jacobs Cafe", hvortil slutter sig Demokraten 3/7. Der forblev "spirituøse" beværtninger her under vekslende navne (et var "Papegøjen") til omkring 1960, siden da almindelige forretninger. Der er intet tilfredsstillende billede i lokalsamlingen.

.....

I naboejendommen nr. 49 fandtes ca. 1921 en (i vejviseren) unavngiven restaurant, hvis indehaver (eller bestyrer) hed H. Rindom. Ikke længe efter synes en medindehaver ved navn I. M. Riisgaard at være kommet til. Caféen forsvandt tilsyneladende i midten af 1920'erne, men dukker op igen sidst i 1930'erne under navn Café "Kronjyden" med Maren Kirstine Haagaard, f. Markvorsen, som indehaverske⁴⁾. Restauranten bestod under samme navn til omkring 1960, hvorefter der ikke blev café mere dér heller. Der er intet billede af den i lokalsamlingen.

Der var derefter "værtshusfrit" på den ulige side til nr. 61, det nordvestlige hjørne af Tvergade (9). Her befandt sig en restaurant ved navn

Café "National". Den havde det fortrin fremfor de tidligere nævnte, at den havde musik. Musik var ellers i den tid meget almindelig selv på små værtshuse, omend den krævede en særlig polititilladelse. Der var delte meninger i byrådet om dens eksistensberettigelse sådanne steder, især når musikken kombineredes med dans (mellem bordene), hvilket vil blive omtalt senere. Flere forfattere, heriblandt B. J., 1966, s. taler om, at 1920'erne i al almindelighed var en jazz-tid med store og sælsomme orkestre. Det er der sikkert noget om, og det vil også blive draget frem i det følgende. På den anden side bestod musikken nok hyppigt kun af et enligt slidt klaver, der blev betjent af en forhutlet, måske fordrukken pianist.

Hvornår Café "National" opstod, kan ikke forfølges her, men den vært, vi her støder på fra 1921 (måske først bevillingshaver 1923), hed Jens Marius Clausen ⁵⁾

Jens Marius Clausen var tilsyneladende med på noderen i den "nye tid" og annoncerede ret så festligt. Se således Demokraten 6/12 1922: "Café "National", Mejlgade 61. Stor Koncert hver Aften af et 3-Mands Orkester. Godt Spisested. God, borgerlig Mad". Endnu mere friskt sst. 9/9 1923: "Hallo! Se ind til Jens Marius. Original Trio. Lurifax, Gamle Jas og Krølle paa "National", Mejlgade 61". Var det nu også rigtig jazz? Og 14/12 s. å. sst. lød det: "Café "National". Gratis Ande- og Flæskespil Fredag, Lørdag og Søndag ved Jens Marius". Det var selvfølgelig i anledning af den nær forestående jul. Nogle år senere kunne 1/6 1928 læses i Aa. St.: "Husk Café "National". Altid fin Musik. Godt Smørgaasbord og en liden Syp".

Ordet "Smørgaas" er vistnok ikke så "in" mere; det stammer fra Sverige og har intet med gås at gøre, som vil blive udredt senere i afsnit II. Det dukker op senere under Riis Skov Badehotel. Syp er vel det svenske ord for en dram.

Desværre møder man ingen muntre annoncer fra Café "National" senere, hvad grunden hertil så kan være. J. M. C. sad tilsyneladende perioden ud. Da Tværgade blev omdøbt til Nørreport 1939 og nummereringen vendt med udgangspunkt fra Kystvejen, fik Café "National" indgang fra Nørreport 8. Den består endnu under navn Café 8 uden musik eller andre særlige attraktioner, og der er intet billede af den i lokalsamlingen.

Omtrent samtidig blev Smedegyde med den triste pauperisme saneret, og nogle år senere blev rækken af ejendomme på Nørreports sydside nedrevet. Et bybillede havde ændret sig stærkt. Det skulle fortsætte.

Derefter var der ved "vor tids" begyndelse ingen restaurationer på

den ulige side mere før nær ved gadens udmunding. Det forhold vekslede imidlertid ved samme epokes udløb. På det sydlige hjørne af Kaløgade (1), Mejlgade 81, blev i 1940 indrettet en afholds- og spiserestaurant - dog uden kristelig observans, den havde sikkert ingen forbindelse med den tidligere "Mejlhal" - ved navn "Guldbaren".

20/9 s. å. kunne følgende annonce læses i Aa. St.: "Fæst ikke Lid til et Rygte (en hentydning til besættelsestidens rygtedannelser), før De personligt har undersøgt Kilden. - Et meget sejglivet Rygte fortæller, at Stine i "Guldbaren" laver Mad, som vor Mor lavede den. 2 solide Retter for 1,10 Kr. Hjørnet af Mejlgade og Kaløgade". Etablissementet fortsatte under forskellige navne, sidst "Capri". Det består pr. dato, nu som rigtig restaurant (1993) Der er intet billede i lokalsamlingen og er nærmest et tilholdssted for indvandrere.

Det er på det nordlige hjørne af Molsgade (2) og Mejlgade 95, det næste sted fandtes. Der lå en café ved navn "Lillebelt", indehavet af restauratør E. P. Skovgaard. Den ophørte i slutningen af 1924. 13/8 s. å. bragte Demokraten Skovgaards dødsannonce. Det fremgår af den, at han døde på sin 72års fødselsdag. Han havde iflg. vejviseren drevet café hér siden 1904/05. d. v. s. siden de høje etagehuse blev opført. Der kom ingen restauration på stedet mere, og der er intet billede i lokalsamlingen.

Så er vi ved "vejs ende" på den ulige side. I den sidste ejendom i gaden, hjørnet af Østbanetorvet, nr. 109 og Østbanetorv 1, lå 1920/21 "Østbanehotellet"⁶⁾. Dets ejer og restauratør ~~hed~~ Peter Poulsen. Han ejede også (afholds)restauranten "Frederikshal", Frederiksgade 76 (jfr. ndf.)⁷⁾. Han drev imidlertid virksomheden ved hjælp af flere skiftende bestyrere.⁸⁾ Omkring 1930 afhændede han det hele til enkefru Kjerstine Jørgensen og overtog Mejlgade 14⁹⁾. Hun fortsatte med vekslende bestyrere og blev afløst af Chr. Christensen, hvis enke Mary C. antog Holger Petersen som bestyrer fra 1/12 1936¹⁰⁾. Blandt bestyrere i mellemtiden var bl. a. C. A. Post af den kendte Postfamilie og fru A. C. Holberg Møller, der er kendt fra andre restauranter i byen, jfr. ndf.

Vi kan ikke følge Østbanehotellet videre, blot fastslå, at navnet på et ikke nærmere angiveligt tidspunkt skiftede til "Østbane-Caféen" (der ikke må forveksles med caféen på Østbanestationen), fordi hotelvirksomheden definitivt ophørte. Restaurationen består endnu som Café "Harmonien", og har dengang som nu ført et stille liv uden omtale i dagspressen.

.....
af Café "Kronjyd", Mejlgade 49, jfr. ovl., og af "City-Café", der under

Dernæst må der skiftes spor til den højre, østlige og ulige side. I nr. 4 var en navnløs kælderbeværtning ved gastgiver P. Nielsen. Den havde i øvrigt eksisteret i en lang årrække, men ophørte ved nytår 1922, fordi Århus skattevæsen rykkede ind i ejendommen.¹¹⁾

Næste sted var nr. 14. Det lå (og ligger fremdeles) i en høj stue i et lavt hus med en fin ydre trappe på 3-4 trin. Der findes - ganske undtagelsesvist - i lokalsamlingen et godt ydre billede heraf, der dog vist først er taget 1966.

Det kan ikke her oplyses, hvor langt restaurationen går tilbage. Dens første navn i denne periode var Café "Premier" ved restauratrice fru H. Willadsen. Den var nok lagt an på at skulle være noget mere "eksklusiv" end de øvrige Mejlgadebeværtninger bortset fra "National" og "Mejlborg". Det hedder i Demokraten 28/7 1923: "Café "Premier", Mejlgade 14. Koncert. Priserne er betydeligt nedsatte. En Øl 45 Øre, en stor Sjus, Whisky eller Cognac, 75 Øre. Forretningen er aaben Kl. 5 Morgen".

Fru H. Willadsen havde imidlertid allerede tidligere overgivet ledelsen til bestyrerinde Helene Erichsen Sørensen, og under hende skiftede caféen navn til "Trocadero"¹²⁾ Demokraten bekendtgjorde herom 1/11 1923: "Café "Trocadero", Mejlgade 14, tidl. Café "Prémier", aaben. Concert hver Dag fra Kl. 4 Eftm." 1/3 1924 fortalte en annonce i Aarhusposten, at man i Café "Trocadero" kunne danse under en stjernehimmel, og den der kunne tælle stjernernes antal, kunne vinde 25 kr.! Et lignende tiltrækningsarrangement fandt sted på samme tid i Café "Havndal", Skolegyde 8, se ndf. Og Aa. St. averterer 7/5 s. å. med, at en berømt sang-pianist musicerer og synger hver aften. Der var altså kunst for pengene! Men sådanne meddelelser forsvandt ret hurtigt.

Helene Sørensen forlod stedet 1926 for at drage til nr. 20, "Kyst-cafeen", og i en annonce i Aa. St. 25/8 1927 var restaurationslokalerne i Mejlgade 14 billigt til leje. Den kunstneriske tid var for stedse forbi. Caféen bestod imidlertid alligevel, men nu bliver ejer- og bestyrerforholdene næsten uigennemskuelige for en ikke-indviet person. Ca. 1928 var fru Willadsen blevet afløst af Peder Chr. Bisgaard, der tillige havde drevet restauration i Spanien 45 og Havnegade 28 (jfr. ndf.)¹³⁾ Samme Bisgaard var imidlertid svagelig og indsatte Oscar Wachsmut som bestyrer. Omtrent samtidig blev restaurationens navn ændret til "City-Café" (Demokraten 27/10 1927). På grund af nogle uregelmæssigheder i sin ledelse måtte Wachsmut fratræde i slutningen af 1928. Restauratør Peter Paulsen fra Østbanehotellet overtog fra Bisgaard og fik kelner Anhart Sørensen til bestyrer 1931¹⁴⁾ Derefter kan der med de givne kilder ikke oplyses mere udover, at en efterfølgende bestyrerinde Maren Kirstine Haagaard senere blev indehaver af Café "Kronjyden", Mejlgade 49, jfr. ovf., og at "City-Café", der undervejs havde fået ombyttet navnet til "Café-City", ved periodens slutning blev til en afholdsrestaurant eller et spisehus først med bybud B. Bendtsen, kendt fra Skolegade 11, og derefter H. V. Jacobsen som bevillingshavere.

Handwritten note at the bottom of the page:
 i en annonce i 1920 om et nyt restaurant sted
 i Mejlgade "Café Premier" fortalte man om et "Café Premier"
 i Mejlgade "Café Premier" i 1920 og derefter "Café Premier" i 1923
 det blev senere indtaget videre (1923)

Restaurationen består endnu efter mange omskiftelser. I 1960'erne var den under det gamle navn "City-Café" et af de mest berygtede steder i Århus, men det ændrede sig helt under nyt ejerskab, først som "Garveriet", dernæst som "Bar Don Quijote" under Miguel Fernandez (1993).

1926 skete der en nydannelse i Mejlgedes restaurationsprofil. Da indrettedes "Kystcaféen" i nr. 20, Sct. Olufsgade 2, det søndre og lave hjørne af denne gade, der på et meget tidligere tidspunkt var -gyde.¹⁵⁾ Bevillingshaveren er ikke oplyst her, se Aa. St. 27/10 1926. Den første bestyrer(inde) var ovennævnte Helene Sørensen fra "Trocadero", den næste - fra 15/10 1931 - Gudrun Magdalene Rasmussen, der tidligere havde været servitrice samme sted.¹⁵⁾ Hun fortsatte såvidt ses perioden ud. Der er i øvrigt intet særligt at bemærke om restaurationen. Den er der stadig, men har som de fleste andre gennemgået mange forandringer gennem tiderne.^{x)} Der er ingen billeder af den i lokalsamlingen.

På strækningen Sct. Olufsgade-Tværgade fandtes ved 1920'ernes begyndelse en café i nr. 38. S. P. Sørensen var indehaver iflg. vejviseren.⁹⁾ Den havde intet oplyst navn, forsvandt efter få års forløb, og har heller ikke efterladt sig noget billede. *Formentlig den senere ejer af Volden 28.*

I nr. 44, der på et ikke nærmere angivet tidspunkt kom til at hedde Café "Centrum", residerede enkefru Anna Margrethe Schmidt, der tidligere (eller samtidig) havde ejet "Brammers Café", M. P. Bruunsgade 54, jfr. ndf. Også hun lod virksomheden drive ved skiftende bestyrere som papdækker C. L. Jensen, L. P. Vang, der før havde været bestyrer i nr. 70, Café "Djursland".¹⁶⁾ Vang blev 1929 udskiftet med A. H. Nielsen.¹⁷⁾ Den sidste i rækken var N. Elstrup, der vel er identisk med den E., der drev ^{Mejlgade} nr. 47 før "Mejlhaltiden". Midt i 1930 blev caféen, der nok har været meget beskeden, omdannet til et spisehus, og der kan på grundlag af det givne materiale ikke oplyses mere om den, ligesom der heller ingen billeder er af den. Der kom aldrig restaurant der mere, men derimod i nabohuset.

På den anden side af Tværgade befandt sig Café "Djursland" i nr. 70. Af den findes der et billede i lokalsamlingen fra 1927. Men karakteristisk nok er dette billede et biprodukt. Det er nemlig slet ikke værtshuset, der har haft fotografens interesse, men derimod naboejendommen nr. 72, Jens Mikkelsens bødkeri, og Café "Djursland" er derfor kun kommet delvist med.

Bevillingshaver var enkefru Karen Christensen, der symptomatisk drev forretningen via bestyrere. Den første i vor tid hed Niels Sørensen, der dog fraflyttede 1/10 1921 for at overtage "Savoy-Hotel", Banegaardsgade 6-8, jfr. ndf. Han blev efterfulgt af ovennævnte L. P. Vang, der i 1928 flyttede som bestyrer til nr. 44. Hans afløser, fhv. kroejer Th. Therkild-

^{x)} Den var i en arrakke i 1960'erne og ind i 1970'erne en natterestaurant under navnet "Café Ambassador", fortsatte som sådan med "Café Himmel-ula" og derefter "Fri Jensen Viseværkhus". En tragisk ulykke i 1990 har standset den indtil videre (1993).

sen, var kun bestyrer i knap 3 måneder i 1929, inden han p. g. a. personlige uoverensstemmelser med K. C. fratrådte og i stedet blev bestyrer hos restauratør S. P. Sørensen, Volden 28, se ndf.¹⁸⁾ Restaurationen ophørte ca. 1 år efter og efterfulgtes ikke af nogen anden café til dato, men ejendommen består stadig uomdannet i modsætning til nr. 72.

.....

Så er der absolut ingen mellemstationer før det sagnomspundne "Mejlborg", Mejlgade 92, Kystvej 65. Etablissementet havde endnu gode dage både i forbindelse med den daglige restaurationsdrift og udlejning af hyggelige selskabslokaler. Mange private møder og sammenkomster blev afviklet her og skulle blive det i en lang årrække endnu indtil 1960, da tiden var ude for slige steder. Det lå på et helt andet niveau end de øvrige restauranter i Mejlgade. Der var ingen jazz her, ^{men meget "god" musik.} Man kan roligt sige, at her var et af samlingsstederne for "borgerskabet" i dettes sidste dage. Restauratør fra 1906 var C. G. A. Bye Jørgensen, der vedblev i vor periode¹⁹⁾ Der er interiørbillede og beskrivelse hos B. J., 1966, s. 101-103. Mejlborgs ydre er vist næsten utallige steder.

.....

Noter til Mejlgade

- 1) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 12/10 1928.
- 2) Th. Adamsen II, 1938, s. 341.
- 3) Bevillingen blev givet 19/4 1926. B. 398. 1988/1143. 1913-1961. Bevillinger der nedlægges.
- 4) Th. Adamsen II, 1938, s. 381.
- 5) Th. Adamsen II, 1938, s. 339. Aa. B. F. A. 3/9 1923.
- 6) Der findes et lille billede af ejendommen hos H. R. II, s. 285. Han påstår, at hotelvirksomheden allerede på daværende tidspunkt (1922) var ophørt. Adskillige annoncer synes dog at dementere denne påstand.
- 7) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 14/4 1931.
- 8) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 17/11 1927. *En ked A. Møller Sørensen. Sta. St. 19/5 1927*
- 9) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 22/12 1931.
- 10) B. 398/1143. Byrådsmøde 13/11 1936. Th. Adamsen II, 1938, s. 385.
- 11) Aa. St. 21/11 1921. Senere opslugte katedralskolen ejendommen.
- 12) Th. Adamsen II, 388.
- 13) B. 398. 1988/1144. 22/12 1928.
- 14) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 18/7 1931.
- 15) Th. Adamsen II, 1938, s. 386.
- 16) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 25/5 1928.

17) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 27/10 1931.

18) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 1/2 og 27/4 1929.

19) Th. Adamsen II, 1938, s. 350. *Dog annonceredes en enkelt gang i Aa. St. 29/9 med en ny duo Krause, Fischer og Phillip.*

K Y S T V E J

I tilslutning til behandlingen af Mejlgade tages en lille afstikker til den parallelle, nærliggende Kystvej. På det sydlige hjørne af Tværgade (Havgyde) og denne lå der fra 1871 en restauration ved navn "Strandkafeen". Der er fortalt om dens tilblivelse og efterfølgende år frem til 1908 af B. J., 1966, s. 100, hvor der slutes af med gengivelse af et spisekort. På s. 101 er der et billede af restaurationsinteriøret, som viser, at der har været tale om et pænt, borgerligt sted. Men der røbes intet om, hvornår det ophørte. Iflg. vejviseren for 1919 bestod stedet endnu da, men der er lidt problemer om ejerforholdet. For Kystvejens vedkommende oplyser husregistret - fagregistret nævner slet ikke restaurationen, men det er en ret almindelig manko - restauratør C. Rasmussen, for Tværgades restauratrice H. Willadsen. Hun er jo kendt fra Café "Premier", Mejlgade 14, jfr. ovf. Muligvis var C. Rasmussen (kun) bestyrer og etablissementet blevet nedlagt samtidig med hendes "overflytning" ved begyndelsen af "vor periode". Den sst. hos B. J., 1966, refererede "Promenadekafé" var ophørt forinden.

S T U D S G A D E

Er ligesom Mejlgade en af byens ældstegader, hvis navn fortaber sig i fortidens mørke, men i hvert fald intet har med stude at gøre. Hér som dér har restaurationsforholdene ikke interesseret de kendte lokalhistorikere overvættets meget bortset fra Hotel "Jylland". Dettets beskrivelse ophører imidlertid gerne før "vor tids" begyndelse.

I nr. 3's forhus havde siden 1903 befundet sig en restaurant ved navn "Træfpunkt", der i 1921 ejedes af enkefru Andrea Andersen. Hun fik 1924 ølhandler A. Thomsen til bestyrer¹⁾, hvilket blev bekendtgjort i Demokraten 17/7 og Aa. St. 12/8 s. å. Begge steder blev han dog fejlagtigt betegnet som ejer¹⁾.

Hans bestyrertid strakte sig kun over 3 år. 11/6 1927 fortæller Aa. St.: "Fhv. ølhandler Thomsen, ejer af Café "Træfpunkt", Studsgade 3, er død". Hans enke, Thomasine Th. fortsatte derefter som bestyrer, hun blev i november 1931 afløst af kelner Anton Nielsen²⁾.

At bevertningen, hvorom der ellers intet forlyder, ikke var helt problemfri, fremgår af Aa. St. 12/6 1933: "Bedragerisk Gæst paa Café "Træfpunkt", Studsgade 3. Han betalte med halve (overklippede) Tikronesedler og fik Penge tilbage". Man vil pr. dato (1993) nok synes, at det var en lidt besværlig måde at skaffe sig gevinst på, også selv sedlerne lyder på mere!

I 1934 trådte en ny mand til, Hans Peter Hansen; først som bestyrer, fra 1936 som indehaver³⁾. Der er ikke fundet mere om caféen indtil 1941. Omkring 1960 ophørte restaurationen, og en møbelforretning rykkede ind. I 1970'erne kom der café dér igen, i nyeste tid helt renoveret og døbt Café "Englen" efter et relief ovenover indgangsdøren til ejendommen, der i en fjern fortid var blevet kalket til. Stedet er pr. dato et udpræget samlingspunkt for ungdommen. Der er ingen billeder i lokalsamlingen fra mellemkrigsårene.

Det næste sted, vi konfronteres med, var det nordre hjørne af Paradisgade (2), Studsgade 17. Her lå en 4-etagers beboelsesejendom med restauration i stuen, som der er flere fotografier af i lokalsamlingen. Indgangsdøren var lige i hjørnet. Ifølge en dødsannonce i Aa. St. 24/7 1921 hed restauratøren Christen Jensen, mens vejviseren af 1919 siger C. Enevoldsen. Men ejer/bestyrerforholdene er desværre her meget uoverskuelige, og sikre udsagn om ^{kan ikke} dem fremsættes på det foreliggende grundlag.

Det synes som om cafénavnet "De la Reine" kan skimtes på det ældste fotografi. Restaurationen blev drevet af G. Jensen til 1924, derefter af V. Fendrich, der flyttede til Dynkarken 5 1928, og tog cafénavnet med sig, jfr. ndf. (Aa. St. 1/2 1924, 2/12 1927, 24/1 1928). Dernæst trådte ^{Jfr. S. ndf.} S. Boutrup, der tidligere havde drevet "Turisthotellet", Roskrantzgade 2, til, og han omdøbte stedet til "Boutrups Cafe" (Aa. St. 24/9 1928)⁴⁾.

Hans tid blev heller ikke lang. 1/2 1929 fortælles i Aa. St.: "Restaurationslokalet" i Studsgade 17 er straks eller senere til Leje. Henvendelse til Chokoladeforretningen Paradisgade 2". Caféen blev dog videreført af Anton Peter Obel Berg, tidligere indehaver af Café "Olympia", Skolegade 11, og Café "Marselisborg", H. N. Clausensgade 1, og restauranten kom herefter til at hedde Café "Olympia" og vedblev hermed i vor tid.⁵⁾ Huset og der med restaurationen forsvandt ved nedrivning i slutningen af 1950'erne, og i den meget sene genopbygning ^{i en helt anden stil} omkr. 1980 indrettedes ingen café.

Næste station på vejen er nr. 27, en fredet bygning, der ikke er foreviget særligt godt i lokalsamlingen men derimod hos E. Sejr I, 1961, s. 37. Billedet dér er formentlig fra omkring 1870; og det ses tydeligt på det, at der lå en café her, der bar det opløftende navn "Paradis". Dette navn er forsvundet senere; i vejviseren 1919 meldes om en unavngiven restaurant, hvis indehaver var A. Rasmussen. Få år efter blev han afløst af en frk. Thora Tandrup eller Tanderup, der ophævede den egentlige bevertning af Café "Set. Oluf", Højgade 33, jfr. ovt.

og gav sig til at drive pensionat dér i stedet for. Se ndf. afsnit II. Siden det ophørte i slutningen af 1920'erne, har der ingen virksomheder af den slags befundet sig i ejendommen.

I den gamle bindingsværksgård nr. 35, "Brandths Gaard" befandt der sig en alderstegen restaurant ved navn "Bækkelund". Den er omtalt flere steder, navnlig fordi der tidligere havde været hotel, der dog var ophævet på vort udgangstidspunkt. Indehaver var en ligeledes alderstegen gæstgiver Asmus Lorenzen. Han ansøgte bevillingsnævnet 1930, da han var 85 år, om at hans datter, enkefru Anne Dorthea Nielsen, tidligere bestyrer af Hotel "Phønix", Vestergade 51, måtte blive bestyrer hér. Det blev bevilget, men restaurationens dage var alligevel talte. Lorenzen døde, og 12/1 1933 bragte Aa. St. følgende annonce: "Café "Bækkelunds" Lokaler, Studsgade 35, er til Leje fra April Elyttedag. Henvendelse til Købmand H. H. Brandth". Anne D. Nielsen kom til "Bocken", se ndf.⁶⁾ Der kom aldrig café dér mere, og der er intet tidssvarende billede i lokalsamlingen.

På den lige, østre side var der ingen værtshuse før i nr. 42, et 3-etages beboelseshus i gadens nordre ende. I Studsgade løber de lige numre forud for de ulige.

Her lå "Landbocaféen" ved restauratør Chr. Enevoldsen, muligvis den samme som kendes fra nr. 17. Han haft bevilling siden 1913. Efter hans død 1931 ansøgte hans enke, Margrethe E, om bestyrer Arne Leo Volmer Jensen, hvilket blev bevilget.⁷⁾ Han, eller måske hans efterfølger, ændrede navnet til Café "Ny Bækkelund", vel sagtens under indtryk af det gamle, der blev nedlagt s. å.

Derefter bliver ejer- og bestyrerforholdene meget uigennemskuelige. Allerede 1/4 1933 skulle efter Th. Adamsen Victor Nielsen være indtrådt som bestyrer, men ifølge referat af byrådsmøde 6/5 1936 skulle han først være blevet autoriseret 27/3 s. å., og bevillingshaveren hedder nu enkefru Cæcilie Jeppesen.⁸⁾ 1938/39 blev frk. I. Enevoldsen restauratrice (muligvis tidl. Skolegade 34, jfr. ndf.), og omtrent samtidig blev restaurationsnavnet forandret igen til "Studsgades Café", hvad der formentlig hænger sammen med Frk. Enevoldsens afhændelse til Victor Nielsen, jfr. ndf. Der var restauration i ejendommen til omkring 1970 under et senere medlem af slægten Enevoldsen. Ved hans død standsede den, og lokalerne har med korte afbrydelser ligget uudnyttet siden da.

2 ejendomme længere henne, i nr. 46, ligeledes et 3-etages hus, noteres i begyndelsen af 1920'erne en restaurant ved navn "Landbohotellet". Det var "in" dengang at markere værtshuse o. l. med "landbo" og "landmands"-, jfr. ndf. Restauratør eller bestyrer var L. Høst, der 1928 blev bestyrer af Café "Sct. Oluf", Mejlgade 33, jfr. ovf.

Omkring århundredskiftet havde denne ejendom et dårligt ry iflg. Erik Hansen m. fl.: Sociale studier, 1975, s. 240, men om denne tilstand endnu bestod ved udgangstidspunktet her, får stå hen. Det er også usikkert, om der i det hele taget blev drevet noget hotel længere.

Der forlyder ikke meget om nr. 46 efter L. Høst. Skal man tro vejviseren, var der slet ikke restauration dér i årene 1932-37. Det står imidlertid fast med hjemmel i bevillingssamlingen, at der ¹⁹³⁶eksisterede en afholdscafé på stedet med bevillingshaver Niels Oscar Møller⁹⁾. Det navn ses ellers ikke andet steds, men i en annonce i Aa. St. 15/11 1937 forkyndes det, at der nu er kommet en (rigtig) restauration igen i Studsgade nr. 46 ved restauratør O. P. Nielsen. Den hed nu "Wonder-Bar"! Der har næppe været noget særligt vidunderligt ved den, navnet er vist hittet fra en film, der var fremme dengang.

Ca. 1 - 2 år derefter (1938/39) solgte Frk. I. Enevoldsen nr. 42 til ovennævnte Victor Nielsen og erhvervede i stedet nr. 46, der nu kom til at hedde Café "Ny Bækkelund", mens nr. 42 som sagt fik navnet "Studsgades Cafe". "Ny Bækkelund" fortsatte under skiftende ejere og navne til 1970'erne, hvorefter lokalerne gik til andre formål. Der er ingen gode billeder af nogen af stederne i lokalsamlingen, kun et par skilte kan skimtes fra slutningen af 1930'erne.

Dermed er den udviklede Studsgade for så vidt færdigbehandlet. Tilbage står det gamle Hotel "Jylland" på hjørnet (det østlige) af Tværgade, nr. 64 ff. (gl. nummerering). Denne så omfangsrigt omtalte og billedforsynede gamle institution måtte nu forsvinde p. g. a. den planlagte gadeudvidelse. Aa. St. og Demokraten oplyser samstemmende 18/11 1938, at Århus kommune havde købt Hotel "Jylland", grund og bygninger, for 135.000 kr. hvortil kom inventar for kr. 12. 659. Sidste ejer var enkefru Jacobine Christensen, der tidligere havde drevet det nedlagte Hotel "Postgaarden", Skolegade 17, jfr. ndf.¹⁰⁾ Det gik imidlertid ikke helt efter planen. Krig, besættelse og efterfølgende pengemangel medførte, at nedrivningen først skete 1960. Kommunen måtte derfor i de mellemliggende år bortforpagte hotellet til skiftende bestyrere, men det hører en senere tid til.

For fuldstændighedens skyld skal lige bemærkes, at Studsgade indtil 1939 endnu drejede til venstre et ganske kort stykke vej ^{i forlængelse af Tværgade} og altså ikke "mundede ud i denne" (standsede ved den tidligere "Studsgades Port", men det får ingen betydning for denne analyse.

.....
 I Aa. St. 21/2 1931, 19/4 1932, 19/8 1940, der alle drejer sig om kvindelig arbejdskraft.

Noter til Studsgade

- 1) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 11/8 1929.
- 2) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 16/11 1931.
- 3) B. 398. 1988/1143. Byrådsmøde 13/11 1936. Th. Adamsen II, 1938, s. 381, hvor han dog opgives som bevillingshaver allerede fra 1934.
- 4) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 13/3 1928. ^{Det ser ud som om C. C. Thislund da var bevillingshaver.}
- 5) Th. Adamsen II, 1938, s. 379. Demokraten 27/11 1931.
- 6) Th. Adamsen II, 1938, s. 384. B. 398. 1988/1144. 1928-31. 25/9 1930.
- 7) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 5/11 1931.
- 8) B. 398. 1988/1143. Byrådsmøde 6/5 1936. Th. Adamsen II, 1938, s. 344.
- 9) B. 398. 1988/1143. Byrådsmøde 6/5 1936.
- 10) Th. Adamsen II, 1938, s. 339.

.....

N Ø R R E B R O G A D E
O G
K N U D R I S G A D E

Nørrebrogade begyndte indtil 1939 ved Studsgades mærkelige "stoppunkt" på højde med den såkaldte "Kærlighedssti" og fortsatte i nnv. retning som begyndelsen af hovedvejen til Randers forbi Nørregade, Knudrisgade, Kirkegårdsvej, hvorefter den ophørte ved krydset Nørre Boulevard (Sygehusboulevard)-Vennelyst Boulevard for at blive afløst af Niels Ebbesensvej. Ved reguleringen 1939 blev stykket mellem Studsgade og Knudrisgade skåret af, så sidstnævnte gade blev begyndelsespunktet, mens Nørreport overtog nævnte stykke (og Tværgade). "Til gengæld" afskaffede man helt Niels Ebbesensvej, der førte fra nævnte kryds og op til den senere benævnte "Stjerneplads" og lod Nørrebrogade nå til den nordlige Ringgade.

Det får kun liden betydning for denne analyse, da hele den strækning var (og er) såre fattig på restaurationer. I den ulige sides første ejendom, nr. 1, fandtes gadens eneste café. 1919 hed restauratøren iflg. vejviseren Chr. Madsen, muligvis den samme som senere i Graven 14, jfr. ndf. Få år senere afløstes han af Niels Post¹⁾. Post var dengang en ret kendt århusiansk restauratørfamilie, hvis navn antræffes flere andre steder i byen på den tid. Værtshuset hed derfor meget passende "Post-Caféen", således Aa. St. 21/4 1923. Nogle år senere - nøjagtigt tidspunkt kan ikke gives - blev det omdøbt til Café "Postgaarden", der selvfølgelig ikke må forveksles med det forlængst nedlagte hotel i Skolegade. Navnet fremtræder i annoncer i Aa. St. 21/2 1931, 19/4 1938, 19/8 1940, der alle drejer sig om kvindelig arbejdskraft.

Ved omreguleringen blev adressen Nørreport 21. Der er intet billede i lokalsamlingen, og caféen har næppe haft noget særpræg. Den forsvandt ved den endelige nedrivning i 1960'erne.

I den tilstødende Knudrisgade - hvis navn altid mistydes af ikke-Århusianere - befandt sig gadens eneste restaurant i nr. 4, anden ejendom fra hjørnet af Nørrebrogade, senere Nørreport. Det har ikke været muligt at finde noget cafénavn. Bevillingshaver siden 1913 var enkefru Birgitte Madsen, der drev den ved bestyrer. 1920 var det Niels Post, hvem vi lige har mødt, som blev afløst af R. Rasmussen. Han blev igen 1923 efterfulgt af fru Carrie Pedersen, der 1936 blev indehaver²⁾. Kafeen, som der intet billede er af, blev nedlagt omkring 1950 og huset senere nedrevet.

.....

Noter til Nørrebrogade og Knudrisgade

- 1) Th. Adamsen II, 1938, s. 346. Imidlertid påstås det hér, at N. P. var indehaver allerede fra 1910, så Chr. M. var muligvis kun bestyrer.
- 2) B. 398. 1988/1143. Byrådsmøde 15/7 1936. Th. Adamsen II, 1938, s. 344. Her påstås det, at fra Carrie Pedersen var indehaver allerede 1923.

Priser. Holger Hansen (Ny)

R. N. Fratrådte til april flyttedag 1929, og hans færd kan ikke følges videre. Erik Høegh Guldbergsgade, der tidligere havde været tjener på Elvers Hotel, Nørregade 3, til bestyrer, hvilket

H Ø E G H G U L D B E R G S G A D E

Høegh Guldbergsgade, der ikke, som man først troede, er opkaldt efter ministeren mellem Struense og Frederik VI, men efter sønnen, der grundlagde Vennelystparken og forlystelserne heri, udspringer i samme højde som vis á vis Knudrisgade og næsten med hjørne i Nørregade, altså nærmest på linie med Nørrebrogade efter 1939. Mens denne går mod nnv., løber Høegh Guldbergsgade mod nv., og der dannes derved en spidsvinklet trekant af de 2 færdselsveje, hvis "top" var Vennelysts hovedindgang "forneden" og lidt bugtede "grundlinie" Vennelyst Boulevard. Og det var netop indenfor dette areal, "Vennelyst" opstod.

Dette sammentræf medførte, divergerende opefter og konvergerende nedefter, ^{at gade} hver kun fik én side med beboelsesejendomme, den lige i Nørrebrogade, den ulige i Høegh Guldbergsgade.

Men her melder sig straks noget mærkeligt og til dato (1993) uforklarligt. Sidstnævnte begynder, eller rettere begyndte, sine husnumre med 27! Hvis det skulle være rationelt, måtte gaden have taget sin start et sted ca. midt på "Kærlighedsstien" og derefter krydset Nørrebrogade. Men noget sådant synes aldrig at have været tilfældet. Der ses ikke givet nogen forklaring på dette mysterium i de kendte lokalhistoriske skrifter, og det

er for så vidt heller ikke relevant i denne fremstilling.

I begyndelsesejendommen nr. 27, næsten hjørnet af Nørregade men med fronten mod nord, lå Thürmanns Conditori og Café, oprettet 1890. (B. J., 1966, s. 104). Det var et établissement, der i hvert fald hævdede sig over "ølstueniveauet", selv om der, så vidt vides, ingen egentlige kunstneriske udfoldelser fandt sted dér. Det kan nævnes, at cafeen havde "dameværelser" (?) og bød på følgende specialiteter: Forskellige Slags Is, store Kager og Postejer (B. J., 1966, anf. sted).

Grundlæggeren E. Th. blev i 1903 efterfulgt af sønnen Fr. Chr. Th. gift med Olga Antonia¹⁾. En anden søn, Ludvig Th., havde 1897 overtaget "Salonen", Riis Skov, se. ndf. Fru Olga var blevet enke ved vor tids begyndelse og kunne kun drive virksomheden gennem bestyrere. 1919 hed han iflg. vejviseren F. Andersen. Han blev iflg. Aa. St. 11/7 1923 afløst af tjener Vilh. Nielsen, der blev efterfulgt af Niels Frandsen allerede i jan. 1924.²⁾ Hans bestyrertid blev også kort, allerede august 1925 blev han udskiftet med Holger Thorvald Hansen³⁾. H. T. H. blev kendt fra Demokratens 25/8 1926, fordi han havde inviteret beboerne på De gamles Hjem på gratis kaffe med brød. 28/9 s. å. indrykkede han en annonce i Aa. St.: "Thürmanns Café. Smaa Frokostretter. Udsøgt Smørrebrød. Uhyre billige Priser. Holger Hansen (Ny Vært)".

H. H. fratrådte til april flyttedag 1929, og hans færden kan ikke følges videre. Enkefru Thürmann søgte da tjener Carl Johan Carlsen, der tidligere havde været tjener på Elmers Hotel, Ryesgade 3, til bestyrer, hvilket blev bevilget⁴⁾. 1/5 1929 blev det bekendtgjort i Aa. St.: "Frk. Margrethe Holck Pape er blevet viet til Restauratør Carl Johan Carlsen, Thürmanns Café".

C. J. C. ophørte ved udgangen af 1930 og overtog fra 18/3 1931 "Pavillon" i Riis Skov, jfr. ndf.⁵⁾ Påny måtte enkefru Thürmann finde en bestyrer. Det blev denne gang overtjener Victor Larsen⁶⁾.

Han blev den sidste bestyrer af Thürmanns Cafe. 26/11 1936 kunne det læses i Aa. St.: "Thürmanns Caféer kan lejes fra April Flyttedag. Henvendelse til Ejeren, Købmand Ove Edslev, Nørregade 2". Formentlig ophørte den at eksistere pr. 1/4 1937, for fra den dato overtog Victor Larsen "Salonen", Riis Skov, hvor tidligere L. Thürmann havde resideret i knap 40 år. Annoncen blev gentaget 2/2 s. å.

Der gik imidlertid flere år, inden sagen gik endeligt i orden. Først 1941 blev restaurationen overtaget af J. C. Nielsen, der tidligere havde været smed, og omdøbt til "Smedens Café" (Vejviseren 1942). Under dette navn bestod den i en lang årrække, blev til sidst til et cafeteria og forsvandt endeligt ved husets nedrivning 1960. Det blev for øvrigt aldrig genopbygget. Der findes ingen billeder, hverken hos B. J., H. R. eller i lokalsamlingen.

Længere oppe ad Høegh Guldbergsgade fandtes gennem denne periode ikke mindre end 5 værtshuse, alle små og uanselige.

Det første hed Café "Lunden" i nr. 41. Dens første indehaver, i hvert fald siden 1913, havde Jacob Jensen Post været, der havde bestyrer, 1921 A. Sørensen. Der annonceredes i slutningen af 1920'erne jævnligt i dagspressen efter kvindelig medhjælp. J. J. Post ønskede i 1929 tjener Viggo Jørgensen som ny bestyrer, hvilket blev tilladt⁷⁾.

Men det var åbenbart ikke noget godt valg, for V. J. betalte ikke toldafgifterne, og restaurationen blev derfor lukket i foråret 1930.⁸⁾ Den opførte samtidig som egentlig restaurant. I august s. å. blev den overtaget af en sst. boende købmand Paul Larsen som afholdscafé⁹⁾. Derefter høres der intet mere om den; den er fra 1932 forsvundet fra vejviseren, og der kom aldrig restauration dér mere. Der er intet billede i lokalsamlingen, og det gælder også de andre steder i Høegh Guldbergsgade.

Næste sted var en kælderbeværtning i nr. 71 A drevet af en bestyrer (indehaveren har ikke kunnet opspores), der ligeledes hed A. Sørensen ca. 1920. Denne unavngivne café, hvorfra der ikke fundet annoncer, forsvandt ca. 1926. Lige ved siden af, i nr. 73, Sølystgade 1, herskede ved samme tid en restauratør J. Christensen. Han "bukkede under" 1930/31. I det samme hus forsøgte et cafeteria i slutningen af 1960'erne, men det måtte hurtigt give op.

I nr. 85 havde gæstgiverske Nielsine Fendrich (i familie med ovenn- og nedenn. F. ?) en lille café. 1924 blev hun efterfulgt af Niels Christen Bjerre Petersen. Han, der var uddannet håndværker, ~~og~~ omdannede virksomheden til et "svendehjem" med lokaler i resten af den lille ejendom. 7/2 1924 androg han bevillingsnævnet om en egentlig restaurationsbevilling med ret til udskænkning af stærke drikke. Der kom lange forhandlinger herom, der dog endte med, at andragendet blev afslået. Begrundelsen var, "at Beværtningen ikke havde det bedste Ry paa sig"¹⁰⁾. Han måtte så nøjes med sin gæstgiverautorisation, men fik formentlig senere fuld restauratørdo. Caféen hed fra et vist tidspunkt "Vennelund" og holdt som det sidste af de små i gaden ud til omkring 1970.

Endelig var der i nr. 97, næsten oppe ved Samsøgade hvor husrækken "bøjer ind" og danner et lille unavngivet torv, et sted med det franskklingende navn "Café du Nord" v/ J. P. Petersen. Det forsvandt allerede 1929, og Høegh Guldbergsgade er således nu helt "restaurationsfri"! Intet tyder på at det vil blive anderledes i den nærmeste fremtid, "klimaet" er åbenbart ikke til det mere.

"Vennelyst" er også forlængst borte, og selv om etablissementet endte sine dage på en voldsom måde med "Schallburgtage" under besættelsens sidste

tider og i et par ^{år} derefter blev brugt som husvildebolig, ville det næppe have slået an, hvis det var blevet genopbygget, da roligere tider indfandt sig. "Vennelyst" vil ikke blive behandlet hér, da det i så høj grad centre-rede mod kunstneriske ydelser og i øvrigt er beskrevet så glimrende af andre.

.....

Noter til Høegh Guldbergsgade

- 1) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 27/4 1929.
- 2) Th. Adamsen II, 1938, s. 381. Der fortælles imidlertid intet om Frandsens ret hurtige fratreden 1925.
- 3) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 27/4 1929. Holger Th. Hansen opsagde selv til april flyttedag s. å.
- 4) Ovennævnte B. 398. 1988/1144 og Aarhusposten 30/4 1929.
- 5) Ovennævnte B. 398. 1988/1144.
- 6) B. 398. 1988/1144. 16/11 1930. Th. Adamsen II, 1938, s. 352-353.
- 7) B. 398. 1988/1144. 25/5 1929. *Se også Adolf Rasmussen: En proletardrengets erindringer, s. 915. Aa. slib. arb. 1974. Dog før 1920*
- 8) B. 398. 1988/1144. 11/4 1930.
- 9) B. 398. 1988/1144. 18/6 s. å.
- 10) Aa. B. F. B. 1923/24, s. 262-266, 279. Th. Adamsen II, 1938, s. 345.

.....

S K O V V E J

Skovvej dannede ligesom Kirkegaardsvej og Nørrebrogade en-færd-selsåre til de nordlige forstæder, herunder Trøjborg, der forlængst er smeltet sammen med "hovedbyen". Dens topografiske udvikling, der frembyder nok så mange mærkværdigheder, er beskrevet adskillige steder, så det afstås der fra hér. Dog kun lige ét. Den ulige side begyndte af en eller anden ukendt grund med et altfor højt nummer, nemlig 37. Denne fejl blev redresseret ca. 1932.

Restaurationsmæssigt udmærker vejen sig med kun én eneste cafe, "Skovlyst", i nr. 57 efter gl. nummerering, 23 efter den nye. Navnet kunne tyde på, at restauranten var blevet indrettet på et tidspunkt, da vejen havde et mere idyllisk udseende end senere. Den blev indrettet i et af de små arbejderboliger, der daterer sig fra 1800-tallets slutning, og hvis bagside vendte ud mod en bevokset bakkeskrænt (Knudrisbakken), Nordre Kirkegård senere bredte sig ind på.

Annoncemæssigt udmærker caféen sig ikke fremfor de fleste andre. Der ^{er} hovedsageligt tale om avertering efter kvindelig arbejdskraft, såsom serverings-

jomfru, "-dame" eller bare (tjeneste)pige.¹⁾

Ifølge vejviseren var A. L. Jensen bestyrer omkring 1920. Derimod oplyser denne kilde intet om restauratøren eller bevillingshaveren. Arkivmaterialet fortæller imidlertid, at det var enkefru Kirstine Marie Sørensen, der som så mange andre af den kategori drev virksomheden ved hjælp af bestyrere. På et ikke nærmere angivet tidspunkt blev A. L. Jensen afløst af M. Nissen, der ikke kunne få sin bestyrertilladelse forlænget i 1931 og blev efterfulgt af Henrik Lund^{2, 3)}

Denne markerede sin ankomst i Demokraten 18/9 s. å.: "Besøg Café "Skovlyst". Henrik Lund, mangeaarig Tjener i Arbejdernes Forsamlingshus". Men få år efter skete en ændring i selve ejerforholdet, idet fru Karen Christensen overtog caféen. Det blev bekendtgjort i Aarhusposten 2/5 1934: "Café "Skovlyst" er aabnet med mine bekendte smaa Priser. Ærbødigst K. Kristensen, Skovvej 23, tidl. "Den gamle Café"⁴⁾".

Ejerforholdet bliver nu (igen) uklart. 5 år senere melder nemlig Demokraten 4/11 1939: "Café "Skovlyst", Skovvejen 23, er overtaget af P. Petersen, forhen "Torvecaféen", Skolegade 7". Og han fortsatte sst. 4/12 s. å. med: "Gaa Tur til Café "Skovlyst". God Kaffe og godt Smørrebrød".

Han meddeler intet om sin stilling på "Torvecaféen", der ses ingen indehaver af det navn dér, så han har formentlig været tjener. Det er et spørgsmål, om han ikke kun var bestyrer af "Skovlyst", for i en annonce i Aa. St. 30/5 1940, altså kun et halvt år senere kan læses: "Café "Skovlyst". Pige antages. Ikke for ung. Gerne tysktalende. Fru K. Kristensen". Der er modstrid i kilderne, om hendes efternavn stavedes med C eller K, men identiteten må være sikker nok. Så fru C. eller K. sad formentlig perioden ud. Den sidste ønskede kvalifikation hos medhjælpen vil også blive mødt i annoncer fra andre restauranter i de sidste 2 år!

Der har ingen kunstneriske udfoldelser været på denne café, i hvert fald ingen omtalte, og der findes ingen klare billeder af den i lokalsamlingen.

Noter til Skovvej

1) Aa. St. 22/9 1925, 25/8 1926, 7/7 1928, 27/8 1929, 22/9 1930, 6/3 1931,

4/7 1932, 11/10 1933, 30/5 1940, 2/8 1941.

2) B. 398. 1988/1144. 21/6 1931.

3) Samme 21/8 s. å.

4) Th. Adamsen II, 1938, s. 380, hvor hendes efternavn dog staves med C.

N Ø R R E G A D E

Nørregade hørte til den gadekrans, der i 2. halvdel af 1800-tallet havde det uofficielle navn "Bag om Byen". Ved vor tidsperiodes begyndelse var den fuldt udbygget, dog med meget vekslende bebyggelse.

På et billede i lokalsamlingen fra 1891 ser man, at der på det nordøstlige hjørne mod Nørrebrogade (senere Nørreport) lå en café og på det nordvestlige en material- eller udvidet købmandshandel. Herudfor var placeret en kiosk. Dette vue skulle bestå næsten uforandret i de følgende 30-40 år.

Nørregades nummerering er den stik modsatte af de 2 parallelgaders, Studsgades og Mejlsgades. Den begynder ved de nævnte hjørner, hvorved den vestlige side bliver den lige og den østlige den ulige. Østhjørnet, Nørregade 1, var faktisk Nørrebrogade 23-25.

Ommeldte café hed "Nørrelyst". H. R. omtaler den i II, 1921, s. 272, som "et af denne Bydels første og hyggeligste Traktørsteder, der har samme Antal Aar at se tilbage paa som selve Bygningen". Denne skulle være opført 1853. Rigtigheden heraf ufortalt gør lokalsamlingens billede fra 1891 et stærkt indtryk af hygge. I sommertiden var her en ganske ypperlig fortovsrestaurant med store "pottepalmer" og markiser over vinduerne. Ved periodens begyndelse hed ejeren Jens A. Jensen, og han havde købt værtshuset 1912¹⁾.

Han var vistnok, hvad man kalder en "farverig" skikkelse.²⁾ 1924 førte han proces mod Aarhus Sporveje, der var private indtil 1927, for at få dem til at fjerne en stander på hjørnet, fordi den efter hans påstand generede hans gæster. Han vandt, og standeren blev fjernet.³⁾

Året efter, 1925, udvidede han virksomheden med et konditori på 1. sal, der efter sigende havde 17 vinduer til gaden.⁴⁾ Men netop de vinduer skulle give ham ærgrelser. Der blev nemlig rejst politisag mod ham, fordi han efter den gældende lukketid, der i mange år var kl. 23 for mindre caféer, ikke havde trukket gardinerne fra vinduerne. Så var det nemlig muligt at foretage uset ulovlig servering. Det kaldtes i daglig- og politisprog for "nattesæde", og var noget myndighederne bekæmpede med stor nidkærhed dengang ligesom smugkroer.

Jens A. forsvarede sig med, at gardinerne var gennemsigtige og påstod sig frifundet af den grund.⁵⁾ Men den undskyldning gjaldt ikke. Iflg. Demokraten 25/3 s. å. var allerede 15 restauratører i Århus noteret for denne forseelse, der var blevet kriminaliseret ved den skrappe beværterlov af 1924, og sagens udfald blev en bøde på 15 kr. til Jens A.⁶⁾ Sikke hyggelige småting man kunne kives om dengang!

På et senere tidspunkt i 1920'erne opdannede Jens A. imidlertid l. salen til en egentlig restaurant med musik og dans; vi var jo i de "brølende tyvere", mens stueétagen blev til "Conditori og Bodega" og lejlighedsvist bortforpagtet til forskellige.⁷⁾

Musik- og danserrestauranten blev vistnok godt besøgt, selvom omsætning og nettofortjeneste er vanskelig at vurdere for en udenforstående. Lokalet anvendtes dog også til andre formål. 13/11 1931 annonceredes i Aa. St.: "Nyt-aarsaften kan Lokalerne paa l. Sal reserveres en pæn, ikke for stor Forening. Jens A. Jensen. Café "Nørrelyst"! Og sst. året efter 18/12 1932: "l. Sals-Lokalerne er til Disposition for større afsluttet Selskab eller pæn, mindre Forening. Jens A. Jensen, "Nørrelyst"!"

Der blev også averteret i Aarhusposten. 24/2 1932: "Nørrelyst". Conditori og Café. "Den blaa Trio"! Sst. slutn. af januar 1933: "Besøg "Nørrelyst". Musik og Humør gi'r Livet Kulør". På annoncen er tegnet 2 paddehatte. Vistnok et specialnavn i en kortere periode på grund af en særlig dekoration. Sst. 25/2 s. å.: "Vi holder Fastelavn i "Paddehatten"! Sst. 9/2 1934: "Vi holder Fastelavnsfest paa "Nørrelyst". Sst. 18/9 s. å. "Jazz! Ja, saa er det "Nørrelyst" fra Kl. 20. Nyt 4 Mands Orkester". Og Aa. St. 10/12 1935: "Vi mødes paa "Nørrelyst" til Eftermiddagskoncert hver Dag Kl. 4 - 5 1/2".

De "brølende tyvere" synes åbenbart at være blevet fortsat et stykke ind i 30'erne dér, men den sidste annonce tyder på borgerlige, rolige tiders indmarsch!

Der findes et godt billede fra denne senere tid i lokalsamlingen fra 1936, hvor man særligt bemærker skiltet med "Koncert".

Alligevel satsede Jens A. 30'erne også på egentlige pensionærer, muligvis fordi tiderne ikke var helt så gode som et årti før. Aarhusposten 26/1 1934 og Aa. St. 30/1 s. å., altså samtidig med at der averteredes om jazz! Hvor mange der har reflekteret herpå, får stå hen. Det vil ses senere, at mange restaurationer forsøgte sig hermed. Det må imidlertid have været relativt velaflagte pensionærer, han sigtede til. Prisen for den månedlige fuldkost er i de 2 annoncer sat til 60 kr., men den i afsnit II beregnede gennemsnitlige månedspris for de egentlige pensionaters vedkommende ligger på 51. En ikke ubetydelig forskel dengang.

Konditoriet og Bodegaen flyttede med tiden bort fra selve hjørnet, hvor andre forretninger rykkede ind, bl. a. et ligkistemagasin!⁸⁾ Derimod blev danserrestauranten på l. sal i hele perioden. Der var imidlertid også andre end de forlystelsessøgende gæster, der blev inspireret af musikken dér. Den kendte digter Thorkild Bjørnvig, der omkring 1936 boede sammen med sin familie, bl. a. forældrene fabriksinspektør Theodor B. og hustru

Adda, i ejendommen nr. 2 i lejligheden ovenover materialhandelen, fortæller i sine erindringer 1934-1938, "Hjørnestuen og månehavet", 1984, s. 62f., at han om aftenen, når de andre var gået i seng, sad ved vinduet og så over på restaurationen på den anden side af gaden. Dens vinduer var ikke blændede, der spillede et danseorkester, og lyden fra det og synet af en skøn violinistinde satte faktisk hans digtning i gang. Besynderligt nok følte han ingen trang til at liste over gaden og gå op og "kigge indenfor". Den af dette incitament fremkaldte digtning, der vistnok slet ikke handlede om noget så plumpt som værtshusliv, fik desværre den kedelige bivirkning, at han forsømte lektielæsningen med andre ubehagelige følger! Det "søde liv" kan på mange måder være farligt. Vi vil senere møde samme skønånd under beskrivelsen af et andet sted.

Jens A. Jensen døde 16/11 1939, 64 år gl.⁹⁾ Hans enke fortsatte forretningen i kort tid med bestyrer, solgte derefter etablissementet til en fru Mortensen. Da hun døde, blev restauranten 21/9 1941 købt af Viggo Snoghøj, der tidligere havde drevet Hotel Viby og Badehotel "Mols"¹⁰⁾. Han omdøbte stedet til "Nordlys" efter en gennemgribende restaurering. Der bringes en stor artikel med billede i Aa. St. 5/12 1941: "Fra i Dag mødes vi i Restaurant "Nordlys" . Sst. 3/5 1942 (selv om det falder lidt udenfor "vor tid"): "Restaurant "Nordlys". Matiné Kl. 16 og 18. Kgl. Operasangerinde Villie Hagbo Petersen i Dag, i Aften samt Mandag og Tirsdag Aften. Reservér Bord hos Overtjeneren. Nørregade 1. Sporvogn til Døren".

Vi kan desværre ikke følge den stort anlagte, nyrestaurerede café længere. "Onde tunger" (egen erindring) sagde, at navneforandringen havde sin årsag deri, at tyskerne ikke kunne udtale ordet "Nørrelyst". Men det er tvivlsomt, om etablissementet nogen sinde kom op på sit gamle stade mere. Restaurationen på 1. sal forsvandt i midten af 1950'erne og bodegaen i stuen ved husets nedrivning i 1960.

.....

Det var nu så meget om "Nørrelyst" i nr. 1. Resten af gaden var til gengæld nærmest en ørken for "tørstende sjæle". I den ulige side kommer der intet til i vor periode. Det er måske ikke helt korrekt. Der meldes i Demokratens 27/2 1925: "Festhallen", Haandværkerforeningens Pavillon, aabner Søndag den 1. Marts". Der var indgang hertil fra Nørregade (nr. ?). Se sst. 12/3 s. å. Det er et spørgsmål, om der blev serveret her, men ellers fortælles: "Aaben hver Dag fra Kl. 5 - 10 1/2. Solistoptræden hver Time". Annoncerne herom gled ret hurtigt ud, og institutionen, der også fik navnet "Kæmpehallen", forsvandt endeligt med Borggades gennembrydning i 1930.

På den lige side er det kun numrene 40 og 42, der kan tiltrække opmærksomhed. Der er ingen billeder i lokalsamlingen. I Demokratens 12. og 13/11

1925 meddeles: "Restaurationen "Rex", Nørregade 40, er aabnet og anbefaler sig til det ærede Publikum. N. M. Brinch". Og umiddelbart efter, 19/11 s. å., lyder en annonce i Aa. St.: "Hvor mødes vi? I Restauration "Rex", Nørregade 40".

Den undertegnede Niels Madsen Brinch vil vi møde flere gange senere i fremstillingen ¹¹⁾ Han var en af de "flagrende" restauratører. 1926 synes cafénavnet iflg. Aa. St. 16/9 og 9/11 s. å. at være forandret til "Rix". Der er imidlertid stor usikkerhed omkring denne restauration, der i hvert fald ikke fik lang levetid. Iflg. Demokraten 9/2 1927 var der oprettet et pensionat dér ved navn "Mønster-Spisekøkkenet "Metropol"" (Se også afsnit II), der dog senere viste sig at være et svindelforetagende, der hurtigt blev ophævet (Demokraten 11/11 1927). 22/9 s. å. annoncerer Café "Rex" i Demokraten med gratis biksemad kl. 5 - 8 aften. Besynderligt nok refererer vejviseren fra 1928 om en restauration "Rex" i nr. 42. Om den har holdt flytning, eller der er tale om en fejl, kan ikke afgøres på det foreliggende grundlag. Vejviseren har ikke den bedste nøjagtighed. Men i hvert fald er caféen borte før 1930, og der kom ingen af den slags mere på den lige side i "vor tid".

Noter til Nørregade

- 1) Th. Adamsen II, 1938, s. 382. H. R. anf. sted.
- 2) B. J. 1966, s. 19, hvor han dog kun nævnes med sit populære kaldenavn "Jens A".
- 3) Aa. St. 16/12 1925 s. å. blev grundlagt, men ikke siges når. B. J., 1966, giver en lille beskrivelse fra "fortiden".
- 4) Demokraten 29/1 s. å.
- 5) Aa. St. 29/4 s. å. og Demokraten samme dato.
- 6) Demokraten 16/8 1925.
- 7) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 6/7 1929. Ane Marie Faurbye fik afholdsbevilling dér.
- 8) Demokraten 26/5 1928: Nordre Ligkistemagasinet ved Richard Borup.
- 9) Aa. St. 17/11 1939.
- 10) Th. Adamsen II, 1938, s. 542. Aa. St. 21/9 1941.
- 11) Th. Adamsen II, 1938, s. 379.

.....
 Ingen af de 2 nævnte restauratører skal nogen identificeret her. Højest sandsynligt var de hesteneriske aktiviteter nu helt ophørte. Annoncerne melder intet om koncert eller solistoptræden, og det var restauratørernes livlige efter at markere. Ca. 1920 blev etablissementet drevet af restaurationsbestyrer Arthur Marius Thomsen ¹⁾ Han var kommet fra Café "Vester-

N Ø R R E A L L É

Nørre Allé eller Nørreallé hører sammen med Nørregade til den gamle vejstrækning "Bag om Byen". Nummereringen går ligesom hos denne øst-vest. Da kommunalbestyrelsen først besluttede, at skillelinien mellem de 2 gader skulle være ved Paradisgade, men senere ved Guldsmedgade-Norsgade ved førstnævntes gennemføring ca. 1910, forøgedes Nørregades numre, mens Nørreallés blev beskåret tilsvarende. Alléen begynder derfor med hhv. nr. 15 (Guldsmedgade 33) og nr. 16 (Norsgade 1). Noget forsøg på at "normalisere" numrene er aldrig gjort senere.

Set fra vort synspunkt er alléen, der forlængst har mistet ethvert allépræg, næsten helt uinteressant. Det var åbenbart ikke her, restauratørerne valgte at opslå deres "pauluner". Først i den nyeste tid har forholdene ændret sig i den henseende. Kun 2 eksisterede i den valgte periode, og heraf forsvandt endda den ene undervejs.

Fra Café Set, Oluf, jfr. osv.

Charles Friis J., fortæller som succesfuld bestyrer.

Den første af dem hed "Alléenberg" og lå i nr. 62 eller rettere Ny Munkegade 1, venstre hjørne af den opadskrånende gade. Den havde efter billederne i lokalsamlingen at dømme - et af de få værtshuse, fotograferne har fundet det umagen værd at forevige endda flere gange - et både ualminde ligt og hyggeligt fremtoningspræg. I 2 etager med en balkon ud mod Nørreallé, der om sommeren fungerede nærmest som fortovsrestaurant. Det må altså være alléen, der har givet navnet.

Hvornår etablissementet blev grundlagt, kan ikke siges hér. B. J., 1966, der i øvrigt intet oplyser herom, giver en lille beskrivelse fra "fortiden" s. 104: "Også Alléenberg i Nørre Allé i en særpræget, hyggelig bygning havde særskilt dameværelse (ligesom Thürmanns Café) med egen indgang fra Munkegadesiden samt lukket keglebane i haven. Her var Chr. Madsen vært i nogle år efter sin ulykkelige Mejlborgtid. Senere under S. Jørgensen monoglederniseredes der med palmer og røde løbere i lokalerne, og man averterede med Alléenberg som et hyggeligt stoppested for cyklister fra Brabrand og andre landture. Fra 1908 var der også musik i lokalerne; i 1911 spillede dametrioen "Branding" hver aften fra kl. 20 til 23".

Men alt dette var allerede fortid ved denne fremstillings begyndelse. Ingen af de 2 nævnte restauratører skal søges identificeret her. Højst sandsynligt var de kunstneriske aktiviteter nu helt ophørte. Annoncerne mæler intet om koncert eller solistoptræden, og det var restauratørerne ellers ivrige efter at markere. Ca. 1920 blev etablissementet drevet af restaurationsbestyrer Arthur Marius Thomsen 1). Han var kommet fra Café "Vester-

port, den anden restaurant i alleen, 1914. Bevillingsindehaver var enkefru Karen Nielsen. A. M. Thomsen forlod "Alleenberg" 1928, og i stedet rykkede tidligere tjener på "Teatercaféen" Charles Friis Jensen ind som bestyrer²⁾.

Af interessante annoncer fra Thomsens (første) tid kan nævnes Aa. St. 13/2 1925 og 13/3 1926, hvor der averteres efter en piccolo, hvilket må siges at være ret usædvanligt for de mindre restauranternes vedkommende. Mindst lige så usædvanlig er en annonce sst. 3/6 1927: "Flink ung Tjener, som regner og skriver godt, kan dtraks faa Plads. Café "Alléenberg". Hvilken sjældenhed i dette ellers bundløse hav af averteringer efter kvindelig arbejdskraft!

Friis Jensen gik tilsyneladende aktivt ind i sin bestyreropgave. Det fremgår af Aarhusposten 4/1 1929: "Café "Alléenberg", Hj. af Nørre Allé og Ny Munkegade. Selskaber indtil 60 Couverts modtages. A la Carte hele Dagen. 1. Kl. Køkken. Husk den nyistandsatte Skydebane.

Enkefru Karen Nielsen døde kort efter Charles Friis's tiltræden og blev efterfulgt af en anden enkefrue, Ane Marie Pedersen (muligvis A. M. P. kendt fra Café Sct. Oluf, jfr. ovf.). Overtagelsestidspunktet kendes ikke hér³⁾. Charles Friis J. fortsatte som succesfuld bestyrer.⁴⁾

Men der gik snart "kludder" i det. Friis havde udlejet visse af restaurantens lokaler dels til en billardklub, dels til en natklub ved navn "Bohème". Som bekendt blev der efter politimesterskiftet i 1931 fra Kiørboe til Hoeck og vel til dels fremskyndet af den andet steds skildrede "nøgersag" foretaget skærpet politimæssig kontrol med, at disse tilsyneladende af medlemskort begrænsede foreninger ikke var et skalkeskjul for omgåelse af lukkebestemmelserne, altså det såkaldte "nattesæde".

Og det mente pm. Hoeck, at der var ført tilstrækkeligt bevis for, at det var. Derfor blev der rejst tiltale mod de 2 klubber ved deres bestyrelser (og mod en 3die klub i Frederiksgade) for denne forseelse, samt mod Friis J. for medvirken. Demokraten 5/4 og 15/8 1936, Aa. St. 15/8 s. å. Sagerne lå længere "tilbage" end disse datoer. Deres udfald kendes ikke for F. J.'s vedkommende, mens de øvrige blev idømt bøder.

Friis Jensen var imidlertid allerede fratrukket på det tidspunkt og gået til "Den gamle Café", Sønder Allé 32. I stedet var A. M. Thomsen vendt tilbage som bestyrer efter et ophold i Skanderborg, og da enkefru Ane Marie Pedersen døde 2/3 1936, fik han bevilling som restauratør⁵⁾.

Desværre for sent, for caféens dage var talte af helt andre grunde. Det hedder i Demokraten 26/5 1936: "Paa Grund af Gadereguleringer (?) vil Restaurant "Alléenberg", Ny Munkegade 1, blive nedrevet og erstattet med Boligbyggeri". Og sst. 22/10 s. å.: "Lille Billede af det gamle "Alléenberg", der nu er rømmet og skal nedrives". Der har altså været tale om en kommunal ekspropriation. Mærkeligt nok averteres der så sent som 7/7 s. å. i Aa. St.

efter 2 flinke piger, der endda kunne få eget værelse hver. Måske har han troet, sagen kunne afværges.

Men bygningen blev nedrevet og erstattet med en 3-etagers boligejendom med bageri i stueetagen. Thomsen flyttede "Alléenberg" til Vestergade 43, hvor der i forvejen havde været restauration m. v.; det blev dog aldrig det samme igen, jfr. ndf.

Den anden café lå ved alléens ende på hjørnet af Vesterport, den lille gade, der skyder sig op fra Vestergade, og som i en fjern fortid var Vestergade selv. Den hed meget passende Café "Vesterport", Nørre Allé 89, eller rettere Vesterport 10, og var tidligere samlingssted for bønder og opkøbere, der havde handlet på "torvet" ("Grisetorvet").

Men det var som sagt forlængst fortid. Omkring 1920 var der formentlig tale om et lille "Beskedent"sted, og der er intet opsigtsvækkende i annoncerne derfra, det er den sædvanlige avertering efter kvindelig medhjælp. Som fortalt havde Arthur Marius Thomsen været vært dér før 1914, da han flyttede til "Alleenberg"; 1921 hed værten A. Chr. Jørgensen. Der var tilsyneladende ingen bestyrere her. Der skiftedes 1925 til Marinus Post⁶⁾. 1932 trådte Niels Magnus Sørensen til, og i 1939 Johanne Cathrine Petersen^{7, 8)}. Hun forblev til gengæld helt til 1957.

Cafeen består endnu (1993) efter mange omskiftelser og hedder Café "Mozart".

Noter til Nørre Allé

- 1) Th. Adamsen II, 1938, s. 338. Han havde efter denne oplysning drevet Café "Vesterport" 1912-14, jfr. ndf. Medl. af bestyrelsen for 1881-foreningen.
 - 2) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 18/1. 18/1 1928.
 - 3) B. 398. 1988/1143. Byrådsmøde 14/2 1936.
 - 4) Charles Friis Jensen var medlem af bestyrelsen for 1881-foreningen.
 - 5) Oluf Arndal, 1931, s. 7, 330 med portræt.
 - 6) B. 398. 1988/1143. Byrådsmøde 6/5 1936.
 - 7) Th. Adamsen II, 1936, s. 345-346. Han kom senere til "Voldens Café", Volden 20, jfr. ndf.
 - 8) Th. Adamsen II, 1938, s. 347. Der er tidsmæssige uoverensstemmelser i 6 og 7 med vejviser.
- 8) B. 398. 1988/1143. Tilbageleverede bevillinger, 23/4 1957.

G U L D S M E D G A D E

Guldsmedgade danner eller rettere dannede en slags forbindelseskanal mellem midtby og nordby. Den er som bekendt gammel, men førte tidligere kun fra Lille Torv til Klostergade. Navnets oprindelse må hér som dér stå hen. Herfra blev den 1909 gennemført til Nørreallé-Nørregade, og kom til at danne skellet mellem dem, hvorved ovennævnte "nummerforvirring" opstod.

Det var jo nu "før". Da antallet af caféer i denne gade er ret begrænset, vil undersøgelsen ganske vist arbejde sig "nedefra og op" - fra syd mod nord - men "springe fra den ene side til den anden".

Det første sted ligger i nr. 1, hjørnejendommen med Tangen (2), hvor der for øvrigt før "vor tid" lå et hotel. Denne restauration havde det tyskklingende navn "Bock'en" (gedebukken). Dets oprindelse er uklar. H. R. II, 1921-22, siger s. 200, hvor der for øvrigt er et facadebillede, at det måske hidrører fra en omkring caféens indvielse 1909 særlig populær ølsort, der hed "Svendborg Bockøl". Den forklaring kan vel være lige så god eller dårlig som andre.

I mange år (egen erindring) kunne gæster gratis få en lille slips- eller anden -nål med en "buk" på.

Fra disse "førtider" giver B. J., 1966, s. 104-105 et lille billede. "I Guldsmedgade åbnedes 1909 et nyt koncertlokale. "Bock'en" var dets navn. Som oftest varetoges musikken af en duo, i 1913 af pianisten Robert Jørgensen og violinisten Holger Jensen". Ydermere oplyser han sst. s. 112, at restaurationen til kelneres (et gammelt udtryk for tjenere) forargelse som noget nyt havde kvindeligt personale (et "dukkebur"). Det var nu noget, der var kommet for at blive, se ndf.¹⁾

B. J. fortæller intet om ejerskab. Det gør H. R. anf. sted, dog ikke om den eller de første. Herefter overtog restauratør ^{Carl Johansen} Jørgensen restauranten 1913, han var medlem af bestyrelsen for Aarhus Hotelvært og Berantersforening af 1881 ^{7. 29} og blev afløst af H. C. Johansen ¹⁹²⁴, da han flyttede til Cafe "Brædehytten" på den nye Bruunsbro.³⁾

Den tilbudte musik var ikke jazz, den kom senere, men et stykke inde i 1920'erne synes tonerne at være forstummet, altså ganske forskelligt fra mange andre "kunstneriske" caféer, jfr. ovf. og ndf. 2/2 1924 annonceredes om koncert i Aa. St., men så tales der ikke mere om sligt. De sædvanlige avertissementer efter kvindelig medhjælp blev overvejende. Ganske interessant det i Aa. St. 9/8 1926: "Kogeelev antages. Løn hverken for-dres eller gives. "Bock'en", Guldsmedgade 1, Johansen". Johansen var iflg. vejviseren vært til omkring 1930.

Aarhusposten giver 17/7 1929 et lille indblik i prisforhold: "Bocken", bedste Strøgrørestaurant. Øl fra Fad 30 og 40 Øre". (Se også afsnit II).

1933 blev "Bock'en" overtaget af fruene Anna Nielsen og A. Larsen. Førstnævnte havde tidligere ^{drøvet} Hotel "Phoenix", Vestergade 51, jfr. ndf. De annoncerede i Aa. St. 12/12 1934 om restaurantens 25-års jubilæum og sad perioden ud. Der har siden været café i ejendommen af meget forskellig art, sidst en kinesisk!

Den næste restaurant lå på den lige side, på det sydlige hjørne af Klostergade, i nr. 22, en høj ejendom ved navn "Axelhus". På det andet hjørne lå, og ligger, det berømte "Emmerys Konditori", der ikke vil blive behandlet hér.

Denne café var imidlertid af en ganske speciel karakter, nemlig en såkaldt "Automatcafé". Det må forklares nærmere af hensyn til et yngre publikum, der mærkeligt nok i vor gennemautomatiserede computertid aldrig møder en sådan. Gæsten kan ved indputning af en eller flere mønter i en eller flere automater (ligesom ved telefon- og parkeringsdo.) få såvel spise- som drikkevarer ud af disse. De til varene svarende priser udtrykt i gangbare mønter var markeret et sted i lokalet, eventuelt på selve maskinen. I virkeligheden et ganske kendt fænomen i analogi med salg fra en automat udenfor en butik. Det er imidlertid også næsten forsvundet p. g. a. overhåndtagende tyveri og hærværk.

Automatcaféen Guldsmedgade 22 nævnes hos B. J., 1966, s. 178, hvor det fortælles, at restauratør H. P. Olsen, "Pavillon", Riis Skov, hver aften ved 23-tiden måtte cykle ind til Guldsmedgade 22 (dengang en enorm lang tur!) for at se til sit bypublikum. Men det lå før den her behandlede tid.

Samme H. P. Olsen, der i en årrække også var direktør for "Vennelyst" (B. J., 1966, s. 25 ff.), fortæller i et interview til Aa. St. 11/12 1930, at automatcaféer kom til Danmark fra U. S. A. i begyndelsen af 1900-tallet. De blev en mægtig publikumssucces, vel sagtens blandt de mindre bemidlede og/eller fortravlede. Omkring 1910, fortsætter Olsen, stod folk ligefrem i kø for at blive lukket ind. Det var altså en "knippelgod" forretning med forøget omsætning og formindsket omkostning til personale, hvilket igen kunne retfærdiggøre lave priser.

Det skal i forbifarten bemærkes, at der i Århus omkring 1920 befandt sig yderligere 2 andre af den slags etableringer, nemlig på Søndergade 11 og M. P. Bruunsgade 36. Trods de nævnte fordele blev denne restaurantstypes levetid relativ kort, uden at nogen klar årsag hertil kan gives. B. J. anf. værk siger s. 112, at myndighederne frygtede, at den ville kunne give anledning til alkoholmisbrug hos unge, men det er ikke bevist. Omkring 1920 nævner vejviseren J. Albertsen, der imidlertid forsvinder et stykke inde i tiåret,

^{som restauratør}

Fra anden side vides det dog, at automatcaféens bevillingshaver siden 2/4 1912 var en institution ved navn "A/S Jydske Automatcaféer", der på et vist tidspunkt havde en bestyrer ved navn Svend Sigfred Lyng⁵⁾.

Annoncerne er de sædvanlige efter kvindelig medhjælp. Helt undvære menneskelig arbejdskraft kunne man ikke, der var stadig et køkken, der skulle passes. Se således Aa. St. 20/3 1923, 12/5 1925, 18/5 1926). 14/5 sst. nævnes "Automatcaféen", Guldsmedgade 22, blandt 9 forskellige gode madsteder i Århus, som tilrejsende kunne frekventere.

Omkring 1940 blev "automatikken" ophævet, og restaurationen skiftede navn og formentlig også ejer. Den kom til at hedde Café "Axelhus", se Aa. St. 17/7 1940. Den blev nedlagt ikke så mange år efter, og der kom aldrig restauration dér mere. Der findes et eksteriørbillede fra automatcaféens tid hos H. R. II, s. 200, og på ^(et billede) i "Ung i Århus" I, 1964, ses en stump af skiltet med "Automat-Café" på s. 162, uden at etablissementet omtales i teksten.

I Guldsmedgade løber de lige numre fra de ulige. I nr. 21, ca. midtvejs mellem Klostergade og Nørre Allé, lå en restauration, der kaldte sig "anti-automatcafé"! Nærmere bestemt "Anti-Automatcaféen "Ceres"", se Demokraten 12/4 1921.

Denne skarpe "protestnavngivning" kunne jo tyde på, at automatcaféerne virkelig var en generende konkurrent til de "gammeldags" restauranter. Anførte annonce angik netop en serveringsjomfru.

Bevillingshaver fra 1912 var J. C. Larsen Brahe. Året efter overgik bevillingen til hans hustru Elisabeth L. B., der udlejede den, men blev boende i ejendommen. Det var en alternativ form for indsættelse af bestyrer, men den virkede i praksis på samme måde. Hun blev enke 1934.⁶⁾

En af de første "lejerstauratorer" i perioden hed Rasmus Herman Christian Mohr, der tiltrådte i 1925. Han var tidligere ejer af Hotel "Kolind", Kolind, og drev caféen til ^{da han rejste} 1934 til København, hvor han igen blev hotelejer.⁷⁾

Restauratør Mohr ændrede imidlertid protestnavnet til Café "Osborne", uden at det er muligt at se dette nye navns oprindelse. Der ses flere annoncer derfra udover de omtalte trivielle. F. eks. Aa. St. 27/9 1925: "Café "Osborne", Guldsmedgade 21. Middag á 3 Kr. Haresteg, brunede Kartofler, Vingelø." I sandhed en dyr herreret, der ikke rigtig harmonerer med de samtidige små restauranternes spisesedler. Måske har Mohr fejlvurderet sit publikum. I hvert fald bringes sst. 24/3 1928 et helt andet og mere beskedent tilbud: "3 Stk. varme Pølser med Rundstykke 50 Øre. Frisk Fadøl 25 Øre. Café "Osborne", Guldsmedgade 21". Og en annonce i Aarhusposten 6/12 1929 er holdt i samme stil: "Café "Osborne", Guldsmedgade 21. Udsøgte Frokostretter fra 65 Øre. Middag med 2 Retter Mad og Kaffe 150 Øre."

Året efter er det måske gået lidt opad igen. Aa. St. 15/7 1930: "Café

"Osborne". Koncert hver Aften. Nyrestaurerede Lokaler".

Efter 1934 fulgte lejerrestauratørerne ret hurtigt efter hinanden, I. Mikkelsen, M. Schmidt, H. A. Jensen, Emanuel Lissau ⁸⁾ Det er ikke til at fastslå på det givne grundlag, hvem den sidste i "vor tid" var.

1935/36 blev navnet, uvist af hvilken af bestyrerne, ændret til Café "Bernina", se således Aa. St. 20/3 og 25/11 1936. Der havde i slutningen af 1920'erne eksisteret en café ved det navn Søndergade 30, se ndf., uden at det kan fastslås, om der var nogen forbindelse mellem dem. En forandring skete igen i 1938, da navnet blev til det hyggelige "Onkel Knuds Vinstue"(!). Heller ikke denne "onkel" har kunnet identificeres. Han forblev der vistnok heller ikke ret længe, for allerede samme år fik restauranten sit gamle navn Café "Osborne" tilbage, og derved blev det perioden ud; således Aa. St. 31/5 og 31/8 1938, 13/5 og 6/6 1939, 5/6 1941, 4/10 1942.

Restaurationen blev ophævet i midten af 1960'erne og kom aldrig igen. Der blev almindeligt butikslokale i vekslende brancher. Der er intet billede af den i lokalsamlingen.

Dermed er behandlingen af Guldsmedgade næsten til ende. Men lige ved indgangen til 1920'erne befandt der sig i nr. 34, længereoppe mod Nørregade, et hotel ved navn "Guldborg" v/ F. E. Gaarde. Det er ikke meget, der vides om det. Et lille strejf kan hentes hos V. J., 1968, s. 165, hvor det fortælles, at hotellets restaurant havde et automatisk piano, som gav et nummer for 10 øre. Altså en forløber for de senere "plade-juke-boxes, der i øvrigt også nu (1993) er næsten ude af billedet til fordel for "bånd". V. J. er desværre karrig med årstal, men han refererer sikker til en tidligere tid. Allerede 1923 ses intet etablissement af det navn i vejviseren, derimod dukker F. Gaarde op igen under omtalen af Café "Palæ", Skolebakken 3, jfr. nedf. Der er heller intet billede af den institution i lokalsamlingen.

Så kan der afsluttes med, at ^{det} i sidste her behandlede år ~~der~~ dukkede der en spiserestaurant op i samme nr. Aa. St. 17/1 1940: "Onsdag 22. Jan. aabner i Guldsmedgade 34, 1. Sal Spiserestauranten "Mors Mad". Middag Kr. 1.35. Smørrebrød 20 Øre Stk. Kaffe med æbleskiver 1 Kr. Aaben 11.20 - 3." "Borg- I øvrigt havde der i flere år været pensionat på étagen oven over, jfr. afsnit II.

Noter til Guldsmedgade

1) Udtrykket kan i hvert fald føres tilbage til Aa. B. F. A. 22/12 1909, hvor tjenerorganisationen ansøgte kommunen om at forbyde kvindeligt serveringspersonale. Ansøgningen blev afslået.

- 2) Oluf Arndal, 1931, s. 7, 29.
- 3) Th. Adamsen II, 1938, s. 352.
- 4) Th. Adamsen II, 1938, s. 384 om Anna Nielsen. Hun betegnes dog kun som bestyrer af "Bocken", og har vistnok også kun været bestyrer af Hotel "Phønix", Vestergade 51. Hun huskes også som bestyrer i kort tid af Café "Bækkelund", Studsgade 35, jfr. ovf. Det fremgår ikke af der foreliggende, hvem bevillingshaveren til "Bocken" var.
- 5) Th. Adamsen II, 1938, s. 342.
- 6) Th. Adamsen II, 1938, s. 379. B. 398/1143. Aarhus Byråds møde 13/11 1936, hvor hun ansøgte om tjener Emanuel Lissau som bestyrer, hvilket blev bevilget.
- 7) Th. Adamsen II, 1938, s. 366.
- 8) Se ovf. under 6, hvoraf det synes at fremgå, at den egentlige bestyrerinstitution har vundet indpas i stedet for udlejning af bevillinger.

V O L D E N

Volden er også en af de gamle gader, hvis navn ligeledes fortæller sig i mørke. Numrene går fra syd mod nord, fra Lille- Store Torv, hvorimellem gaden danner skillelinie, til Graven til højre (øst) og Klostergade til venstre (vest). Fra udmundingen har man et "skråkik" over til Studsgade. Ca. midtvejs rammes gaden fra højre (øst) af Rosensgade, der ender sit løb her; til venstre (vest) ligger herudfor et lille torv, der opstod ret sent historisk set, men dog før denne periode, og som fik et officielt navn endnu senere og længe efter samme periodes udløb.

Den første del af Volden indtil torvet har et fra den sidste markant forskelligt ydre i form af høje 3-4 etagers huse på hver side, hvorimod bebyggelsen herefter, der vel delvist er af langt ældre dato, er meget blandet. På den venstre, ulige side lav, på den højre lav og høj i uregelmæssig vekslende.

Denne dels venstre side udgøres af den højre side af det såkaldte "Borg-Port-kompleks", hvis opførelse strakte sig over årene 1915-18, og hvis venstre side er højre side af Badstuegade. Dets opbygning havde medført nedrivning af en række mindre ejendomme, herunder en gammel købmandsgård, og uvist af hvilken grund "frilagde" man nord for det det omtalte torv.

Formålet var butikslokaler i stueetagen og beboelseslejligheder eller kontorer ovenover. Nummereringen var oprindelig henført til 3 forskellige "fløje", der ikke skal uddybes her. I midten blev anlagt den pr. dato ~~1993~~ (1993) kendte overdækkede gang.

Det var at vente, at der også ville blive indrettet en eller flere restauranter her. I de første år er annoncerne herom dog sparsomme. 1/2 1921 søges i Aa. St. en ung pige til "Borgportens Vinstue" uden nogen adresse. Vejviseren mæler intet før 1922/23, synes at vakle i stedfæstningen, men den endelige placering blev i det syd-østlige hjørne af pladsen og Volden. Der var vistnok først kun indgang fra den overdækkede gang, senere også fra sidstnævnte. Der er ingen karakteristiske billeder i lokalsamlingen, kun skiltet ses på et fra 1925. Borgportens Vinstue fik imidlertid nok en højere social placering end de øvrige "Voldcaféer".

Ved gennemgang af denne café's værter - og det gælder i øvrigt også for de andre vedkommende - må det pointeres, at det ikke har været muligt at skelne skarpt mellem bevillingshavere og bestyrere. Fra 1923 fremtræder H. P. Larsen som vært. Vejviseren har dog en forgænger ved navn N. G. Christensen. H. P. Larsen sad i ca. 10 år, til han ca. 1933 blev afløst af frk. E. Nielsen. Omtrent samtidig blev caféen udvidet med en billardstue på 1. salen ovenover, et meget almindeligt træk i de tider. Navnet blev derfor ændret til "Borgportens Vinstue og Billardsalon".

Der foregik derefter en ret hurtig udskiftning af værter. 24/12 1935 forlyder det i Aa. St.: "Restauratrice Frk. Nielsen har afstaaet "Borgportens Vinstue" til Restauratør Strøm Andersen, der har afstaaet "Hafnia", Frederiksgade til Skibsfører H. Rasmussen. Allerede 1936 afløstes Strøm A. af H. Eskesen. ¹⁾ 1939/40 trådte S. Andersen til og 1941 V. Boesen. Sidstnævnte begyndte en lidt kraftigere annoncering. Aa. St. 15/9 1941: "Midt i Centrum ligger Borgportens Restauration og Vinstue v/ V. Boesen, "Midt i Centrum ligger Borgportens Restauration og Vinstue, Bilny Vært". Demokraten 10/9 s. å. : "Borgportens Restaurant og Vinstue, Billardsalon 1. Sal, anbefaler sig til det ærede Publikum. God Mad, Øl fra Fad og rimelige Priser. Arb. V. Boesen, ny Vært".

Selv om dette værtshus sådan set havde et livligere og mere borgerligt præg end de andre i gaden, skulle der gå mange år, inden det opnåede musik- og dansetilladelse og kl. 12-lukning. Stedet eksisterer endnu (1993) efter et hav af navne- og ejerskifter samt ombygninger.

.....
Derefter fandtes og findes ingen restaurant i Voldens ulige side før hjørnet af Klostergade, der måske snarere skulle tildeles denne, men indgangen lå i mange år i selve hjørnet. Volden 31 - Klostergade 1. Det er ikke klart, hvornår den er anlagt; den registreres først i vejviseren 1924/25 under navnet "Central-Café" og beholder dette navn perioden ud. Sst. kan følges 6 forskellige værter. L. E. Høst, der erindres fra Studsgade 46, 1924-26; V. R. Mortensen 1926-27; L. J. Petersen 1927-30; Bernhard Nielsen 1930-40, han skal dog have været bestyrer i flere år før ²⁾ frk. E. Brundborg 1940-41; R. J. Andreasen 1941-. Annoncerne er sparsomme

og indeholder kun de trivielle medhjælpsavertinger. Det eneste opsigtsvækkende er er nogle referater i Aa. St. 21/9 1928 og Demokraten 21/9, 6/10, 13/11 og 14/11 s. å. om et voldeligt overfald med døden til følge ud for Volden nr. 25 på en person, der kom fra "Central-Caféen". Politibesøget dér efter hændelsen gik selvfølgelig kun ud på at undersøge, om der var udsænket for en beruset person (ofret), men B. N. slap for tiltale. Drabsmanden blev kun dømt efter en mild voldsparagraf til 2 års forbedringshus, men det er en anden historie. Stedet eksisterer endnu som udlandingerestaurant efter mange omskiftelser, bl. a. er indgangen flyttet til Klostergade. Der er ingen tilfredsstillende billeder i lokalsamlingen.

.....

På den lige side ses intet på strækningen indtil Rosensgade, først derefter sker det første møde i den høje ejendom nr. 18-20. Vejviseren 1919 anfører her et ganske pudsigt cafénavn, nemlig "Jensen & Søn, Restauration". Mere høres der ikke om denne restaurant før under et andet navn og en anden ejer i Demokraten 15/2 1921: "Café "Aarhus", Volden 20. Aabner hver Morgen Kl. 5". Værten anføres ikke, men iflg. vejviseren 1922 skal han hedde R. Rasmussen.

I 1926 har et skifte fundet sted. Vært er nu O. Boes; hans fulde navn var Oskar Ingvard Rejmer B.³⁾ Vi vil senere møde ham "Marstrandsborg" i Graven 14, jfr. ndf. Samtidig viser 2 annoncer efter kvindelig medhjælp i Aa. St. 3/8 og 29/9 s. å., at stedet i forbindelse med ejerskiftet kom til at hedde Café "Frydenlund", et vel noget malplaceret navn i forhold til omgivelserne.

Derved blev det til 1930, da Boes drog til Café "Marstrandsborg" i Thorvaldsensgade-Marstrandsgade. Restaurationslokalerne blev averteret til Løje til April Flyttedag i Aa. St. 25/6 og 19/8 1930, og virksomheden skiftede derefter karakter. 9/3 1931 kan læses sst: "Husk Bendtsens Spisehus - Volden 20. God kraftig Kost; 2 Retter med Kaffe 85 Øre. Pænt Lokale. Faste Pensionærer ønskes".

Etablisementet er altså blevet til et spisehus, en ejendommelig blanding af afholdsrestaurant og pensionat, som erindres fra Mejlgade 14 og 47. Indehaveren, bybud Johannes B. Bendtsen, kendes fra tidligere netop Mejlgade 14, jfr. ovf. og fra endnu tidligere Skolegade 11, jfr. ndf. Han har måske nok været en ret entreprenant person i den branche uden at have hellet særligt med sig.⁴⁾

For et sted i 1935 må caféen alligevel vær vendt tilbage til "alkohol-vejen". Ganske vist averteres i Aa. St. 28/8 s. å.: "Køkkenpige søges. Dygtig Pige eller Enke antages 1. Sept. Afholdsrestaurationen Volden 20".

Men 19/12 s. å. melder Demokraten: "En dygtig, restaurationsvant. Pige kan faa Plads til 1. Januar. M. Post, Volden 20".

Postfamilien var "rigtige" restauratører, ikke afholdsværter. Vejviseren for 1936 giver både restaurantens og værtens navn: "Voldens Café" - ikke særligt originalt - og restauratør C. A. Post. Det sidste var endda ikke helt fuldstændigt; hans fulde navn var Carl Anton Martinus P., og han fik bevilling med ret til udskænkning af stærke drikke 3/3 1936⁵⁾.

Og han fortsatte til 1941, da nyt vært(inde)- og navneskifte fandt sted, nu til restauratrice Esther Poulsen, der meget passende byttede "Voldens Café" om med "Esthers Café". Hermed må vi forlade etablissementet; det gennemgik ikke så få ejer- og navneskifter, inden det endelig blev ophævet i begyndelsen af 1980'erne og erstattet af et almindeligt forretningslokale. Det har sikkert været et "beskedent" sted som så mange andre, og der er ikke noget tilfredsstillende billede af det i lokalsamlingen.

Den fjerde og sidste restaurant i denne gade befandt (befinder) sig i nr. 28, det 3die sidste hus inden hjørnet til Graven. Vejviseren 1921 oplyser om en restauratør S. P. Sørensen; det kan godt røbes, at hans fulde navn var Søren Pedersen Sørensen, der formentlig tidligere havde drevet en café i Mejlgade 38, om hvilken der i øvrigt intet kunne fortælles⁶⁾. Der havde iflg. vejviseren været restaurant i ejendommen på et tidligere tidspunkt, men det er en anden sag. Navnet på Sørensens sted fremgår af en annonce i Aa. St. 14/2 1923; det hed Café "Volden", heller ikke særlig originalt.

Omkring 1930 - vejviserens unøjagtighed må altid tages i betragtning - blev S. P. Sørensen afløst af C. Jensen. I vejviseren 1934 er denne tilsyneladende forsvundet både som husejer og restauratør, der synes ikke at være café dér længere. I 1936 sst. ser man til sin overraskelse, at ejendommen ejes af pensionatsejer B. J. Bendtsen. Han har åbenbart flyttet sin alkoholfri restaurant fra nr. 18-20 til nr. 28. Hans tid blev heller ikke her særlig lang. 24/11¹⁹³⁷ annonceres i Demokraten: "Jeg har aabnet en Restaurant i Volden Nr. 28 og anbefaler mig til det ærede Publikum. Ærbødigst Thomas Andersen, fhv. Tjener i Sabroe Kro". Ifølge vejviseren blev stedets navn "Thomas Andersens Restaurant" slet og ret.

Så kommer det intrikate spørgsmål, hvem der var bevillingshaver. Ejendommen ejedes af A. P. Sandbro, i hvert fald 1939, og i 1940 overtog han restaurationen og omdøbte den til Café "Thomas". Andersen forsvandt fra vejviseren, men hans fornavn fortsatte ind i næste periode, hvor vi må stoppe. Caféen undergik flere omskiftelser, men består endnu. Der er stadig intet billede af kvalitet i lokalsamlingen fra den tid.

.....
 Thomas Andersen II, 1938, s. 346. Her benævnes "Thomasens Café" "Thomas Kro".
 Fra 1938 villige ejer af Sabroe Kro.

Noter til Volden

- 1) Th. Adamsen II, 1938, s. 340. Han benævnes her dog kun som bestyrer.
- 2) Th. Adamsen II, 1938, s. 343, hvorefter B. N. skal have været bestyrer 1928-30.
- 3) Th. Adamsen II, 1938, s. 339. Her henvises dog kun til "Marstrandsborg". Han endte sine dage i Graven 14, se ndf.
- 4) Se ndf. under Skolegade 11. B. 398. 1988/1144. 1928-31. 13/11 1929.
- 5) Th. Adamsen II, 1938, s. 345-346. B. 398. 1988/1143. S. K. Bevillinger 1913-61. 12/10 1957.
- 6) Det vil erindres fra omtalen af Mejlgade 44, Café "Centrum", at han 28/4 1928 antog fhv. kroejer Th. Therkildsen som bestyrer.

B A D S T U E G A D E

Den parallelt med Volden løbende Badstuegade, som kong Hans (1481-1513) efter sagnet skal have lagt navn til, var af en langt mere stille karakter end hin set ud fra vor synsvinkel. Der kendes i den behandlede periode kun én restaurant, nemlig i nr. 3, lige ud for den lille plads, "Kødtorvet", senere "Pustervig".

Den kom først til eksistens 1/4 1927. 8/5 1926 meddeler Demokraten, at farvehandler Marinus Johansen har solgt ejendommen Badstuegade 3 til restauratør Rasmussen, Tychsens Café, for 65.000 kr., og at overtagelsen har fundet sted.

Rasmussens fulde navn var Regner Frode R.¹⁾ Han, der var uddannet som håndværker, havde forinden, 1925-27, drevet en restauration, der hed "Tychsens Café" - eller "Tuxens Kælder" - Store Torv 9, jfr. ndf. Den blev nu ophævet, og i stedet indrettede R. en café Badstuegade 3, som han døbte "Frokoststuen". Sådan forblev det perioden ud²⁾. R. F. R. var i øvrigt en tid medlem af bestyrelsen for Restauratørforeningen af 1881. Der foregik, så vidt ses, intet "kunstnerisk" på "Frokoststuen", den passede sikkert meget godt til sit navn. Annoncerne er de sædvanlige efter kvindelig medhjælp. Caféen blev langt senere berømt for en i trappestenen nedfældet smørrebrødspris. Omkring 1970 blev den ophævet, og lokalet overgik til almindeligt forretningsbrug, men i 1980'erne blev der restauration igen under navnet "Jornden", der er et af de flere samlingssteder for ungdommen.

Noter til Badstuegade

- 1) Th. Adamsen II, 1938, s. 346. Her benævnes "Tychsens Café" "Tuxens Kælder". Fra 1931 tillige ejer af Sabro Kro.

2) B. 398. 1988/1143. Aarhus Byråds Møder 1936. Herefter ser det ud som om han først fik egentlig beværterbevilling 12/11 s. å. Forinden skulle han altså kun have været bestyrer, men hvem var så bevillingshaver?

G R A V E N

Graven var muligvis engang en gade langs med byens nordre voldgrav. 1919 oplyser vejviseren kun om én café i den, nemlig i nr. 14 med vært R. Rasmussen (næppe den lige omhandlede). Han blev i begyndelsen af vor periode afløst af Chr. Madsen, muligvis tidl. Nørrebrogade 1, jfr. ovf.

Hans tid var ret kort. 8/11 1926 bringer Aa. St. følgende notits: "Den Restauratør Chr. Madsens Dødsbo tilhørende Ejendom, Graven 14, er til Salg. Henvendelse til Landsretssagfører C. Holst Knudsen, Lille Torv 6".

Cafénavnet er således uoplyst; måske har der på daværende tidspunkt slet ikke været noget. Men 27/5 1927 annonceres i Demokraten og 20/10 s. å. i Aa. St.: "Serveringsjomfru antages straks. Café "Omnibus", Graven 14." Der var altså et navn, og det hentyder til Rutebilstationen, der før indrettelsen af denne på "Amtmandstoften", 1930, lå imellem Graven og Rosensgade, og som for øvrigt i det år blev kraftigt udvidet som beskrevet i Demokraten 1/9 1927.

Og nu bliver der hel forvirring om ejer- og bestyrerforholdet. Efter de ovennævnte annoncer og vejviser hed restauratøren ved 1927's udgang P. C. Pedersen. Men iflg. Bevillingsnævnets akter m. v. Hans Chr. Jørgensen med bestyrer R. C. Jensen¹⁾

1929 overtog imidlertid M. Sørensen, der lige havde afstået "Brammers Café", M. P. Bruunsgade 54, Graven nr. 14. Han bar iflg. Demokraten 9/2 1925 øgenavnet "Ditter", hvorfor restaurationen iflg. Aa. St. 21/8 1929 kom til at hedde "Ditters Café".

Efterhånden kom der ikke mange annoncer fra "Ditters Café", en af de sidste var i Aa. St. 9/8 1932. På et eller andet ikke nærmere identificerbart tidspunkt ophørte den og blev erstattet af en afholdsrestauration. 27/5 1934 meldes det fra Aa. St.: "Blev De møt? Ellers forlang mere. Dagens varme Ret 35 Øre. Serveres fra 8 Morgen til 9 Aften. "Spisesalen", Graven 14".

Der er heller ikke mange senere oplysninger derfra. Stedet vendte imidlertid tilbage til "den våde vej" i hvert fald i 1938, da det blev overtaget af Oscar Ingvard Rejmer Boes, kendt først fra Volden 18-20, jfr. ovf., dernæst fra Café "Marstrandsborg", jfr. ndf.²⁾ Navnet blev nu slet og ret "Boes Cafe", og det fortsatte tiden ud. Efter hans død i 1952 og hans enkes afståelse i 1957 er restaurationen fortsat til dato (1993) under mange omskiftelser. I 1980 blev den fransk og i 1991 italiensk!

I begyndelsen af 1920'erne fremtræder endnu en café i nr. 27, det næstsidste hus inden det daværende hjørne af Volden. Dens navn var Café "Monopol" og restauratørens Laurs Jensen Jørgensen³⁾. Han havde tidligere drevet restaurant under samme navn på Revet 11. Pudsigt nok eksisterede der samtidig, 1928, en café af samme navn på Søndergade 30, jfr. ndf. Der var åbenbart ikke eneret på sligt.

Omkring 1930 kommer der meget stærkt skift i ejer/bestyrerforholdene. L. Jørgensen afløses først af fru E. M. Rasmussen, hun af fru K. M. Christensen og hun igen af (hr.) J. Petersen. Årstallene kan ikke gives med nøjagtighed. Ved sidste skift ændres navnet fra Café "Monopol" til Café "Rømer". Sådan hed tidligere en restaurant i Frederiksallé nr. 125, på hjørnet af Ole Rømersgade (1), der også hed J. Petersen, jfr. ndf. Da samme café samtidig ophørte, er det muligt og sandsynligt, at det er ham, der er flyttet. Midt i 1930'erne efterfølges han af M. E. Petersen (enke?), der sad tiden ud. Cafeen er forlængst nedlagt, fik en kortvarig efterfølger i 1970'erne, så blev bygningen nedbrudt og et helt nyt kvarter med forretnings- ejendomme opført. Der er ingen billeder af nogen af de 2 restauranter i lokalsamlingen.

Noter til Graven

- 1) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 28/2 1928. Restaurationen blev kortvarigt lukket, fordi restauratør Hans Christian Jørgensens bestyrer P. Chr. Jensen skyldte for 1/4 års brændevinsafgift!
- 2) B. 398. 1988/1143. S. K. Bevillinger 1913-61. 11/4 1957. Han døde 24/11 1952. Enken videreførte, men ophørte 7/4 1957
- 3) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 4/2 1928. Nu 70 år gl. og ansøger om bestyrer. Det skete flere gange i det følgende.

R O S E N S G A D E

I Gravens parallelgade, Rosensgade, der løber fra Mejlgade til det lille omtalte torv, befandt der sig (i "vor tid") indtil 1936 kun én restaura- tion, nemlig i nr. 28, lige overfor bagsiden af Hotel "Royal". Huset er ret uanseligt men langstrakt bagud. Mange år senere, da interessen for at finde "rigtig gamle" bygninger var vokset gevaldigt, fik nr. 28 navnet "Madam Boserups Hus" påmalet.

Denne café bar i "begyndelsen" navnet "Central-Caféen". Det meddeles i Aa. St. 28/4. 1924: "Central-Caféen", Rosensgade 28, aabner. R. P. Jakob- sen". Dette navn havde imidlertid også en anden nærliggende restaurant på

hjørnet af Volden og Klostergade, som er omtalt ovf.

Om det var dette "sammenstød", der gjorde udslaget, vides ikke. Men R. P. Jakobsen forandrede i hvert fald "Central-Caféen" til "Rutebil-Caféen" i en annonce i Demokraten 8/10 1924, altså et lille halvt år efter. Han havde fået lokalerne nymonterede og reklamerede med en god kop kaffe, godt smørrebrød, hurtig og reel betjening samt moderate priser. Rasmus Peter Jakobsen havde været vært i det nedlagte Hotel "Postgaarden", Skolegade 15-17 (iflg. ovenn. annonce), jfr. ndf.

Det nye navn var langt mere passende, da rutebilstationen som sagt dengang lå i mellemrummet mellem Graven og Rosensgade, hvorfor den også havde givet navn til Gravens Café "Omnibus". Citeres fortjener også en senere annonce i Demokraten 9/10 1926, der blev efterfulgt af flere ligelydende: "Naar De kommer til Aarhus, anbefales "Rutebil-Caféen", Rosensgade 28. Gode Varer, moderate Priser, hurtig Betjening, Rejsetøj opbevares. R. P. Jakobsen".

I 1930 flyttede som bekendt rutebilstationen til "Amtmandstoftten" ved Sønder Allé og omegn, og Rasmus Peter Jakobsen fik bevilling på Hotel "Hafnia", Frederiksgade 75-77, jfr. ndf.¹⁾ Restaurationens efterfølger kom til at hedde "Middagssalen" og var indtil 1936 en afholdscafé. Den første vært at hedde Anders Raundahl Sørensen, der tidligere havde været landmand²⁾. Caféen åbnede if. Aarhusposten 17/7 1930 (dagen efter, og der kan gives en karakteristisk annonce i Aa. St. 17/2 1932: "Ingen behøver at sulte mere, da De kan hente 2 Retter Mad i 7 Dage for 4 Kr. "Middagssalen", Rosensgade 28". Der er altså tale om den tidligere mødte spisehusform. Også Demokraten 4/12 1935: "Byens bedste Madsted. "Middagssalen", Rosensgade 28 (bag "Royal"). 2 Retter med Kaffe 85 Øre".

Raundahl Sørensen var imidlertid ikke tilfreds med sin status som afholdsvært og søgte bevilling med stærke drikke. Den fik han 26/3 1936³⁾. Dermed synes annoncerne imidlertid at slippe op, og kaféens og dens ejers skæbne kan ikke følges videre. I slutningen af 1930'erne er "Middagssalen" forsvundet fra vejviseren, og ethvert spor af restauration i den ejendom er borte.

Knap så langt fremme i gaden, i nr. 22, blev en café indrettet af frk. Annie Juliane Petersen⁴⁾. Den fik navnet "Peters Bar". Den udmærkede sig ikke ved særlige aktiviteter, men fik vistnok ret god søgning. Hun fik i hvert fald bevilget kl. 12-lukning i 1938⁵⁾. "Peters Bar" bestod til omkring 1970, da hun trak sig tilbage. Der kom ikke senere restaurant dér.

Der er ingen billeder af stederne i lokalsamlingen.

.....

Noter til Rosensgade

- 1) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 8/7 1930. R. P. J. søger Severin Svendsen som bestyrer af Hotel "Hafnia", Frederiksgade 77. Det blev bevilget.
- 2) Th. Adamsen II, 1938, s. 387. B. 398. 1988/1144. 1928-31. 8/8 1930. Afholdsbevillingen skulle afhentes på magistratskontoret.
- 3) B. 398. 1988/1143. Byrådsmøde 6/5 1936.
- 4) B. 398. 1988/1143. Byrådsmøde 6/5 1936. 26/3 1936. Th. Adamsen II, 1938, s. 344-345.
5. Aa. B. F. 1937/38 B., s. 297.

.....

T O R V E N E

Blikket vendes nu mod det "helt centrale" Århus, nemlig torvene, lille og store. Bispetorvet kommer ikke i betragtning her. Det fik næsten sit nuværende udseende, da den engang så berømte Rozzi's Café, der er beskrevet af B. J., 1966, s. 88-91, blev fjernet i 1916, og intet nyt af den slags fulgte ^(efter) _(var).

De 2 torve er fattige på små restauranter. Noget har dog ændret sig heri i nyeste tid, men det må hvile. Lille Torv kan straks forlades, der var ingen i hele perioden. Det store domineres så udpræget af det grandiose Hotel "Royal", det må vente lidt.

I kælderen i nr. 3 lå der tidligere og ligger der fremdeles en café ved navn "(Albert) Thorups Bodega". I vejviserens hus- og fagregister går dette "institutionsnavn" igen i alle årene uden nogen tilføjelse om ejerens eller værtens navn. Det kan således ikke ses heraf, om den samme har fortalt gennem hele tiden, eller et skifte har fundet sted. Og tilsyneladende annonceredes der aldrig eller i hvert fald meget sjældent fra denne restaurant, så dens "liv" kendes næsten ikke. V. J. giver anf. værk s. 125-126 en munter beskrivelse af bodegaen, der af drikkevarer vistnok kun førte vin, hvor man måtte iføre sig "munkekutte", og hvor værten selv deltog i denne spas. Men nogen egentlige kunstneriske udfoldelser synes ikke at have fundet sted. Desværre tidsfæster V. J. ikke sceneriet, det har nok ligget mindst ét årti før "vor tids" begyndelse.

B. J., 1966, fortæller s. 99, at Albert Thorup drev bodega her fra 1905 og blev efterfulgt af sønnen Knud T. (hvornår?), der døde 1942. Derefter kom dennes svigersøn Erik Christensen til. (Aa. St. 27/4 1991). Ligesom

I nr. 9 lå en kælderbevertning, der hed (M.) Tychsens Café. Ligesom

for Thorups vedkommende udgik der heller ikke annoncer fra den, ellers har det nok været så som så med ligheden. 1922 kom en bestyrer K. L. Larsen til, der i 1924 blev afløst af en bestyrerinde C. Larsen. Året efter skiftedes igen bestyrer til R. Rasmussen, som er kendt fra omtalen af Badstuegade ovf. Caféen blev nedlagt 1926, og R. anlagde "Frokoststuen", Badstuegade 3.

Der er ikke billede i lokalsamlingen af nogen af stederne.

.....

Så må vi gå til Hotel "Royal". Her må imidlertid i stor målestok henvises til B. J. 1966, s. 91-96 og s. 125-129, samt til andre specialværker om dette hotels historie fra starten, som der dog ikke kan gås ind på her.

De førstnævnte sider angår dog kun "forhistorien". Det fremgår af den, at hotellet omkring århundredskiftet blev omdannet til et aktieselskab, og det var det også 1920. I årene før var store ombygninger sket, og den berømte "Palmehave", senere "Marmorsal", der blev rammen om mange kunstneriske udfoldelser, indrettet. Under 1. verdenskrig med dens såkaldte "gullaschtid" blev såvel omsætningen som stemningen ^{selvfølgelig} meget hektisk. De senere vanskeligheder førte til dannelse af et nyt aktieselskab, men den tidligere direktør, Oluf Christensen, fortsatte dog på denne post.

Der kommer nu et "spring" i B. J. s fremstilling, idet Hotel "Royal" fra kapitlet "caféliv omkring torvene" først genoptages i kapitlet "Det moderne floor-show". Herefter skulle man tro, jfr. s. 125 sp 2, at direktør Oluf Christensen fungerede videre indtil det næste ejerskifte i 1926 og først da rejste til København for at blive leder af Hotel "d'Angleterre". Men ifølge vejviserens husregister lededes a/s i årene 1920-24 af en direktør W. Poulsen og derefter med kortvarigt mellemrum af direktørene C. ^MMenton og O. Nielson.

I 1926 skete der imidlertid en drastisk ændring af ejerforholdet, idet aktieselskabet blev købt af restauratør og konsul F. L. Viltøft, der sad som eneejer (eller måske ^{småere} aktiemajoritetsejer) perioden ud. ¹⁾

Opmærksomheden må derefter rettes mod aktiviteterne i restaurationskomplekset. og her bliver det hele noget ret uoverskueligt noget. Når B. J. taler om "floor-show - optræden lige fra gulvet - og dermed ligesom "indvarsler en ny tidsalder", må man spørge, om der virkelig er grund til denne adskillelse fra noget tidligere? "Floor-showet" skulle især høre "30'erne" til. Men er det ikke bare en variant af det tidligere omtalte "solistvæsen", omend i lidt mere "mondæne" omgivelser? Der kom orkestre med 8-10 mand og derover, og der kom optræden af en eller flere enten på en dertil indrettet, men let foranderlig, scene, eller direkte fra dansegulvet.

Udskiftningerne og nyengagementerne er formidable i 20-året, og det ville helt overlæsse fremstillingen at give en successiv fremstilling heraf. B. J. giver da også kun et kraftigt nedskåret udvalg, der altså repræsenterer hans kunstdom, som jeg som udenforstående naturligvis ikke kan tage stilling til.

Aa. St. 15/3 og 24/3 1925: "Stor Benefice-Aften paa Hotel "Royal" for Orkesterdirigent Teddy Petersen og Solist Liva Weel". De var jo begge yderst kendte. Sst. 26/9 1926: "Stort nyt Orkester under Ledelse af Kapelmester Scandio Tognarelli. Meget populær i København".

Han kom flere gange tilbage til Hotel "Royal", således i 1933 (Sst. 13/1 og 13/3. Aarhusposten 6/4 s. å.). Han nævnes ikke af B. J. Det gør derimod en anden italiener, Francesco Recchia (Aarhusposten 13/1 1931, 1/9 1933). Som et tredje "fremmedelement" kan nævnes Kuban-Kosakkerne (Aa. St. 21/11 1931). Der var mange andre mere "hjemlige", såsom Filtenborg, Jens Warny og Eli Donde.

Og nu et lille "sidespring" til belysning af restaurationskulturen, der også kunne være indsat et andet sted. Som så meget andet vandt "barfænomenet" indpas i begyndelsen af perioden, jfr. Demokraten 7/10 1923: "Hotel Royals Bar er aaben". Egentlig en mærkelig irrationel foreteelse, at gæster foretrækker at sidde på en høj, umagelig, måske endda vaklevoren taburet ved en smal aflang træplade fremfor at sidde i en solid stol ved et ligeså gedigent bord med dug på. Men det var et kulturtræk, der var kommet for at blive (omend det måske er noget på retur i den "allerseneste" tid?). Det påstås af nogle, at man på en bar får en større kontakt med tjeneren, den såkaldte "bartender", der kun serverer dér, end "ude på gulvet", ja, han endda blive en slags gæsternes "skriftefader" og "sjælesørger". Vi møder fænomenet senere.

Det kan som antydnet ikke nytte at opregne alle solisterne, der har optrådt i perioden. Herom henvises dels til B. J. anf. værk, dels til de respektive bilag. Vi vil i stedet slutte omtalen med enkelte "glimt".

Et "prisglimt". Aa. St. 26/9 1926: "Hotel "Royal". Stor Diner á 5,50 Kr. Mindre 3,50." Det fremgår klart heraf, at "Royal" så absolut lå i den "dyre ende".³⁾

Aarhusposten 2/1 1929: Billede af Hotel "Royals" Dørvogter. Enkekejserinde Dagmars Livkosak Jaschik. Aa. St. 29/9 s. å.: "Hotel "Royal" vil næppe indføre l-lukningen". Den ville nemlig koste en ekstraafgift på kr. 5.000!

Sst. 2/1 1930: "Aarhus Restauranternes store Nytaarsaften. De indvarslede Opgangstider havde gjort Folk glade. 700 i "Royal". Festklædte Mennesker. Champagnepropperne knaldede. Lille Stramning i Adgangskortene." Sligt kommer nok aldrig igen. I øvrigt var denne optimisme, som vi ved, helt ugrundet.

Sst. 13/6 1937: "Hotel "Royal": Onsdag den 16. Juni. Kongelig Frokost efter Kongemodtagelsen. Bestil Bord i Forvejen". Der holdtes mange af den slags arrangementer landet over i anledning af kong Chr. X's 25-års jubilæum.

I slutningen af perioden indrettedes det såkaldte "Royal Scala", og der kom ekstra fart i solistprogrammerne. 1940-41, besættelsens første år, udviste en kraftig opblussen af disse, inden blussene skulle skæres kraftigt ned igen. Hotel "Royal" eksisterer pr. dato (1992), men de gamle restaurationer med det liv, der udfoldedes dér, er helt forsvundet. En afdeling er blevet til et ejendomsmæglerfirma, og i den tidligere "Marmorsal" er indrettet spillecasino!! "O quæ mutatio rerum".

Store Torv endte dengang ved den ulige side af Maren Smeds Gyde, d. v. s. med "Kosmoramabiografen". Mange år efter indlemmedes også ejendommene hen til Immervad, mens disse i "vor tid" hørte til Lille Torv.

På den lige side endte det med nr. 16, hjørnet af Volden. Her blev i 1924 etableret en restauration på 1. sal ved navn "Ny Grand" v/ Chr. Jørgensen, der tidligere havde drevet Østergades Forsamlingsbygning. Om navnet var en slags "efterklang" af det tidligere, kunstnerisk betoned, nu nedlagte, "Grand Hotel", Ryesgade 9, får stå hen. I Demokraten 18/9 1924 ses en stor åbningsannonce: "'Ny Grand", Restaurant & Café. Gode Varer. Rimelige Priser. Chr. Jørgensen, forh. Østergades Forsamlingshus". Iflg. sst. 17/10 s. å. fik han tilladelse til at holde åben til kl. 12, i hvert fald indtil 1/1 1925³⁾.

Men forretningen gik åbenbart ikke særlig godt og fik ingen lang levetid. Den blev erstattet af noget helt andet, nemlig afholdscaféen "Mejlhal", der var flyttet fra Mejlgade 47 som ovf. beskrevet, jfr. Demokraten 8/4 og 23/4 1926. 3 annoncer i Aa. St. s. å. fortæller om starten:⁴⁾

9/6: "Café "Mejlhal", Store Torv 16, 1. Sal, søger Køkkenpige 1. Juli".

15/7: "Café "Mejlhal", Store Torv, søger Kokkepige til 1/8".

30/7: "K. A. R. "Mejlhal", Store Torv 16, 1. Sal: à la Carte hele Dagen for 65 Øre. Kaffe og The 35 Øre. Aaben til 11 Aften. Ingen Drikkepenge".

Det var unægtelig andre priser end på "Royal" og vel også på "Ny Grand". Det vil erindres, at den tilbageblevne restauration i Mejlgade 47 skif-

tede navn flere gange senere. Det gjorde "Mejlhal", Store Torv, ikke. Den fortsatte under samme navn til 1957⁴⁾ og der kom ingen restauration derefter. Et ubekræftet rygte siger, at caféen var den ulykkelige Harboørepræst, Anton Jensens, spisested.

De 3 første bestyrerinder hed hhv. Anni Westergaard (1926-35), B. Andersen (1936-38) og H. Christensen (1938-).

Til slut en madannonce fra "Mejlhal" i Aa. St. 26/2 1938, hvor priserne er steget noget fra 1926: "Restaurant "Mejlhal", Store Torv 16. Middag á Kr. 1,35. Svinekotelet med Gemyse. Hofdessert á Kr. 2.00. Hønssekødsuppe, Høns i Champignonssovs, Kræmmerhuse m. fl." Se i øvrigt om priser i afsnit II.

Der er ingen billeder i lokalsamlingen.

.....

Noter til Store Torv

- 1) Th. Adamsen II, s. 175-177. Demokraten 15/2 1926. Roberto Weile, anf. værk, s. 145-147. Han døde 1942. Monument. Århus Nordre Kirkegård.
- 2) Se ndf. under afsnit II.
- 3) Se også Aa. B. F. 1924/25 B., s. 160.
- 4) B. 398. 1988/1143. S. K. Bevillinger 1913-61. 27/10 1958.

.....

V E S T E R G A D E

Vestergades nummerering går øst-vest. Bebyggelsen består af høje etagehuse indtil Frue Kirkeplads, der i øvrigt først blev etableret omkring 1930. Derefter er husene lave med enkelte "opstikkere" næsten til slutningen, jfr. ndf. I denne del, hvori der befinder sig flere bindingsværkshuse, er nogle ejendomme fredede.

I den analyserede tid blev Vestergade vistnok opfattet som en "grim" gade af "pæne" folk; en man ikke kunne færdes i eller i hvert fald være bekendt at gå igennem efter mørkets frembrud! Det skal også indrømmes, at der er pressereferater om vold - i et enkelt tilfælde endda med dødelig udgang - , prostitution, smugkroer o. l. i gaden eller i kvarteret deromkring. Enkelte eksempler herpå vil blive fremdraget i det følgende. Det er i øvrigt en "jungle" her at identificere ejer/bestyrerforhold på det foreliggende grundlag.

Der er ingen prægnante restaurationsbilleder for gaden som helhed i lokalsamlingen. (Se dog ndf.)

.....

Man skulle 1920 et godt stykke på den anden side af Grønnegade i de ulige numre, før man mødte den første kro. Det var i nr. 41-43, et af de gamle, pæne, lave bindingsværkshuse, hvor der fører en gammeldags vognport ind til gårdspladsen. De 2 nr. dækkes af en sammenhængende bygning.

Her havde i en årrække iflg. vejviseren ligget Hotel "Nøjsomhed", ved J. Sørensen.¹⁾ Dette navn giver indtryk af tryghed og ro tilsat lidt småskårethed. Et gammeldags hotel, nok nærmere en kro, uden større spræl, men med enkle, dog ikke helt primitive, forhold og rimelige priser. Et sted for trætte rejsende. Men vi ved naturligvis ikke, om det var sådan.

Omkring 1920 - man må altid huske på vejviserens unøjagtighed - skiftede hotellet navn til "Gammelgaard" og ejer til enkefru Gerda Marie Nielsen (G. M. N.). J. Sørensen kom til "Turisthotellet", Rosenkrantzgade 2, hvor vi møder ham senere. Det nye stednavn lød egentlig også ganske betryggende.

Samme Gerda Marie Nielsen kan imidlertid spores tilbage til en anden restauration i Vestergade, nr. 58, som hun drev sammen med sin mand Nielsen. Han døde 1912, og hun fortsatte. Omkring 1920 ophørte caféen i nr. 58, hvis navn i øvrigt ikke kendes, samtidig med at hun overtog hotellet i nr. 41-43. Her var der formentlig ikke anden restaurant end den til etablisementet hørende. I 1921 fik hun tilladelse til kl. 12-lukning.²⁾

Det virker umiddelbart lidt overraskende. Det vides fra bevillingsakterne, at hun på daværende tidspunkt var 65 år, og i den alder skulle man ikke forvente, at hun ville starte på noget ekstraordinært.³⁾

Men det gjorde hun alligevel. Ganske kort efter sin overtagelse - måske har hun ejet hotellet "hele tiden" og J. Sørensen kun været bestyrer - blev stedet omdøbt til Hotel "Apollo". Hvor det absurde navn kom fra, bliver nok aldrig opklaret. Det var imidlertid det mindste. Samtidig blev indrettet et nyt restaurationslokale, der skulle blive århusiansk berømt i de kommende 12-13 år.

Der kom musik med orkestre (store?), dans og "solistoptræden", et dengang fremherskende slagord, der aldrig mødes mere. B. J., 1966, har givet en malende, omend noget kortfattet skildring af disse fænomener s. 114-115. Han "forklarer" aktiviteterne som et udslag af den "jazzbølge", der fra begyndelsen af 1920'erne - er det herfra udtrykket "de brølende tyvere" stammer? - veltede ind over Århus og vel også det øvrige land. Emnet er mødt før, og det kommer igen senere.

Det er for så vidt også rigtigt, som der stadigt annonceredes med jazzbands forskellige steder. Om så også den nævnte solistoptræden kan henføres til samme årsag, får stå hen.

Eftersom det forekommer mig umuligt at sammentrænge fremstillingen som B. J., hvis noget ordentligt indtryk skal kunne gives, følger her i stedet et udpluk af de meget talrige avertissementer fra "Apollotiden":

Aarhus Stiftstidende

1923

18/9 "Apollo-Soirée" med Bal. 5 Mands Orkester.

1924

3/2 Annonce fra "Apollo", Vestergade 41-43, med Koncert.

1926

13/1 "Apollo", Jazz-Band 9-12. Gratis Entree.

24/11 Jazz-Band "Apollo-Salen". Halve Hummere og Limfjords-
østers anbefales.

1927

25/8 "Apollo", Vestergade 43. Fredag 26/8 Kl. 9 stor Festaften.

1929

17/9 "Vil de have en glad Aften?" Da besøg Apollo-Etablis-
sementet. Byens bedste Jazz-Sted. Kl. 9 1/2 Solistop-
træden af Frk. Elly Bedey. Byens fineste Smørrebrød.

1930

2/2 Vi mødes i "Apollo". Fra Søndag Optræden af den kendte
Danserinde Lilli Constance.

28/5 Vi mødes i "Apollo". Koncert. Dansant. Fjedrende Parket-
gulv. Lækkert Smørrebrød.

3/7 Vi mødes paa Hotel "Apollo" Kl. 9. Fredag Mascotaften.
Lørdag Evaaften. Søndag Serpentinaften.

1931

20/4 "Apollo-Salen". Hver Aften optræder Sister Talmas.

Fantasi- og groteske Danse. Byens bedste Jazz-Band.
18/10 Vi mødes i "Apollo" Kl. 8. Ny Solist (Frk. Lyng). Solo-
dans. Livlig Dansemusik paa det fjedrende Parketgulv.

1933

28/12 Nytaarsaften i "Apollo", Vestergade 43.

.....

Demokraten

1921

16/5 Pinsebal i "Apollo", Vestergade 43.

1923

8/1 Stor Annonce fra "Apollo", Vestergade 43. (Med billede
af salen gengivet hos B. J. Det er dog ikke særlig godt).
3 raske Københavneraftener. Fjedrende Parketgulv.

12/11 Alle bør se "Apollo-Salens" originale Udsmykning. I Kl.s
Orkesters Medvirken. Viggo Rasmussen (Ny Vært).

1929

2/5 Hotelejer Ditlev Jensen og Hustru, "Apollo", holder Sølvbryllup.

1931

29/4 "Apollo-Salens" 10-Aars Fødselsdag. Solistoptræden hver 1/2 Time.

1932

13/9 Bemærk "Røde Mølle" i "Apollo-Salen" aabner. Aabningsfesten i Krohaven. Livligt Jazz-Band.

1933

5/3 "Røde-Mølle". Tamara, russisk Danserinde.

.....

Aarhusposten

1930

23/3 Akrobatik i "Apollo". Tegning af Instrumentet.

1931

17/11 "Apollo". Solist Hella Djeré.

1932

30/11 "Røde Mølle", "Apollo-Salen". Dansant 8-12. Solister hver 1/2 Time.

.....

Der findes et lille billede hos B. J., 1966, anf. sted, af "dancesalen", det er dog helt uoplysende. *Det stammer formentlig fra Aa. St. 7/9 1922, hvor der serveres med 150 Couverts. Moderate Priser. Undertegnet Ditlev Jensen*
Det var et ganske anseligt opbud og dog kun et mindre udpluk. Man skulle ikke tro, at nogen på daværende tidspunkt kunne kalde Århus for en "død" by. Sligt foregik jo også flere andre steder i "metropolen". Set i retrospekt er det mest forunderlige måske, at det hele kunne udspilles i det korte tidsrum kl. 8-12. Ca. 70 år senere kunne næsten intet begynde før kl. 12 og så endda meget mindre! Men der var selvfølgelig intet fjernsyn da.

Man kunne være nysgerrig efter at få at vide, hvem den egentlige "primus motor" for denne omkalfatring og eksplosive aktivitet var? Jeg kan dårligt forestille mig den ældre enkefrue som sådan. Men den gåde bliver nok aldrig løst. En af de første - ikke den første - bestyrere var Viggo R. Rasmussen, der iflg. Demokraten tiltrådte 12/11 1923. Han fratrådte imidlertid tidligt i 1926 for at overtage Restaurant "Palæ", Skolebakken, så æren kan næppe tildeles ham.⁴⁾⁵⁾ Langt snarere kan man pege på svigersønnen Ditlev Jensen, musiker, der blev "ophøjet" til bestyrer tidligt i 1929²⁾, men som måske havde været den i baggrunden stående praktiske leder

fra begyndelsen. Ganske pudsigt virker annoncen i Demokraten om hans sølvbryllup 2/5 1929, hvor han tituleres hotelejer.

Det kan næppe nytte at forske videre heri. De mange, hovedsageligt kvindelige, solister gled sikkert hurtigt ud i glemselen igen. Hvor effektivt det "fjedrende parketgulv" var til at tiltrække det danselystne publikum, bliver heller aldrig opklaret.

Et andet "godt spørgsmål", som det kom til at hedde i senere jargon, når der var noget, man ikke kunne finde ud af, er, hvilket publikum frekventerede dette etablissement. Det har nok ikke helt været af samme sociale status som Royals og Reginas, men vi ved intet.

.....

Og det allermost overraskende. Næsten lige så pludseligt som "Apollo" opstod, forsvandt det igen med alt sit løsslupne liv! Enkefru Nielsen og Ditlev Jensen kan desværre ikke følges videre. Det sidste år var åbenbart 1933. Noget tyder imidlertid på, at hotellets og restaurationens drift var blevet adskilt allerede året før - 1932. En ansøgning fra en vis H. D. Jensen om spiritusbevilling i hotellet blev afslået⁶⁾.

22/4 1934 fortæller en annonce efter kvindelig medhjælp i Aa. St., at caféen nu hedder "Nøjsomhed" ligesom for 14-15 år siden (men var der noget hotel?). Der kom så vidt ses ikke mere jazz- og (lovligt) danseliv til institutionen.

I stedet kom der noget andet, langt mere kedeligt. Restauratøren (bevilningshaver eller bestyrer) i det genopståede "Nøjsomhed" hed C. C. Thislund. Ham har vi mødt før (under Studsgade ^{note #/}17) og vil møde snart igen. Han var faktisk blevet noget aldrende, 61 år.⁷⁾ Under ham begyndte en trang tid for det tidligere glædens tempel. Kl. 12-åbningen var åbenbart blevet ophævet, ~~og~~ for han søgte den igen, men fik afslag 7/3 1935⁸⁾.

Så indtraf den tidlige lukketids følgesvend, især når søgningen svigter i den lovlige åbningstid: "nattesæderne". Demokraten 28/5 1935: "3 Natklubber i Café "Nøjsomhed", Vestergade 43, under Behandling af Politiet". Aa. St. 28/10 s. å.: "Nattesædesag mod Etablissementerne "Lorry" og "Flora". Afholdt ulovlige Baller i Vestergade 43". Sst. 25/11 s. å.: "Natklub i Vestergade 43 ryddet Kl. 1. Restauratør Thislund i "Nøjsomheden" vil blive tiltalt for ulovligt Nattesæde". Året efter Demokraten 23/7 1936: "Sag mod Natklubben "Verona", Vestergade 43".

Lige forinden denne sidste sag, 15/7 s. å., var en trist begivenhed indtruffet ikke langt derfra. En mandlig gæst, der havde besøgt "Nøjsomhed" vistnok langt efter den påbudte lukketid, var efter et besøg hos en prostitueret blevet voldeligt overfaldet i Grønnegade af dennes mand med døden

til følge. Dette overfald blev fremdraget i sagen mod "Verona", og det blev påstået i Aa. St. 16/7, at kvarteret var blevet en skamplet på byen!

Disse "skampletteorier" vil lejlighedsvist blive strejft i det følgende. Et blik i vejviseren for 1937 giver det overraskende resultat, at der tilsyneladende ingen restauration fandtes mere i nr. 41-43. Atter er denne kilde svigefuld. Men den er selvfølgelig et år bagefter. 29/4 s. å. averteres i Aa. St. efter 2 flinke og dygtige piger til Café "Alléenberg", Vestergade 43. Annoncen er undertegnet A. Thomsen.

Det var den "gamle" restauratør, der kun fik en så kortvarig tid til at virke som sådan på det gamle "Alléenberg", Nørreallé, inden han måtte fortrække, der nu overtog Vestergade 41-43 under dette hans yndlingsnavn⁹⁾. Ulovlighederne ophørte under ham, det blev udover den daglige rutine kun til lidt uskyldigt andespil, Aa. St. 16/9 1938.

1940/41 melder vejviseren om et nyt ejerskifte, denne gang til H. C. Bathum, som vi også vil møde senere i fremstillingen. Han sad perioden ud og lang tid efter. Restaurationen bestod indtil slutningen af 1950'erne, men uden særlig omtale. Der er intet spor tilbage pr. dato.

.....

Det næste sted lå i nr. 47, en lav gammel bindingsværksejendom, og var sikkert af en langt mere beskeden karakter. Først i 1923 gives et navn i vejviseren, "Landbohjemmet", der kunne tyde på, at der tillige havde været et (lille) hotel, men herom har intet kunnet oplyses. Vejviseren fra 1919 (og tilbage fra 1917) fortæller, at restauratøren hed M(ogens) Mogensen, der senere driver "Landmandshotellet", Vestergade 48. Men fra anden side vides, at han kun var bestyrer, og at bevillingshaveren var en frk. Jørgine Mikkelsen¹⁰⁾.

Hvor længe den tilstand bestod kan ikke fastslås på baggrund af det foreliggende materiale. Annoncerne herfra drejer sig næsten udelukkende om kvindelig medhjælp. 1922 skiftes restauratør eller bestyrer til Hans Nielsen, der i 1929 erstattes af A. Nielsen. Denne situation består til 1934/35, hvor ejeren eller bestyreren kom til at hedde J(ulius) Petersen, jfr. Aa. St. 26/11 1934.

Derefter bliver det rigtig kludret. Vejviseren 1940 markerer slet ikke restaurationen, men angiver for 1941 restauratøren, ejer eller bestyrer, til at hedde M. F. Madsen. Men i Aa. St. 21/1 1940 averteres efter en restaurationsvant pige til "Møllers Café", Vestergade 47, og en lignende annonce gentages sst. 4/7, 10/10 og 23/10 s. å.

Caféen ophørte iflg. vejviseren i begyndelsen af 1950'erne og kom aldrig igen

.....

Mens hotelvirksomheden er uvis for nr. 47's vedkommende, er den helt klar for nr. 51's, Hotel "Phønix", der ligeledes er et lavt gammelt hus. Her var endda hestestald iflg. vejviseren. 1919 hed værten efter samme Søren Larsen eller Lassen. Året efter blev han udskiftet med Peder Jensen Andreasen. Han indsatte som bestyrer P. Nielsen 1925. Fra hans tid kan anføres denne annonce i Aa. St. 14/6 1926: "En stor, velmøbleret 3 Fags Stue til Gaden med egen Indgang er til Leje for 2 noble Herrer, eventuelt med Pension. Hotel "Phønix", Vestergade 51".

Peder Andreasens bevilling blev fornyet 1929 ¹¹⁾ Samme år blev enkefru Anna Dorthea Nielsen, enke efter P. Nielsen bestyrer(inde). Hun blev som fortalt ovf. 1931 bestyrer af Cafe "Bækkelund", Studsgade 35 (i dennes sidste år) og derefter ^{mod ejend.} af "Bocken", Guldsmedgade 1. Hun blev efterfulgt af bestyrerinde M. Rasmussen og blev igen afløst af C. Madsen, der fortsatte til 1941. Det eneste interessante, det har været muligt at opdrive fra den tid, er en prisliste fra Aa. St. 13/11 1931, der lyder:

Hotel "Phønix", Vestergade 51:	75,-	Kr.
Fuld Kost og Logi pr. Maaned.....	56,-	"
Middag og Aften.....	32,-	"
Middag.....	8,-	"
Middag pr. Uge.....	7,-	"
Middag pr. 6 Gange.....		

Hotellet har altså nærmest været et pensionat. ¹²⁾

Der findes som sagt intet billede i lokalsamlingen, men i Demokraten 14/7 1936 er der et billede med tekst af FDB's nybygning skråt overfor på det vestlige hjørne af Vesterport. Herpå kan man se Hotel "Phønix" s skilt rage ud på den modsatte side i 1. sals højde. Pudsigt nok kan man stadig se holderen til skiltet pr. dato (1991).

Hotellet er forlængst ophørt, men der er stadig restauration i ejendommen, i dag en udenlandsk café.

Den fjerde og sidste café på den ulige side, nr. 69, befandt og befinder sig i andre omgivelser end de forrige. Vi er nu nået næsten til Vester Allé i den del, der tidligere hed Møllegade, fordi den lå nær ved Aarhus Mølle. Her blev mellem 1910 og 1920 opført et stort 4-etagers ejendomskompleks, der fortsatte rundt om hjørnet til Vester Allé, og fik navnet "Vigenshus". Her blev indrettet en restauration med indgang til venstre for trappeopgangen med navnet "Hammelbane-Caféen".

Dette navn har en forgænger i en på den modsatte side liggende café i et bindingsværkshus, der blev nedrevet ¹³⁾ Bevillingshaver siden 1917 var enkefru Alvilda Mathilde Offenbergs. Der er ikke fundet annoncer fra 1920'

erne. 1928 søgte hun, der da var 68 år, om tilladelse til bestyrer¹⁴⁾. Det medførte, at det nu ligesom andre steder bliver vanskeligt at sondre mellem ejer og forpagter (bestyrer).

1928/29 skiftes til M. P. Sørensen, der allerede efter ca. 1 års forløb efterfølges af C. Thislund, hvem vi erindrer fra det andet "Nøjsomhed", 4-5 senere m. v. I Demokraten 8/1 1930 og Aa. St. 12/3 og 16/6 s. å. averteres efter serveringsdamer. Men ikke længe efter ser det ud til, at den egentlige restauration er ophørt og erstattet af et spisehus. Dettens renommé blev temmeligt dårligt. 29/4 1932 fortæller Demokraten, at en spillebule blev afsløret af politiet i afholdscaféen, Vestergade 69, Hammelbanens restaurant. Værten (Thislund?) kendte angiveligt intet til spillet. Det oplyses videre sst., at populært gik stedet under navnet "Bummers Hule"! Og sst. 20/5 1933 informeres publikum om, at en ny sag om hasardspil i afholdshotellet (?) Vestergade 69 er under udvikling.

1935 var en egentlig restaurant kommet igen, nu under navnet "Mølleparkens Vinstue" v/ restauratrice Mary E. Rasmussen, enke efter Viggo Rasmussen fra først "Apollo" og senere "Palæ".¹⁵⁾ Hun forsvandt ret hurtigt tilige med navnet, der var inspireret af, at møllen var borte og en (lille) park indrettet på stedet (samt biblioteket). I begyndelsen af 1937 rykkede det nedlagte "Alléenberg" fra Nørreallé ind her under den tidligere vært A. M. Thomsen. Det må have været et meget kort ophold, for vi ved jo, at han allerede 29/4 s. å. var flyttet til det gamle "Apollo" eller "Nøjsomhed". 12/12 1937 og 15/1 1938 røber annoncer i Aa. St. efter serveringsdame, at stedet drives af fru Holberg Møller og har fået navneforandring til Café "Westend". Hun kendes allerede fra før (Østbanecaféen) og vil blive mødt senere som en af de typiske "omstrejffere" i den århusianske restaurationsverden.¹⁶⁾

Der er imidlertid stadig "skiftedag" hér. 1939 er hun afløst af restauratrice K. H. Sørensen, hvis "levetid" heller ikke blev lang. Aa. St. 4/3 1940 bringer en avertering efter en serveringsdame til "Thislunds Café", Vestergade 69! Han er altså vendt tilbage til sit gamle "paulun" fra for ca. 10 år siden, som efter vejviseren igen er blevet til en spiserestaurant. Heller ikke han blev længe; 3/6 1941 søges i Aa. St. efter en husbestyrerinde til "Postcaféen". Nu må Postfamilien være kommet til. Dette cafénavn huskes fra Nørrebrogade I, senere Nørreport 21.

Her må vi standse denne vilde kehraus af ~~omskiftelser~~ i denne restaurant, som utvivlsomt er fortsat i årene derefter. Caféen eksisterer endnu under navn Café "Vester" (1993), men har lejlighedsvist haft dårligt ry p. g. a. slagsmål og politiindblanding.

.....
 Det var den noget vilde ulige side. På den lige gik det tilsyneladende

lidt mere roligt til. I slutningen af 1920'erne skete en såkaldt "frilægning" af pladsen foran Frue Kirke mod Vestergade. Nogle gamle huse blev "saneret", hvorved også deres numre forsvandt. Samtidig blev "Dansk Kvindesamfunds Hus" bygget på det sydvestlige hjørne af pladsen mod Vestergade. Det blev til Frue Kirkeplads I (Vestergade 24) med 40 små lejligheder til enlige kvinder, jfr. Aa. St. 15/7 1928.

Iflg. sst. 4/3 1930 ville "Kvindernes Køkken", Café, Restaurant og Conditori blive åbnet 8/3. Dagens middag ville komme til at koste kr. 1,35. Den første bevillingshaver var en meget aldrende (85 år) enkefru Kirsten Sørensen, hvis fortid der ikke kan gås ind på her. Hun ansøgte straks som restaurationsbestyrer Evald Kristen Madsen, der tidligere havde været køkkenchef på Hotel "Regina", hvilket blev bevilget¹⁷⁾.

Men man var åbenbart ikke tilfreds med cafénavnet, og en konkurrence blev udskrevet blandt byens borgere om at finde et andet og bedre. Det blev som fortalt i Aa. St. 3/10 1930 til "Kloster-Caféen", og konkurrencen blev vundet af tandlæge Kjerholm.

Det hedder sst. 29/11 1931: "Kloster-Caféen", Frue Kirkeplads, averterer med Hønseskødssuppe og Boller, Høns i Flødepeberrod, kr. 1,50". 30/12 sst. s. å.: Dinér Transportable fra "Kloster-Caféen". Ærbødigt Evald Madsen". 1932 blev han afløst af J. Carlsen, der så vidt ses forblev perioden ud¹⁸⁾. Det fremgår imidlertid af Aarhusposten 28/2 1935, at "Kloster-Caféen" i lighed med andre restaurationer på den tid modtog pensionærer for kortere eller længere tidsrum.

Bygningen består pr. dato, men er overgået til andre formål, og restaurationen i stueétagen er bestemt ikke for det jævne publikum mere, der kunne ønske at indtage daglige måltider her, men for de højere indkomstklasser. Den hedder nu Café "René", jfr. ndf., afsnit II

.....

I et par ejendomme længere henne, i nr. 30, bestod fra et ikke nærmere bekendt tidspunkt en restaurant ved navn "Vestergades Cafe". Der er ikke fundet annoncer derfra i den analyserede epoke og er kun kendt fra dens ejer fra 1937, Carl Rasmus Sørensen, der tidligere havde drevet "Den gamle Café", Sønderallé 32, og det nye "Grand Hotel", Frederiksgade 76 A. Restaurationen bestod til de store nedbrydninger midt i 1970'erne.¹⁹⁾

I nr. 38 må der have ligget en restaurant fra "begyndelsen". I 1922 synes den at have heddet "Rosenborg". Den blev drevet af restaurationsbestyrer Jens Peter Hansen. Bevillingshaver var restauratør Peder Christensen, og efter hans død 1931 fortsatte J. P. H. som bestyrer, mens det ikke har været muligt at finde frem til bevillingshaveren. Caféen havde

da skiftet navn til "Den høje Stue"²⁰⁾ Fra 1935 ses der intet om den, den er formentlig ophævet allerede da. Også denne ejendom forsvandt ved de ovenomtalte nedbrydninger og opbygningen af et helt nyt kompleks.

I nr. 48 lå (og ligger) et højt kompleks med for- mellem- og bagbygning. Det er fra første årti i 1900-tallet og fik på et eller andet tidspunkt deromkring navnet "Landmandshotellet". Landmænd og landboere blev jo inddraget i restaurationsnavne dengang. Bygningerne rummede foruden hotel og restauration beboelseslejligheder, balsal, udstillingslokale, foredrags-sal o. a. og var i en årrække centrum for forskellige folkelige aktiviteter som bl. a. sport, faglige møder, foreningssammenkomster og -baller. Et udpluk af annoncer kan belyse dette:

Aa. St. 13/2 1926: "Boksekampe, "Landmandshotellet", Vestergade 48;" sst. 17/11 s. å.: "Stort Bal for Arbejdernes Idrætsklubs Støtteafdeling i "Landmandshotellet", Vestergade 48. Jazz-Orkester. De 10 første Damer gratis Adgang"; sst. 4/11 1927: "Præmieskydning i "Landmandshotellet"; 1/12 sst. s. å.: Bal i "Landmandshotellet" 2/12 A. I. A. Støtteafdeling"; sst. 30/12 s. å.: "Nytaarsfest og Bal i "Landmandshotellet".

Selve restaurationen, der lå i mellembygningen, havde tilhørt restauratør Joseph Marinus Christensen siden 1904. Han lod den imidlertid som så mange andre ældre restauratører drive ved bestyrere. 1920-26 hed han J. Chr. Jensen. Han blev afløst af M(ogens) Mogensen, der tidligere havde bestyret nr. 47 og Hotel "Vestjylland". Han blev imidlertid næsten umiddelbart efter sin tiltræden sigtet for både nattesæde og afholdelse af offentligt bal uden tilladelse. Retsagen mod ham fik dog et ganske uventet forløb. Da han nemlig som sagt kun havde bestyrerborgerskab, blev han kun idømt en bøde på 100 kr. for ulovlig næring, mens han blev frifundet for tiltaalen for nattesæde og ulovlig dans, jfr. Demokraten 15/5 1926. Dommen vakte opsigt i beværterkredse, men blev ikke anket. Man kan så undre sig over, at bevillingshaveren, Joseph Christensen, ikke var medansvarlig.

Mogensen fremtræder i en annonce i Aa. St. 10/12 1926: "'Landmandshotellet", Vestergade 48, anbefaler sit gode Køkken og sine billige Priser. For god Betjening garanteres. Ærbødigst M. Mogensen".

Mogensen fik sin autorisation forlænget 1928, men fratrådte 1931²¹⁾ Da ser man til sin forbavselse i Aa. St. 28/12 s. å., at en annonce efter en rengøringspige er undertegnet Thislund! Det var altså inden hans tid i nr. 41-43. Det er ikke opklaret, hvornår han fratrådte, men hvordan det end forholder sig, så gled "Landmandshotellet" på den tid næsten umærkeligt ud af billedet. Annoncerne slipper op, og vejviseren oplyser intet mere om nogen restauration. Der er trods visse moderniseringer af bygningerne i den seneste tid intet der minder om den fordums glans.

Lige i begyndelsen af perioden var der en unavngiven restauration i nr. 58, et af bindingsværkshusene, ejet af Gerda Marie Nielsen, inden hun overtog nr. 41-43. Den ophørte som bekendt omtrent samtidig. Mange år senere blev der serveringsteater i ejendommen, der dog er flyttet nu (1993).

Det sidste lille sted, der er tilbage i den "lange" Vestergade, befandt sig i nr. 60, også en lille hyggelig bindingsværksejendom. Heri var foruden en café også et hotel, "Vestergades Hotel". Dette navn fremtræder i annoncer fra hhv. Demokraten 30/10 1926; Aa. St. 5/4 og 4/7 1927, 11/7 1930 og 31/1 1931. Dette hotel har sikkert været af den yderst beskedne slags, som var så almindelig dengang og glider sammen med pensionater. Fra 1919/20 blev "etablissementet" drevet af gæstgiver L. P. Schjødts enke og derefter af restauratør A. Schjødt. Det synes efter vejviseren at være ophørt omkring 1935. I nyeste tid er restaurant "Stédet" opstået i denne ejendom.

.....

V E S T E R P O R T

Kort før Vester Allé fører en lille kort gade fra Vestergades højre side til Vesterbro Torv og Nørre Allé. Vi har mødt den under behandlingen af sidstnævnte ved omtalen af hjørnerestauranten Café "Vesterport" i nr. 10. Gaden var som sagt engang Vestergades "slutning".

Den anden hjørneejendom i den lige side (Vestergade 64) er en høj, 3-4-etages ejendom med spir på, "Vesterhus". Den næste, nr. 4, er lavere, 2-etages, og af røde mursten. I stueétagen er der et nu nedlagt møntvaskeri (1993) og ovenpå privatlejligheder. Intet minder om restaurations- endsige hotelvirksomhed, men dér var dengang en af de mange små kombinerede café-hotel-pensioner, som vi lige har mødt før og vil møde senere.

Navnet var Hotel "Vestjylland". Bevillingshaveren fremgår ikke af vejviseren, selv om denne nævner flere efter hinanden følgende restauratører. 1920 A. M. Jensen, 1923 M. Mogensen, der utvivlsomt er identisk med Mogens Mogensen, der senere bestyrede nr. 47 og senere igen "Landmandshotellets" restauration. 1925 N. P. Nielsen. Udskiftningerne skete her som andre steder hurtigt. Han annoncerede i Aa. St. 21/10 s. å.: "Hotel "Vestjylland", Vesterport 4, anbefales. Gode Værelser med Centralvarme. P. Nielsen, Hotelejer".

Centralvarme var 1925 ikke nær så almindelig, som man senere måske skulle tro, og det kunne tyde på, at hotellet var moderne udstyret. Desværre oplyses intet om værelsespriser, en undladelse der går igen hos

mange af de små hoteller i deres annoncer.

Allerede året efter, 1926, efterfølges han af M. P. Madsen. Han averterer i Demokraten 18/6 s. å.: "Besøg Mads Peter paa Hotel "Vestjylland". Der faar De en god Mellemmad og en kold Bajer. Altid behageligt Selskab. M. P. Madsen (ny Vært). Og denne lyse tone fortsætter i Aa. St. 25/6 med: "Hotel "Vestjylland", Vesterport 4, anbefaler sig. Alt til smaa Priser. 17 Kr. pr. Uge. M. P. Madsen (ny Vært)". Det er ikke ganske klart, hvad det sidste tilbud omfatter.

8/9 1927 fremsættes sst. et andet interessant tilbud: "Hotel "Vestjylland", Vesterport 4. Fredag fra Kl. 5 Eftermiddag gratis Smørrebrød".

Dette trick har været brugt utallige gange af restauratører. De håber selvfølgelig på, at de hidlokkede gæster vil gå (lidt) stærkere til drikkevarerne, så der alligevel bliver en gevinst! Det dukker op gang på gang selv i de "nyeste" tider, og det bliver altid fordømt af restauratørforeningerne og afholdsfolk. Det blev i øvrigt endnu mere almindeligt i de "dårlige 30'ere". M. P. Madsen møder vi igen i Café "Granada", ^(eller "Helsingborg") Havnegade 18, jfr. ndf.

Det er ikke ganske klart, hvornår M. P. Madsen forlod institutionen. Men den egentlige bevillingshavers identitet fremgår af en ansøgning til nævnet i marts 1928 om en ny bestyrer. Ejeren var ^(dengang) restauratør Jens Thomas Sørensen, der tidligere havde været indehaver af "Park-Alléens Vinstue", Sønder Allé 3, og Café "Havndal", Skolegyde 8, jfr. ndf. Han ansøgte om en anden Madsen, Johan Feddersen M., men fik afslag. Det oplyses samtidig i sagen, at hotellets samlede kapacitet var 6 (gæste)værelser!²²⁾

I 1929 må bevillingen være gået over til enkefru Margrethe Hald, der var enke efter restauratør P. Hald, og hun søgte i november s. å. Knud Peter Knudsen, der i øvrigt havde købt ejendommen, til bestyrer, hvilket blev bevilget.²³⁾ Februar 1931 må han være draget bort, for da søgte hun om at få frk. Marie Dorteia Hylfeldt til bestyrer, bl. a. fordi frk. H. havde købt ejendommen af K. P. Knudsen, og det blev også bevilget.²⁴⁾

Heller ikke dette bestyrerskab varede længe. 1932 kom atter en dame til, W(arla) Jensen, der senere blev indehaver af "Centralhotellet", Ryesgade 27, jfr. ndf. Hendes fratræden og efterfølgere står ikke helt klart.²⁵⁾ Det var stadig enkefru Margrethe Hald, der var bevillingshaver. Hun var 1936 75 år og søgte nu tjener Ejnar Carl Gustav Krog til bestyrer, hvem vi senere møder i Café "Marstrandsborg".²⁶⁾

Han lagde annoncestilen om til det endnu mere muntre, måske påvirket af nye strømninger i reklamebranchen, men vel også fordi det skete i det mere livlige blad Aarhusposten, der dog gik ind året efter.

18/5 1936: "Glem ikke Hotel "Vestjylland", Vesterport 4. Ny Vært Ejnar Krog". 9/11 s. å.: "De trænger til at hvile Hjernen! Gør det ved et Besøg paa "Vestjylland", Vesterport". Sst. 1/3 1937: "Vil De træffe Venner og Bekendte? Gaa da til "Vestjylland", Vesterport".

Men igen skiftedes der 1938 til H. C. Bathum, der kom til Vestergade 41-43 senere, jfr. ovf. Demokraten 30/3 1938: "Hotel "Vestjylland" overtager jeg 1. April og anbefaler mig med godt Køkken og rimelige Priser. Erb. H. C. Bathum."

Hvor langt hans overtagelse gik juridisk set kan ikke afgøres her. Men med ham var, så vidt set efter vejviseren, også hotellets saga ude. Det blev omdannet til en restauration slet og ret. Aa. St. 8/3 1942: "Restauration "Westend", Vesterport 4, aabner Søndag den 8. ds. i Hotel "Vestjyllands" nyrestaureerede Lokaler. Aflæg Restaurationen et Besøg, og De vil være tilfreds. A. Mortensen, ny Vært". Og lige efter sst. 12/3 s. å.: "Restauration "Westend". God Mad, smaa Priser. Dagens Middag Kr. 1, 50. Erb. A. Mortensen. Pensionærer modtages". A. Mortensen havde fået bevilling iflg. Aa. St. 15/11 1941.

Noter til Vestergade og Vesterport

- 1) Navnet Hotel "Nøjsomhed" går formentlig langt tilbage. Se Finn H. Lauridsen: "Flink Betjening, god Mad, propre Senge". For ethvert hjem - Århus i avisannoncer 1900-1960, s. 60-71.
- 2) Enkefru Gerda Marie Nielsen har været vanskelig at identificere fuldstændigt. I årene 1912/13 optræder restauratrice M Nielsen - åbenbart enke efter restauratør J. Nielsen - i Vestergade 58. I 1920/21 ses restauratrice G. Nielsen i Vestergade 41-43, samtidig med at ovennævnte café i nr. 58 ophører. Det er oplysninger fra vejviserens husregister i Vestergade. I fagregistret sst. under restaurationer opgives hun imidlertid som restauratrice M. Nielsen i Vestergade 41-43, så identiteten synes fastslået. B. 398. 1988/1144. 1928-31. 28/2 1929 fortæller ganske vist, at hun havde drevet nr. 41-43 i en lang årrække sammen med sin mand, der døde 1912. J. Sørensen må så have været bestyrer. Nu(1929) var hun imidlertid 73 år gl. og ønskede at få sin svigersøn Ditlev Jensen autoriseret som bestyrer, hvilket blev bevilget. I virkeligheden havde hun haft bestyrere før denne, f. eks. Viggo Rasmussen.
- 3) Aa. B. F. 1921/22 B. 13/10 1921, s. 120. Men da synes Hotel "Gammel-

- gaard" allerede at være ophørt. Eller var der 2 hoteller?
- 4) Viggo Rasmussen annoncerede sin fratræden fra "Apollo" allerede i Demokraten 19/4 1926. Han var blevet bekendtgjort som ny vært (d.v.s. bestyrer) sst. 12/11 1923.
 - 5) Th. Adamsen II, 1938, s. 354-355.
 - 6) Aa. B. F. 1932/33, B. 1/9 1932, s. 97. Det hedder videre heri, "at Restaurant "Apollo" tidligere havde Borgerskab som Hotel, men Værelserne var ikke længere i overensstemmelse med Sundhedsvedtægten. Der var også andet i vejen med Ansøgeren." Denne sidste manko oplyses ikke.
 - 7) Th. Adamsen II, 1938, s. 388. Heri dog den fejl, at han skulle have været ejer af nr. 41-43 fra 1928.
 - 8) Aa. B. F. 1934/35, B., s. 252.
 - 9) Th. Adamsen II, 1938, s. 338.
 - 10) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 18/4 1928.
 - 11) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 13/11 1929.
 - 12) Priserne er endda i underkanten af den gns. månedlige kost+logipris for pensionater 1931, der er opgjort til 78 kr.
 - 13) Århus Før og Nu 1972, s.
 - 14) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 12/5 1928.
 - 15) B. 398. 1988/1143. Byrådsmøde 14/2 1936.
 - 16) Muligvis drev fru Holberg Møller også pensionat i ejendommen. I pensionatsrubrikken 11/1 1940 Aa. St. hedder det: "God Pension anbefales. Stue ledig. Hos Fru Holberg Møller, **Vigenshus** (Hj. af Vestergade og Vesterallé).
 - 17) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 4/3 1930. Aa. St. 3/10 s. å.
 - 18) Th. Adamsen II, 1938, s. 339. Hvor der dog fejlagtigt hævdes, at han var bestyrer allerede 1930
 - 19) Th. Adamsen II, 1938, s. 387.
 - 20) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 9/6 1931.
 - 21) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 18/4 1928.
 - 22) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 12/3 1928. J. Th. S. var 73 år da.
 - 23) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 13/11 1929.
 - 24) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 27/2 1931.
 - 25) Th. Adamsen II, 1938, s. 341. Men det kan ikke være korrekt, når hun heri benævnes som indehaver af Hotel "Vestjylland" 1931-36.
 - 26) B. 398. 1988/1143. Byrådsmøde 6/5 1936. 27/6 s. å. Efter sit ophold på "Marstrandsborg" indrettede han 1942 en restauration på hjørnet af Studsgade og Graven, "Krogs Café", som han drev til sin død 1966. Den blev fortsat af hans enke, Ketty K., f. Meyer til 1985.

V E S T E R B R O G A D E

Århus har en Nørrebrogade og en Vesterbrogade og ikke flere "brogader". Årsagerne til denne navngivning kan ikke efterforskes hér. Heller ikke til den bizzarre nummerering der blev denne sidstnævnte gade til del. Den ulige side begyndte med nr. 39, den lige med nr. 56! Lignende eksempler findes jo, f. eks. Skovvej, Høegh Guldbergsgade og Nørre Allé. En længst forældet byplan, hvorefter gaden ikke skulle udgå fra torvet, kan tænkes at være årsagen. 1928 blev denne fejl imidlertid rettet, så nummervivningen blev "normal".¹⁾

I "vor" periode fandtes indtil slutningen af den kun én restauration her, nemlig i nr. 80 før, 20 efter 1929, ved navn Café "Guldborg". Dette navn bringer et identisk i erindring i Guldsmedgade 34. Sandsynligvis er der ingen forbindelse mellem dem.

Men restauratøren var 1919/20 en fra denne analyse kendt person, nemlig C. C. Thislund, der vistnok startede sin "karriere" her. Han indsatte 1921 S. Lassen (Larsen?) som bestyrer, der fortsatte som sådan til 1928.²⁾ Derefter fulgte N. M. Brinch, hvem vi kender fra andre steder, f. eks. Nørregade 40, jfr. ovf., og som havde begyndt restauratørgerning med "Brinchs Café", Toldbodgade 2, jfr. ndf. Her blev imidlertid hans sidste post. Han fik først egentlig bevrterbevilling 1938, men sad perioden ud.³⁾ Der kom kun få annoncer derfra, ingen særlig opsigtsvækkende, hovedsageligt kun de sædvanlige averteringer efter kvindelig medhjælp. Caféen eksisterer under samme navn pr. dato (1993).

I 1938 blev den anden restaurant i gaden grundlagt. "Willers Kro" i nr. 31, hjørnet af Thorvaldsensgade (38). Navnet hidrører fra stifteren, restauratør H. P. Willer (Hansen).⁴⁾ Han slog på de muntre strenge i annoncerne. Caféen lå lige overfor Ceresbryggeriet, hvilket blev udnyttet i Decerne. Caféen lå lige overfor Ceres til "Willers Kro", saa bli'r Fadmokraten 14/4 1938: "En Ledning fra Ceres til "Willers Kro", saa bli'r Fadøl og Paaskebryg kold og go". Sst. meddeles 26/4 1941: 29/4 1941 fylder restauratør Willer Hansen, "Willers Kro", 50 Aar. Først 5 Aar som Tjener i "Vennelyst", saa "Willers Kro", Hjørnet af Vesterbrogade og Thorvaldsensgade".

Kroen bestod til 1957 på dette sted og flyttede så til den tidligere omtalte café på hjørnet af Nørre Allé og Vesterbros Torv, men det er en anden historie.⁵⁾ Der findes ingen karakteristiske billeder af nogen af stederne i lokalsamlingen.

.....

Noter til Vesterbrogade

- 1) Som et kuriosum kan nævnes, at der ovenover det nugældende lille nr. 4- skilt ses det gamle, næsten bortrustede, nr. 62's! Over nr. 6 har man har man bibeholdt det gamle slidte nr. og blot fjernet 4-tallet! Af mandatslister fremgår, at nummerskiltet

- 2) B. 398. 1988/1144. 1928-31, hvor slutdatoen for Th. s aktive drift af restaurant "Guldborg" opgives til 19/3 1921, efter at han havde indehavet den fra 1910 iflg. Th. Adamsen II, 1938, s. 388.
- 3) Th. Adamsen II, 1938, s. 379. B. 398. 1988/1143. S. K. Bev. 1913-61. 8/5 1957. Han fortsatte til 1/5 1957, da virksomheden blev overdraget til Christa Funder.
- 4) Th. Adamsen II, 1938, s. 341.
- 5) B. 398. 1988/1143. S. K. Bevillinger 1913-61, 23/4 1957.

"M A R S T R A N D S B O R G"

På hjørnet af Marstrandsgade og Thorvaldsensgade blev i begyndelsen af 1900-tallet rejst en stor, palæagtig, 4-etagers beboelsesejendom ved navn "Marstrandsborg". Gaderne i kvarteret blev navngivet efter de forskellige (store) bildende kunstnere i Danmark i 17- og 1800-tallet. Ved "vor" periodes start var dette planlagte boligkvarter endnu kun påbegyndt, den fulde udbygning var først tilendebragt ca. 1930, og ingen af dets andre huse kom til at se så elegante ud.

Udsigten fra "Marstrandsborg" har sikkert været langt mere idyllisk dengang end senere. Det kan måske begrunde, at en eller anden foretagsom person har tænkt, at det var det rette sted at placere et hotel med eller uden restaurant. Vi kan imidlertid ikke opspore grundlæggeren her.

I begyndelsen af 1920'erne var i hvert fald R. Møller Nielsen bevillingshaver¹⁾. Han var i øvrigt et yderst aktivt medlem af Restauratørforeningen af 1881²⁾, men havde p. g. a. svigtende helbred bestyrer i flere perioder. I 1931 blev det Oscar Rejmer Boes, der kom fra Volden 18-20 og flyttede til Graven 14 1938 jfr. ovf. Hans efterfølger blev Ejnar C. G. Krog, der kom fra Hotel "Vestjylland", Vesterport 4. R. Møller Nielsen kan ikke forfølges videre.³⁾

Der har gennem alle årene op til "nu" (1993) været restauration af skiftende karakter i stueetagen, mens hotelvirksomheden forlængst er ophørt, uden at det nøjagtige tidspunkt herfor kan opgives.

"Marstrandsborgs" facade er gengivet på mange billeder i Lokalsamlingen.

Noter til "Marstrandsborg"

- 1) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 14/1 1928, hvor R. M. N. søgte en bestyrer men opgav det igen. Det oplyses her, at han var da 56 år og havde haft borgerskab siden 1912.
- 2) Oluf Arndal, anf. værk, 1931, s. 23, 25.

3) Hotellet var i hvert fald til visse tider en blanding af et sådant og et pensionat, hvilket jo var yderst almindeligt dengang. Se således Aa. St. 5/7 1928: "1. Kl.'s Pension kan faas. 60 Kr. pr. Maaned. Hotel "Marstrandsborg". Prisen var lidt i overkanten af den gennemsnitlige månedsfuldkostpensionatspris, der er beregnet ndf. til kr. 58, jfr. afsnit II.

CHRISTIANS G A D E

Christiansgade blev lige i slutningen af "mellemkrigsårene" begavet med en restaurant. Demokraten 18/9 1939: "I Morgen Tirsdag aabnes en 1. Kl. Restaurant Christiansgade 26. H. Eskelund, Restaurant "Eske". Den kan ikke følges videre.

F R E D E R I K S G A D E

Herefter vendes blikket mod en anden udfaldsvej fra "centrum", torvene, Immervad-Frederiksgade.

Immervad havde så vidt ses på den tid kun en afholdsrestaurant på hjørnet af Ågade, og den vil blive omtalt dér. Helt anderledes var det med Frederiksgade; den var ligesom Mejlgade og Vestergade tæt besat med værtshuse, dog mere i den sidste end i den første ende.

Gaden skråner opad, d. v. s. mod syd. Bebyggelsen er uregelmæssig med høje og lave huse mellem hinanden, i reglen med mellem- og baghuse. Mange af disse blev fjernet under den store oprydning i 1960'erne.

Frederiksgade begynder eller rettere begyndte lige efter broen over Århus å; den bro der i en fjern fortid hed Basballes Bro, senere Frederiksbro (ikke at forveksle med broen i Frederiksallé). Lige ned mod åen på østre, ulige side lå en bygning, der tilhørte De Forenede Jernstøberier A/S. Den strakte sig til Fiskergade og et stykke ind ad denne og var dennes og Frederiksgades nr. 1. På hjørnet overfor, Frederiksgade 3 og Fiskergade 2 lå et 3 etagers hotel ved navn Hotel "Frederiksbro". Der er ganske gode ydre billeder af det i lokalsamlingen (dog fra en senere periode). Det havde bestået siden 1899 og fortsatte længe efter 1941, lige til de store nedbrydninger i slutningen af 1960'erne i forbindelse med anlæggelsen af "busgaden". Ejeren 1921 var P. Zacho, der forblev hele perioden¹⁾. 1935 fik han dog

Eva Hvid til bestyrer, der i 1939 blev afløst af N. P. Hvid.²⁾

Der foreligger intet særligt opsigtsvækkende om hotellets aktivitet i det fremdragne annoncemateriale. Intet om priser på hhv. ophold og/eller fortæring og heller intet om personalelønninger, kun de sædvanlige averteringer efter kvindelig medhjælp.

Hotel "Frederiksbro" blev som sagt nedrevet i forbindelse med indretningen af busgaden. Som et sidespring kan det fremdrages, at samme busgade kun var det kummerlige resultat af den store plan fra midten af 1930'erne om en bred færdselsåre gennem midten af byen fra Frederiksport til Studsgades ende med dertil knyttede detailplaner om hoteller o. a. Derimod blev Jernstøberiernes ejendom nedbrudt allerede i forbindelse med åoverdækningen i 1930'erne, og et efter den tids forhold enormt bygningskompleks (7 etager) opførtes på dens grund. Det var fremgået af flere arkitektkonkurrencer og fik navnet "Centrum". I dag (1993) lægger man knap nok mærke til det! Heri blev en stor restaurant, Café "Centrum", der strakte sig over hele stueetagen, indviet 6/11 1941 (Aa. St.), men dens skæbne må forbigås her. Den er for øvrigt også forlængst nedlagt og rejsebureau, fjernsynshandel o. a. rykket ind.

.....

Lidt længere oppe på venstre side, stadig i det "forsvundne" område, lå en nok lille café, der i henhold til en annonce efter en pålidelig pige i Aa. St. 3/2 1923 hed "Lundø". (Må ikke forveksles med Café "Lunden", Høegh Guldbergsgade 41, jfr. ovf.). Der er intet billede af den og ingen oplysning om navnets oprindelse. Den lå i nr. 15, og bevillingshaveren var enkefru A. K. Leth, der dog drev caféen ved bestyrer J. Mortensen Riisgaard (muligvis identisk med J. M. R. Mejlgade 49, jfr. ovf.)³⁾ Et par år senere blev ejendommen splittet op i nr. 15 A-E, og Café "Lundø" kom til at ligge i 15 A.

Ca. 1927 skete en forandring i bestyrerforholdet, idet J. M. Riisgaard blev erstattet af fru K. Roenborg (ikke Rosenberg), og iflg. Aa. St. 20/9 og 22/9 1927 fik restaurationen derfor navnet Café "Roeborg". Sst. annonce-redes: "Pensionærer modtages", hvilket jo er kendt fra andre steder. Bestyrerskiftet blev imidlertid kortvarigt. Allerede 1928 genoptog Riisgaard stillingen som bestyrer og bragte det tidligere navn Café "Lundø" tilbage.⁴⁾ 1931 udløb hans bestyrertid, og han efterfulgtes af H. Bresemann.⁵⁾ Cafeen blev efter vejviseren ophævet året efter, og der har ikke været restauration dér siden inden nedrivningen.

.....

Dernæst går vi til noget andet, der strengt taget falder udenfor rammerne

af nærværende opgave, men dog også synes at fortjene omtale her. Nemlig den form for tilbud af føde og husly der ligger indenfor det sociale eller, som det hed dengang, "velgørende" regie. Hvor mad, drikke - naturligvis ikke alkoholisk - og ophold blev stillet til rådighed enten gratis eller til en ikke-omkostningsdækkende pris.

Ejendommen nr. 45-47 på midten af skråningen inden Østergade-Mørksgade-krydset ejedes af institutionen "Velgørenhedshjemmet", stiftet i slutningen af 1800-tallet, og her havde "Centralkontoret for Velgørenhed" og "Arbejdet adlers" kontorer til huse. Hertil var knyttet et spisehus for ubemidlede og/eller hjemløse ved navn "Samaritanen". Det blev indviet 10/2 1922. Indgangen hertil var imidlertid ikke i selve Frederiksgade, men i den smøge der begyndte i Søndergade ud for "Posthussmøgen" og efter et vinkeltræk knækkede udmundede i Østergade, og som populært blev kaldt "Telefonsmøgen". Der var kun åbningstide 13-14.⁶⁾

Til visse tider kunne de hjælp søgende sættes til noget elementært arbejde såsom brændehugning som vederlag for kost og ophold, til andre var denne mulighed ikke til stede, og hjælpen måtte da være helt gratis. Selvfølgelig var der mulighed for svindel fra ikke-ubemidlede side, og forholdene kunne være rystende som fortalt Aa. St. 16/9 1925. 1/4 1933 forlyder det ganske knapt sst., at "Samaritanen" havde ophørt sin virksomhed for stedse uden nogen nærmere begrundelse. "Velgørenhedshjemmet" vedblev at bestå som institution, men aktiviteterne sygnede hen, og til sidst i perioden stod den vel nærmest kun som ejer af ejendommen, der i øvrigt kom til at huse ganske almindelige forretninger, således f. eks. "Central-Pensionatet", der ikke var af velgørende art, og som vi møder under afsnit II. Netop i den tid - begyndelsen af 1930'erne - rejste der sig fra visse sider en stærk modstand mod al privat og halv-privat velgørenhed, der nok har været medvirkende til sammes svinden ind til et minimum. Ganske interessant er det imidlertid, at der befandt sig en "konkurrerende" institution af samme slags i denne gade, som mødes ndf.

Det næste sted lå på det syd(øst)lige hjørne af Østergade i nr. 69. Her lå ca. 1920 en "gæstgivergaard" - forskellen mellem gæstgiveri og hotel kan ikke kommenteres her - ved navn "Ning Herred", der lededes af restaurationsbestyrer J. P. Danielsen. Hotellet havde en vis alder bag sig, for der var knyttet en hestestald med staldforpagter til det. 1 - 2 år efter "vor tidsregnings" begyndelse er "Ning Herred" forsvundet fra vejviseren sammen med J. P. Danielsen. Der kom aldrig hotel og/eller restauration på det sted mere, men Danielsen mødes senere.⁷⁾

Et par ejendomme længere oppe, i nr. 75-77, en lav bebyggelse, lå 1919/20 Café (og Hotel) "Hafnia". Vejviseren angiver bestyrer Severin

fentlig og privat velgørenhed og var altså en slags "konkurrent" til "Velgørenhedshjemmet" og "Samaritanen". K. K. forsvandt fra Frederiksgade omkring 1935, altså nogenlunde samtidig med at de 2 andre institutioner ophævede deres aktivitet, men består jo stadig som sådan omend andre steder og under andre former. Den slags hjælpeaktioner blev som sagt lidt efter lidt forskudt til den (helt) offentlige sektor, som det senere kom til at hedde. 1931 blev Det kommunale Herberg indrettet i Forsørgelsesanstalten i Vester Allé, men uden forbindelse med tvangsanstalten (den tidligere Fattiggaard) sst.¹⁴⁾

Den næste restauration på denne side kan vi ikke fastslå indrettelsestidspunktet for nøjagtigt, men den fremtræder i dagspressen først i 1934. Den lå i stuéetagen på det sydlige hjørne af Frederiksgade og J. M. Mørksgade, og ejendommen, en 3-etagers bygning med tårn og spir, var nummereret Mørksgade 1. Nummereringen er ændret siden. Men da caféen havde vinduer til begge gader og indgang i hjørnet, vil den blive citeret under Frederiksgade 68, hvilket den i øvrigt også blev i annoncerne. (Det oppositionelle hjørne med Mørksgade har nr. 60. Hvor er de resterende 3 blevet af?).

I Demokraten 17/6 1934 lyder det: "Men vi spiser paa "Hjørnet"". Caféen fik altså dette lidet originale navn. Samtidig var der under teksten indsat et billede, der viser den nye café som en stor, tiltækkende udseende restaurant. Der findes også billede i lokalsamlingen, men fra en senere tid (1954), hvor navnet er forandret, jfr. ndf. Aarhusposten 29/6 1934 har en lidt mere "inciterende" annonce: "Nyt: Rullende Frokost. 01 Kr. 0,45; Kaffe Kr. 0,45. Spiritus til Vinstuepriser. Restaurant "Hjørnet". Trav- og Sportscafé!"

Det får stå hen, hvad der skal forstås ved "rullende frokost"? Mon noget i retning af det senere "ta selv bord"? Eller "trav- og sportscafé". Var det fortrinsvis trav- og /eller sportsfolk, der kom eller skulle komme som gæster? Eller blev trav- og sportsresultater specielt offentliggjort her?

De anførte priser er relativt moderate. Det samme gælder for lønniveauet, som ellers meget sjældent røbes i avertissementerne, jfr. ndf. i afsn. II. Aa. St. 16/7 1936: "Pæn, dygtig Pige kan paa Grund af Sygdom faa Plads straks ved lettere Servering. Løn 60 Kr. maanedlig. Café "Hjørnet", Frederiksgade 68". Det skal huskes, at kost på stedet på den tid altid var indbefattet foruden pengelønnen (60 Kr.), hvilket kan give besvær med at opgøre real-lønnen.

Bevillingshaver var fhv. restauratør Niels Sørensen, der drev cafeen ved bestyrer¹⁵⁾ De skiftede temmelig hurtigt. 1934-35 C. E. Christensen; 1935-36 L. D. Jørgensen; 1936-38 Christian Bentzen Lyhne¹⁶⁾; A. L. Christensen 1938- . Caféen skiftede navn og ejer 1949 til hhv. "Borgercaféen" og fru Justine Nielsen og blev nedlagt 1957¹⁷⁾. Der opstod ingen ny restaurant dér siden.

I den næste ejendom lå en lille, temmelig uanselig café (egen erindring fra senere) ved navn "Heimdal". Der er intet billede i lokalsamlingen eller i opslagsværker. De i vejviseren opgivne restauratører var formentlig kun bestyrere; bevillingshaverens identitet kan ikke oplyses. Bestyrer 1921-33 var E. Nielsen¹⁸⁾ han efterfulgtes af C. A. Post, tidligere "Østbanehotellet", jfr. ¹⁹⁾ Og nu kom der rigtig fart i vekslingerne. A. Olsen, Andreas C. Jensen, Holger Hansen, tidl. "Rømerhuscaféen", jfr. ndf., S. Nielsen og C. H. Nielsen følger efter hinanden med ca. 1 års mellemrum. Annoncerne er de sædvanlige.

Først hen imod slutningen kommer der lidt krydderi på disse. Aa. St. 20/8 1940: "Servitrice, helst perfekt i Tysk, antages. Café "Heimdal", Frederiksgade". 15/1 1941 sst.: "Servitrice, maa helst kunne Tysk, antages straks. Café "Heimdal", Frederiksgade". Var stedet særligt besøgt af tyske soldater, og hvorfor netop det? Det erindres, at en lignende annonce foreligger fra Café "Skovlyst", Skovvej. Restaurationen blev nedlagt omkring 1960, og der kom ikke café dér mere.

I den sidste ende af Frederiksgades højre, lige side bliver situationen ret uoverskuelig, og fejltagelser kan ikke udelukkes. Denne uklarhed skyldes bl. a., at nummereringen 2 steder, i nr. 76 og 78 går både i et "blankt" nummer og et A-nummer. Det er mit indtryk, at ingen af kilderne har kunnet ubetinget holde disse ude fra hinanden.

Vi vender os først mod nr. 74, hvoraf der intet billede findes. Her var muligvis intet før 1924, men i hvert fald kun afholdsrestaurant i den behandlede tid. En konditor ved navn Axel Markussen fik konditorbevilling uden ret til stærke drikke 1929²⁰⁾ Han blev året efter afløst af Harald Sørensen²¹⁾ Aa. St. oplyser videre 27/1 s. å. om et nyt pensionat i dette nr. til 15 kr. pr. uge (se afsn. II). 1931 skiftede konditoriet ejer igen til Karl Ludvig Kjær Kristensen²²⁾ 1934/35 fik afholdsrestauranten efter vejviseren navnet "Alhambra", et temmeligt højstemt navn til et så skikkeligt foretagende! Indehaver var M. Jensen. Han blev i 1941 efterfulgt af R. Wilhelmssen, mens stednavnet fortsatte mange år derefter. I dag (1993) findes en fransk aften-spise- og vinrestaurant her, altså af en helt anden type.

I den næste ejendom, nr. 76 ¹⁸⁶⁰ ligesud, er vejviseren 1919/20 noteret gæstgiver L. Winther. Han var født og havde selv grundlagt værtshuset, hvis navn ikke oplyses af de foreliggende kilder.²³⁾ L. Winther kan ikke følges længere

end til 1929/30 i vejviseren. Men i bevillingsakterne ser det ud til, at den navnløse café på et ikke nærmere angiveligt tidspunkt blev til en afholdsrestaurations ved navn "Frederikshal". Ejeren af den var 1930 og 1931 restauratør Peter Poulsen, hvem vi kender fra såvel "Østbanehotellet" som Café "City", Mejlgade 14. Han søgte i hvert af disse år en bestyrer, men fik afslag.²⁴⁾

1932 er stedet (formentlig) overtaget af H. V. Bresemann, som vi mødte ovf. i Café "Lundø" i nr. 15. Han søgte beværterbevilling med ret til stærke drikke, men fik afslag.²⁵⁾

Igen er det ikke muligt at følge "Frederikshal" eller sammes nærmeste efterfølger. Først 1941 blev der så vidt ses indrettet en rigtig café i nr. 76. Den hed "Sct. Jørgens Vinstue" og ejeren Mathilde Marie Byg, der tidligere havde drevet "Kannike-Vinstue", Kannikegade, jfr. ndf.²⁶⁾ I Aa. St. 10/2 1941: "'Sct. Jørgens Vinstue'. Aabner i Morgen Tirsdag. Ingen Drikkepenge. De vil nyde Roem og Hyggen. Frederiksgade 76".

Her faktisk tale om noget af en nydannelse. En "rigtig" restauration uden drikkepenge til serveringspersonalet. Det fremgår også af Aa. St. 13/8 s. 1: "Serveringsdame søges, dygtig til regning. Fast Løn. "Sct. Jørgens Vinstue", Frederiksgade 76".

Forsøget, som vi også møder enkelte andre steder ("Tosca", Søndergade 1 B), slog ikke an. der havde været mange forhandlinger gennem tiderne mellem restauratør- og tjenerorganisationen om sidstnævntes rette aflønning, der ikke kan analyseres her, men alt var blevet ved det gamle. Drikkepenge blev først afskaffet i 1970'erne. I dag (1993) er der "Persisk Restaurant" i ejendommen.

Fra naboejendommen, nr. 76 A, er oplysningerne meget usikre hele 20'erne igennem. Vejviseren taler 1920 om en restauratør V. Jørgensen, men restaurationens navn ses ikke. H. R. omhandler ikke dette nr., og der er ingen annoncer udtaget. 1923 kommer restauratør J. Heesche til, der igen 1924/25 bliver efterfulgt af Ellen Borg. Af materialet fremgår, at der nu er tale om en afholdsrestaurant, som hun i 1928 afhændede til Jacob Andersen.²⁷⁾ Samtidig synes også et Højskolehotel at være blevet etableret.

Denne rolige tilværelsesform ændrede helt karakter i 1931, hvor en annonce i Aarhusposten bekendtgør: "Højskolehotellet Frederiksgade 76 A skifter Ejer og omdøbes til "Grand Hotel". I flg. vejviser 1932 hed den første hotelejer A. Rasmussen. Man kan spørge om oprindelsen til dette navn (det tidligere nedlagte hotel i Ryesgade, jfr. ndf.) og om, hvem der stod bag, men ^{det} må der afstås fra her.

Hotellet og den dertil sluttede restaurant begyndte med noget så ukendt for denne gade som "solistoptræden", der ganske vist lå i tiden, mens jazzens "gyldne tid" som sagt før vistnok var forbi. Aarhusposten melder 8/6 1932:

"Grand Hotel": Solist Sonja Morgane", og sst. 20/6 s. å.: "Grand Hotel":
 Opførelsen af Hilda og Claire Gérard". De pågældende personer er som så mange
 andre i den genre - måske ufortjent - gået ind i forglemmelsens mørke.
 Aa. St. 17/7 1933: "Enhver Gæst faar gratis 2 store Carlsberg. Solistopførel-
 sen af den kendte Frk. Heddy Chaney".

For en så sprudlende aktivitet var det ikke unaturligt, at etablissementet
 som så mange andre fandt 11-lukketiden for snærende og søgte om kl. 12-luk-
 ning, men det blev afslået.²⁸⁾ Desværre fulgte derefter en omgåelse i form af
 en klub ved navn "Succes".²⁹⁾

A. Rasmussen blev afløst af H. C. Bathum, der er kendt fra tidligere og
 bliver mødt igen senere. Han blev efterfulgt af E. R. N. Sørensen, der kom
 fra "Den gamle Café", Sønderallé 32, jfr. ndf. og vandrede videre til "Vester-
 gades Café", jfr. ovf.

Derefter er det meget lidt der kan spores om "Grand Hotel". På et eller andet
 ikke nærmere her angiveligt tidspunkt må det være ophørt, og i stedet vil
 vi vende os mod et andet samtidigt etablissement. Det begyndte omtrent sam-
 tidig med hotellet og holdt så vidt ses til i dettes bygning, uden at det
 mellemretslige forhold kan gives her. Restauranten hed "Valencia".

Demokraten 29/7 1931: "Lørdag 1. August Kl. 20 aabner "Valencia", Frede-
 riksgade 76". Skal formentlig være 76 A. Aarhusposten 5/8 s. å.: "I disse
 Dage er der i Aarhus aabnet et nyt Forlystelsesetablissement, der staar i
 Forbindelse med "Grand Hotel", Frederiksgade 76-78. Solist Loré Woger". Man
 bemærker den uklare stedangivelse. Så stort var etablissementet næppe! Der-
 efter fulgte en opregning af andre solister, der ikke skal gentages hér.

Af en eller anden indtil nu ukendt årsag led samarbejdet mellem "Valencia"
 og "Grand Hotel" åbenbart skibbrud, for i 1935 brød førstnævnte ud og flyt-
 tede ud til Østergade 31, den tidligere "Størekasse", endnu tidligere "Maxim"
 og endnu før den igen "Koncerthal". Demokraten 11/8 s. å.: "Det nye "Valencia"
 aabner Østergade 31 om en Maaned og sst. 24/8 s. å.: "Storrestauranten "Va-
 lencia" aabner Torsdag den 20. September". Se senere under Østergade!

Derefter synes "Grand Hotel" helt at forsvinde fra vejviser og dagspres-
 se. Først i 1939 spores der nyt fra denne ejendom og da om noget helt andet.
 Aa. St. 2/12 s. å.: "Restaurationsvant Pige antages straks. "Hos Brandt",
 Frederiksgade 76 (A). Parentesen antyder, at annoncens 76 formentlig er galt.
 Sst. 20/4 1940: "Fornyet Bevilling til G. Brandt, "Hos Brandt"". G. Brandt
 havde kort tid forinden haft en restauration af samme navn på Åboulevarden
 7, sen. 47. Og 20/10 1940: "Spis, drik og vær glad. "Hos Brandt", Frederiks-
 gade 76(A). Dan Christoffersen spiller". D. C. var en kendt "hyggepianist"
 på den tid, hvor jazzen var en saga blot.

I vejviseren for 1940 er "Restauration "Hos Brandt", Restauration og Sel-
 skabslokaler, Restauratør G. Brandt", markeret med adresse Frederiksgade

76 A. Endelig blev det rigtigt.

Men "Hos Brandt" blev heller ikke i lang tid i nr. 76 A. I august 1941 rykkede et helt nyt, stort etablissement ind efter adskillige ombygninger. Dets navn var "Maritza", fordi det i første omgang var tænkt som en "ungarsk" restaurant, hvilket var på mode, se ndf.

Demokraten 11/8 s. å.: "Aarhus's nye Storrestaurant skal hedde "Maritza"!"
Aa. St. 2/9 s. å.: "Et Pust fra Pusztaen. "Maritza", Storrestaurant, Vin-
stue, Bar. Frederiksgade 76 (A)". På husgavlen blev malet et ungarsk-zi-
gøjnerisk panorama.

Ophavsmanden, igangsættereren og restauratøren hed Gunnar I. Gravholt, der senere fik tilnavnet "Århus's forlystelseskonge". Han hævdede i et interview i Århus Amtstidende 26/11 1960, at han åbnede allerede den 15/4 1941. Vi vil ikke efterprøve rigtigheden her. Navnet fremkom efter en konkurrence mellem 2.000 deltagere. Vinder blev fru Glente, g. m. politifm. G.³⁰⁾

"Maritza" blev en fantastisk succes, der helt satte alle de andre store restauranter i skygge. Etablissementets videre skæbne kan ikke forfølges her, den er en helt ny afhandling værdig. Dets levetid blev også enormt lang sammenlignet med de andres. Knap 50 år! Først i februar 1991 måtte det give op overfor helt andre tider. Forskellige diskoteker er fulgt efter. Der er billeder i lokalsamlingen men ikke af de forudgående caféer.

.....
(nr. 78 og 78 A,
De 2 følgende ejendomme, har til gengæld ført et "stille" liv i café-
sig henseende. Det har kun strakt sig til afholdsrestauranter, og de ophør-
te omkring 1930 og bliver ikke efterforsket hér. I "allernyeste" tid er
en italiensk café opstået i nr. 78.

Det næste nr., 80, er en lav uanselig bygning, der nærmest stikker af mod
de andre. Alligevel var der her 1919/20 et hotel ved navn "Dania", og der
er billede heraf hos H. R. III, 1923, s. 126. Indehaverske 1921 var iflg.
vejviseren restauratrice P. Madsen. Hun fik 1922 bevilget frk. Dagmar Fre-
derikke Tinning til bestyrer(inde).³¹⁾ Hun blev 1929 gift med Johannes E.
Ransby og fortsatte under dette navn til 1929, da hun overtog driften af
"Industricaféen", Skolegade 5, jfr. ndf.³²⁾ Efter hende kom J. P. Danielsen,
kendt fra det tidligere "Ning Herred" til. Han "regerede" perioden ud.

Aktiviteten kendes ikke, men den har nok været stille og rolig. Annon-
cerne er sparsomme og af den stereotype art. Kun én skal anføres, Demokra-
ten 8/2 1923: "Hotel "Dania", Frederiksgade 80. Priserne er fra Januar be-
tydeligt nedsatte".

Ejendommen blev efter hotellets ophør omkring 1950 i en lang årrække be-
nyttet til lokaler for "Sagførerernes Auktioner", hvori genstande udlagt af
fogden hos debitorer blev solgt på tvangsauktion. Disse er imidlertid flyt-
tet nu (1991), og ejendommen huser et fotografisk atélier.

Nr. 82 og 84 har ingen interesse har, men som rosinen i pølseenden i denne værtshusrige gade skal afsluttes med nr. 86, Vesterallé 2, det vestre hjørne af denne allé ved det tidligere "Frederiksport". Der er mange - næsten alt for mange - billeder heraf i lokalsamlingen. I mange år før "vortid" var der hotel og restauration i denne lave bindingsværksbygning. Ved dens begyndelse hed etablissementet Hotel "Kronborg" og var ejet af gæstgiver C. M. Christensen. Han døde 11/8 1932, jfr. Aa. St. 12/8 s. å., og blev efterfulgt af Hans Jørgensen Bloch, der tidligere havde drevet "Torve-Cafe", Skolegade 7, se ndf.³³⁾ Han forandrede navnet til "Blochs Hotel", og det hed det perioden ud.

På et senere tidspunkt blev navnet ændret til Hotel "Sct. Jørgen", der næppe har noget at gøre med den tidligere vinstue af samme navn. I 1970'erne skete en stor renovering og ombygning af ejendommen, der blev til en meget eksklusiv restaurant, hovedsageligt beregnet til møder og sammenkomster af forskellig art, men ikke holder åbent for den "tilfældige" forbipasserende. Dens navn blev "Kellers Gård", og det går tilbage til en fjern fortid.

Noter til Frederiksgade

- 1) H. R. III, 1923, s. 116. Zacho var født 1874 og erhvervede hotellet 1910.
- 2) Th. Adamsen II, 1938, s. 341.
- 3) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 1/2 1928, der dog umiddelbart handler om, at enkefru A. K. Leth ønsker J. Mortensen Riisgaard tilbage som bestyrer, efter at hun havde afskediget fru Roenborg, fordi denne skyldte hende penge. Det blev også bevilget. Fru R. indrettede derefter iflg. Aa. St. 27/9 1928 et pensionat i Rosenkrantzgade 20. Se også afsn. II.
- 4) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 27/2 1931.
- 5) Aa. St. 15/9 1930 efter en dygtig pige.
- 6) Victor Jensen, anf. værk, s. 145. Hans Rishøj, anf. værk, s. 67. Karl Andersen: En arbejders erindringer, 1989, s. 58. Computerskr. ms. i Lokalsamlingen. Herefter serveredes der til tider "dykænder", d. v. s. rugbrødsterninger i varm mælk. K. A. omtaler også det kommunale herberg i Vesterallé. *Adolf Rasmussen: En proletar drengs erindringer, b. 85. Åo. Slifh arbejdet* 1974. 1920 i
- 7) Th. Adamsen II, 1938, s. 340.
- 8) H. R. III, 1923, s. 122.
- 9) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 8/7 1930.
- 10) Aa. St. 29/8 1933. Sst. 24/12 1935.
- 11) B. 398. 1988/1143. Byrådsmøde 27/6 1936.
- 12) Th. Adamsen II. 1938, s. 384. Men Jeppe Lauridsen Moesgaard betegnes her som indehaver fra 1937 (?).

- 13) Th. Adamsen II, 1938, s. 385.
- 14) Hans Rishøj, anf. værk, s. 109.
- 15) B. 398. 1988/1143. Byrådsmøder 1936. 17/2 1936. Her indsattes Chr. Bentzen Lyhne til bestyrer.
- 16) Th. Adamsen II, 1938, s. 384.
- 17) B. 398. 1988/1143. S. K. Bevillinger 1913-1961. 23/4 1957.
- 18) B. 398. 1988/1144. 1928-31, siger, at 27/3 1931 hød bestyreren fru Jensine Cæcilie Sofie Nielsen, for hun fik en bøde for nattesæde og en advarsel fra bevillingsnævnet.
- 19) Andreas C. Jensen synes ellers at have fået rigtig beværterbevilling 12/11 1936 if. B. 398. 1988/1143. Byrådsmøde s. d.
- 20) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 29/4 1929.
- 21) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 7/1 1930.
- 22) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 11/6 1931.
- 23) H. R. III, 1923, s. 121. Sst. s. 124 gives et billede af huset, der er lille og uanseligt og antageligt helt ombygget i perioden til det 3-etages, der forefindes nu (1993).
- 24) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 5/2 1930 og 14/4 1931
- 25) Aa. B. F. 1932/33 A, 10/11 1932, s. 157, og B 1/9 s. å., s. 97.
- 26) Th. Adamsen II, 1938, s. 339.
- 27) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 8/3 1928.
- 28) Aa. St. 25/8 1933.
- 29) Aa. St. 17/7 og 24/7 1933.
- 30) Aa. St. 11/8 1941. Se også Finn H. Lauridsen: "Og mit" ... Dit Århus. Festskrift til Gunner Rasmussen den 15. Februar 1990, s. 47.
- 31) Aa. St. 13/7 1922.
- 32) Det var dog stadig enkefru P. Madsen, der havde bevillingen, og som flyttede denne til "Industri-Caféen" Aa. B. F. 1929/30 A, 3/5 1929, s. 39.
- 33) Th. Adamsen II, 1938, s. 338.

S C T . C L E M E N S S T R Æ D E

Fra trafikåren Immervad-Frederiksgade skal opmærksomheden nu vendes mod sammes "udløbere". Der begyndes med Sct. Clemensstræde helt nede ved "roden". Det hed i den fjerne fortid "Barberggyde" og går nummermæssigt fra Immervad til Sct. Clemens Torv. Venstre, ulige side står i forbindelse med Lille og Store Torv gennem en anden gyde, Maren Smeds, hvis østlige side for størstedelens vedkommende blev udgjort af biografen "Kosmorama". Det er en anden

historie.

Først 1931/32 oplyser vejviseren om en restauration her i nr. 7 ved navn "Sct. Clemens Vinstue", ved restauratrice fru Vivi Johanna Margaretha Guldmann¹⁾. Hun forblev der perioden ud. Der er ingen karakteristiske annoncer og ingen billeder. Der er stadig restauration i ejendommen men naturligvis af helt anden art end dengang.

I nr. 15, hjørnet af Sct. Clemens Torv (6), lå det gamle, respektable Hotel "Skandinavien", som behandles dér.

På den højre, lige side er der intet at bemærke før i nr. 22, i det såkaldte "Rømerhus". Det er et 4-5 etagers bygningskompleks, der danner hjørne med Sct. Clemens Torv (8) og vender sin "anden" side ud mod den lavere liggende Aagade, sen. Åboulevard. Komplekset blev opført i 1895, men i 1927 købte forsikringsselskabet "Hafnia" det og omdøbte det til "Hafniahus". Sådan hed det i resten af vor periode og videre derfra til omkring 1970, da "Hafnia" overtog Reginakomplekset og flyttede sit hus dertil, hvorefter "Rømerhus" vendte tilbage²⁾.

I nr. 22 - komplekset spænder over flere selvstændigt matrikulerede ejendomme - lå "Rømerhuscaféen" i en mellemting mellem en stue- og kælder-étage. Den havde også vindue ud mod den lavere liggende Aagade. Væggen mod vest er en del af gavlen ud mod gyden "Stentrappen", en smal forbindelsesvej til Aagade (Åboulevarden)³⁾.

Indehaver i hele perioden var Carl Hansen, der indtil 1931 tillige var vært i "Pavillon", Riis Skov, se ndf.⁴⁾ Han havde dog i flere år sin yngre bror Holger H. som bestyrer⁵⁾. Der er ingen billeder af og ingen interessante avertissementer fra "Rømerhuscafé". Den må i forbifarten sagt ikke forveksles med Café "Rømer", først Frederiksallé 125, jfr. ndf., sen. Graven 27, jfr. ovf. Navnet blev mange år senere ændret til "Royal Oak", og caféen fik et helt andet interiør og klientel.

På 1. sal i nr. 22 lå et "Hotel Garni" (hotel uden restauration) ved Kirsten Jensen. Det ophørte allerede i midten af 1920'erne.

.....

Noter til Sct. Clemensstræde

1) Th. Adamsen II, 1938, s. 340.

2) Demokraten 20/1 1927.

3) Victor Jensen, anf. værk, s. 142.

4) Th. Adamsen II, 1938, s. 351.

5) Th. Adamsen II, 1938, s. 381. Det er indres, at H. H. derefter i et kort

åremål var bestyrer for café "Heimdal", Frederiksgade 70, jfr. ovf.

.....

AAGADE - AABOULEVARDEN

Inden behandlingen af denne gade synes det hensigtsmæssigt af hensyn til eventuelt unge læsere, der ikke er så fortrolige med byhistorien i øvrigt, at bringe en lidt videre baggrundsorientering.

Aagade undergik en ^{sa} fundamental forandring i mellemkrigsårene, at man ikke kan tale om den samme færdselsåre. Denne omvæntning skete i forbindelse med overdækningen af Århus å, der blev påbegyndt i 1933. Det var en kæmpemæssig kommunal investering, hvorved den såkaldte Åboulevard blev skabt. Dette navn var egentlig helt malplaceret, da gaden lige fra sin begyndelse aldeles manglede et "boulevardpræg", som dog f. eks. Ingerslevs Boulevard besad.

Begrundelsen for denne omkalfatring var vel først og fremmest trafikale hensyn, presset fra bilismen, og først i anden række, at åens vand var blevet forurennet af de mange udløb i det, og i den varme tid udsendte en fæl stank. Den kalamitet kunne nok være blevet fjernet på anden måde. Hertil kom så yderligere, at en del saneringsmodne huse skulle fjernes ved samme lejlighed, jfr. ndf. Overdækningen blev i hvert fald omtalt som en fabelagtig bedrift.

Det blev imidlertid en ret langvarig proces med mange uforudsete forhindringer undervejs, der ikke kan behandles hér. Overdækningen tog sin begyndelse 1933 ved broen, der førte over åen fra Grønnegade til Christiansgade. Den hed vistnok "Christiansbro", men er til tider også benævnt "Louisebro", vistnok ukorrekt.

Hvorfor overdækningen begyndte netop dér, er ikke kendt. Men fra denne bro og hen til Frederiksbro var der ingen egentlig gade på nogen af åsiderne, og højst stier, omend der ikke foreligger klar oplysning herom. Arbejdet kunne da foregå uden at genere trafikken synderligt meget. Dog var et boligkompleks ved navn "Grønnegaarden" blevet opført på den nordlige "bred" lige øst for Grønnegades udmunding eller rettere begyndelse. Netop her var en ankerplads for lystbåde.

På den sydlige åside lå fra Frederiksgade og et stykke vej vest på det ovennævnte jernstøberi, der dog var under likvidering. Det blev i slutningen af 1930'erne erstattet af boligkomplekset "Aarhusgaarden". Omtrent samtidig rejstes boliger i 3-4 etager hen mod Christiansgade.

Længere vest på havde der på begge åsider i flere år eksisteret en "rigtig" færdselsvej, der hed Louisegade, hvis navn ikke skal efterforskes. Den strakte sig hen til Vester Allé og "Slusebroen". Dens nordlige arm grænsede i retning af åens strøm først til Århus Møllens Have, senere Mølleparken, dernæst til nogle høje "patricierejendomme, og endelig til

"Frimurerstiftelsen" (ikke Frimurerlogen), opført i 1920'erne. Længere i østlig retning kom på den anden side Grønnegade "Grønnegaarden" og derefter formentlig "intet" inden Frederiksbro.

Louisegades sydlige arm grænsede først op til statsbibliotekets have indtil Biblioteksgade (meget senere E. Sejrs-gade), videre til Ny Jydsk Kreditforening (sen. Kreditforeningen Danmark) indtil J. M. Mørksgade, videre til Frk. Kochs private Pigeskole og endelig til en boligbebyggelse "Christiansgaarden" lige inden Christiansgade. Allerede i 1920'ernes begyndelse blev der forhandlet i byrådet om en forlængelse af Louisegade hen til Frederiksbro.¹⁾

Denne forlængelse trak åbenbart ud, hvilket tiltrak pressens opmærksomhed, men fra kommunens side forsvarede man sig med, at videreføringen nu var indkorporeret i planen om åoverdækningen.²⁾ I 1936 var både første etape af denne gennemført og Louisegade fremført, og dermed var den ophørt at eksistere og erstattet af Aaboulevard.

Den senere fremmarch skulle blive langt mere træls. Faktisk nåede man i vor periode kun frem til Mindebroen, hvorefter besættelsestidens materiallemangel sagde stop. Forinden havde man dog inddraget den lille gade Revet, lemangel sagde stop. Forinden havde man dog inddraget den lille gade Revet, se ndf., i boulevardens højre side ligesom Aagades venstre og vendt nummerfølgen med begyndelsespunkt i Revets slutpunkt. Også Aaboulevardens nye venstre side fik nye numre, men her tog man som udgangspunkt det vestlige hjørne af Frederiksgade (2) som nr. 1 i første omgang. Årsagen hertil var, at en række gamle huse, der stødte lige op til åen (herunder det tidligere jernstøberis, jfr. ovf.), og som havde numre i Fiskergade, stod for nedrivning, før den endelige nummerfølge kunne iværksættes. Først 1941 blev nummereringen den nugældende, hvor alle gamle tal pudsigt nok blev forhøjet med 40!

Der ~~ligger~~ ^{ligger} lidt til endnu i denne baggrundsskildring. Den gamle Aagades venstre, ulige side bestod af sammenhængende bebyggelse fra Immervad til Revet ved Skolegade, jfr. ndf. Men på den højre, lige side var det ganske anderledes, hvilket ikke fremgår helt klart af de forskellige billeder. Fra begyndelsen ved Frederiksbro og først hele vejen til Clemensbro og videre til Fisker-gydes bro, jfr. ndf. og lidt efter endda var Aagade "fri" ud mod åen. På denne strækning fandt "marked" og torvehandel sted, ikke mindst med fisk, som vist på flere billeder. Først da dukkede en 7-8 små og på daværende tidspunkt yderst lamentable og næsten faldefærdige huse op. Blandt dem befandt sig den tidligere, forlængst nedlagte brandstation og den ældste, ligeledes nedlagte, toldbod. Begge de nævnte bygninger er ført til "Den gamle By" efter nedbrydningen i 1938. Billeder herfra haves i lokalsamlingen, hos Victor Jensen, anf. værk, s. 60, 155, og Aa. St. 12/10 1930 og 29/1 1938.

På hjørnet af Immervad, i nr. 1, 1. sal - den flyttede senere op på 2. - åbnede iflg. Aa. St. 27/4 1928 og Demokraten 30/4 s. å. spise- eller afholdsrestauranten "City" den 1. maj. Den havde åbningstid fra kl. 7 morgen til kl. 11 aften. Den ses ikke i vejviseren, og ejeren kendes ikke. Efter et års tids forløb skiftede restauranten navn til "Moster Mette", hvis ejerinde (formentlig) hed frk. Gravesen³⁾. Hun annoncerede i Aa. St. 1/6 1935 med 10 Kr. pr. Uge og 40 Kr. månedlig for fuld kost; stedet var altså, ganske i overensstemmelse med "udviklingen", nærmest blevet et pensionat. Prisen var i øvrigt i underkanten, se ndf. afsnit II.

Året efter, 1936, flyttede "Moster Mette" til Skolebakken 17 og blev afløst af afholdsvært Jeppe Sandahl Sivebæk⁴⁾. Snart efter var Aagade nr. 1 blevet til Aaboulevarden nr. 66, og restaurationen til "Spisesalon Lizzi", ved fru Søs Thomsen, som averterede i Aa. St. 14/11 1940 og 24/9 1941.

Stedet fortsatte under skiftende ejere og navne indtil begyndelsen af 1960'erne, og der kom ingen restaurant dér mere.

Aagade var i modsætning til den parallelt løbende Skolegade ikke nogen udpræget restaurations- eller værtshustrafikåre. Den var snarere kendetegnet ved andre små erhvervsdrivende af blandet art. Den første rigtige restaurant på venstre side i nr. 7 var 1919/20 ejet af S. Jensen Fjellerup. Han var tidligere en kort tid formand for Aarhus Hotelvært- og Beværterforening af 1881⁵⁾. Der røbes intet om caféens navn i de foreliggende kilder, herunder de stereotype annoncer, og der findes intet billede af den. Fjellerup blev 1928 efterfulgt af restauratør Axel Christensen, der bekendtgjorde i Demokraten 16/4 s. å., at lokalerne var blevet istandsatte(!). Det hjalp tilsyneladende ikke meget, omkring 1931 ophørte caféen for stedse.

Dernæst er der et langt spring, der dog ikke er så langt endda, for huse- ne var jo små, til nr. 97, det næstsidste hus, nabo til "trekanten" med Skolegade ("Pressejernet" der lejlighedsvis også benævnes nr. 99). Det er en 2 1/2 etages ejendom, hvori Hotel "Dannebrog" lå, et af byens mange småhoteller. Det er gengivet på flere billeder, bl. a. hos Victor Jensen, anf. værk, s. 155, jfr. ovf., men her kun som biprodukt, fordi fotografen har fokuseret på de gamle bygninger på højre side. Navnet skimtes lige over porten i den sydlige ende.

Indehaver fra 1911 var gæstgiver Johannes Møller⁶⁾. Han havde været viden om forinden, bl. a. drevet hotel i Sydafrika! 1936 syntes han at være kørt delvist træt og fik Helene Erichsen Sørensen, kendt fra Mejlgade 14 og 20, til bestyrer⁷⁾. Efter kun 1-2 års virke blev hun afløst af restauratrice H. Nielsen. I slutningen af 1930'erne blev nummeret ændret til Aaboulevarden 20.

Annoncerne er de sædvanlige, kun 2 fortjener gengivelse. Aa. St. 28/4 1940: "Serveringsdame, ikke for ung, helst tysktalende, antages straks. Café "Dan-

nebrog", Aaboulevarden 20". Sst. 6/8 1941: "Serveringsdame, nobel og dygtig, helst tysktalende, antages. Café "Dannebrog", Aaboulevarden 20". Det er 3. gang vi møder "tyskeriet", jfr. ovf. under Café "Skovlyst" og Café "Heimdal".

Hotel og restaurant ophørte omkring 1960; bygningen ligger der endnu med lokaler for andet erhverv.

På den "forskudte" lige side oplyser vejviseren 1919/20 om "Aarhus Folkekøkken" ved Frk. P. Johansen i nr. 14 A. Det har været vanskeligt at finde billeder fra forsiden af dette hus (husklyngen er som sagt altid taget fra en anden vinkel). Men hos E. Sejr: Træk af Aarhus Havns Historie, 1937, s. 101, kan nummeret 14 A lige skelnes (med en lup) over døren til nabohuset til den ældste toldbod, der altså havde nr. 16. Der er intet, der tyder på restauration på dette tidspunkt lige før nedrivningen. Det har ikke været muligt at finde videre information om arten af eller oprindelsen til dette fænomen. Formentlig var der tale om en afholdsrestauration opstået under 1. verdenskrigs nød. Folkekøkkenet skiftede leder til E. A. Bjerregaard 1929, men forsvandt ca. 1932⁸⁾ (næsten) i hæder ejendommen på den anden side, nr. 12, lå på samme tid også en afholdscafé eller vel snarere et pensionat, "Spisehuset"; der omtales ndf. afsnit II.

På den nyoprettede venstre, ulige side blev et konditori indrettet i nr. 1 ved navn "Lily & Petra". Det var i den nybyggede "Aarhusgaarden", men skal ikke efterforskes her. I nr. 7 blev der 1936 anlagt en rigtig restauration, der blev døbt "Boulevard-Caféen" i allusion til den nye Aaboulevard. (Den må selvfølgelig ikke forveksles med den en restauration af samme navn i Odensegade, der hører en senere tid til). Bevillingshaver var enkefru Karen Wissing, der også havde (haft) bevilling til forskellige havnecaféer, jfr. ndf., og som fik restauratør Niels Scheldt til bestyrer.⁹⁾ Snart efter blev han erstattet af fru Holberg Møller, kendt fra andre steder.

1938 blev Gunnar Brandt ejer, og han omdøbte restauranten til "Hos Brandt", se således Aa. St. 1/11 1938. Han satte følgende annonce i Demokraten 5/11 s. å.: "Vi mødes hos "Hos Brandt". Fra i Dag aaben til Kl. 24". Men opholdet her blev kort. Brandt flyttede som redegjort for ovf. et årstid senere til Frederiksgade 76 A, hvor han heller ikke dvælede længe.

Derefter skiftede stedet helt karakter og blev til en "kaffebar", et begreb der vandt særlig indpas på den tid. Navnet til den blev det spanskklingende "Sevilla". Der var næppe meget spansk ved den! Indehaver var E. Sørensen. Han indrykkede følgende åbningsannonce i Aa. St. 2/2 1940: "Kaffebaren "Sevilla", Aaboulevarden 7, aabnede i Dag". Kort efter ændredes nummeret til 47. Der vedblev at være kaffebar eller "cafeteria", som det senere kom til at hedde, dér helt til 1970'erne, da der blev indrettet en meget fin og dyr restaurant ved navn "De 4 Årstider".

Noter til Aagade-Aaboulevarden

- 1) Demokraten 3/7 1925.
- 2) Aa. St. 2/3 og 28/8 1930
- 3) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 13/4 1929.
- 4) B. 398. 1988/1143. Byrådsmøde 14/2 1936.
- 5) Oluf Arndal, anf. værk, s. 23-24 med billede.
- 6) Th. Adamsen II, 1938, s. 343.
- 7) Th. Adamsen II, 1938, s. 388.
- 8) Den eneste trykte omtale af folkekøkkenet findes hos Adolf Rasmussen:
En proletardrengs erindringer, s. 97. Århus stifts årbog 1974, hvor dog kun eksistensen af det bemærkes.
- 9) B. 398. 1988/1143. Byrådsmøde 27/6 1936.

F I S K E R G A D E

Fiskergade er den 3. afstikker mod sø. og fører ligesom Aagade-Aaboulevarden direkte ned til havnekvarteret. Bebyggelses- og erhvervsmæssigt minder gaden også om den med enkelte høje huse men flest lave 2-etagers og små erhvervsdrivende med et fåtal af restaurationer. En relativt ^{kendt} stor virksomhed var der dog i mange år, nemlig Flachs Garveri, samt en mindre, Trues Bogtrykkeri. Begge overlevede vor periode i mange år, men er nu forlængst borte. En tredje kendt af de noget større var Stampes Klædefabrik, men den forsvandt allerede optog hjørnet Aagade-Mindebrogade-Fiskergade, men den forsvandt allerede midt i perioden.

Der er kun 2 restaurationer, der kan omtales, og det bliver endda kun sparsomt, nr. 26 og nr. 104. Sidstnævnte kan måske med lige så stor ret henføres til Fredens Torv (2), men vil blive medtaget her.

1919/20 oplyser vejviseren om en restauratør L. J. Petersen i nr. 33-37. Det lyder over vældende; i 3 ejendomme! Men muligvis blev denne hjørneejendom til Fiskergyde mod syd ombygget omkring dette årstal. Restaurationens navn og karakter kendes ikke, og allerede året efter er den forsvundet (af vejviseren). I hele den efterfølgende undersøgte tid slog ingen café sig ned dér. Ganske pudsigt, men helt udenfor emnet, opstod der ca. 1950 en bar og danserrestaurant her, der fortsatte til omkr. 1970 under de følgende navne Café "Under Broen" og Café "Dortmund". Nu (1993) har kriminalforeningen "KRIM" til huse i de lokaler.

På den højre side befandt der sig fra år tilbage i nr. 26 en café med det fine navn "À Porta". Vejviseren angiver enkefru H. Farre som restau-

ratrice, men ejerforholdet er ikke klart, muligvis var hun kun bestyrer, jfr. ndf. Ejendommen lå lige inden Clemensbro og altså under denne i fundamentsniveau, men der er intet oplyst om restaurationens natur. Fru Farre "forsvinder" 1925/26 og efterfølges af restauratør O. C. Jensen. Det fremgår imidlertid af bevillingsmaterialet, at 1928 var ^{enke} fru Betty Sofie Berling **Maardt** bevillingsindehaver og ansøgte om enkefru Marie Elisabeth Østergaard Andersen som bestyrer. Det ^{blev} bevilget. Det anføres sst., at fru ^{Ø.} A. siden sin mands død 1927 har drevet "Passage-Vinstuen", Fiskergyde 15, jfr. ndf.¹⁾ Der ses en annonce i Aa. St. 23/7 1928 fra hendes tid: "En Serveringsjomfru kan straks faa Plads. Fru Østergaard Andersen. Restaurationen Fiskergade 26".

1930 oplyser vejviseren restauratør S. P. Sørensen for Fiskergade 26, formentlig som bestyrer. Værtsomskiftningen fortsatte 1933 med bestyrerinde E. Sørensen, og samtidig ændredes stedets navn til Café "Clemensbro". Hun måtte snart vige pladsen for fru Eva Hvid, hvem vi har mødt på Hotel "Frederiksbro", hvortil hun kom lige efter, jfr. ovf. 7/8 1935 meddeler Aa. St.: "Husk Café "Clemensbro". Der faar De god Kaffe og billigt Smørrebrød. Ny Vært". Den nye ²⁾ vært hed Svend Aage Andersen, som overtog restaurationen som bestyrer. Og han blev tilsyneladende den sidste. 1939 blev ejendommen overtaget af J. T. A. S. og lokalet inddraget til andet brug. Senere blev huset nedbrudt og en stor kontorbygning opført i stedet.

I øvrigt var der så "værtshusfrit" fra nr. 26 til nr. 104, hjørnet af Fredens Torv (2), en 3-4 etagers bygning med indgang for beboerne i Fiskergade. Ejendommens navn var "Fredenshus" med caféen af samme navn. Denne restaurant lå i en høj stue med indgang i selve hjørnet. Ejer 1921 var Carl Christensen. Hans bevilling stammede fra 1913. Han fik 26/10 1920 musiktilladelse, men dog kun i form af et elektrisk klaver! 13/1 1923 blev denne afløst af bevilling til levende musik udøvet af en trio. C. C. døde 15/8 s. å., men hans ^{Jensine C.} enke, fortsatte virksomheden med bestyrer. 18/4 fik hun kl. 12-bevilling, ^{Ølhandler} men den blev tilbagekaldt allerede 16/8 s. å. Bestyrer fra 1929 var Jens Peter Petersen, der blev afløst 1938 af restauratør Egon Norup Christensen, vistnok som indehaver.³⁾ Caféen består pt. dato (1993) som spansk restaurant.

Der er ingen billeder af caféerne i lokalsamlingen.

Noter til Fiskergade

1) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 14/4 1928.

2) Th. Adamsen II, 1938, s. 338.

3) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 12/3 1928 og 13/11 1929. Her oplyses videre, at C. C. havde drevet restaurant i Århus tidl. i Guldsmedgade og på St. Pauls Plads. Th. Adamsen II, 1938, s. 380. Egon N. C. Han skulle have været bestyrer af Fiskergade 104 siden 1914, hvilket ikke stemmer med det foregående. *Søn?*

F I S K E R G Y D E

Nogle skridt fra Clemensbros overførsel krydses som ovf. berørt Fiskergade af en smal færdselsåre ved navn Fiskergyde. Den kommer nede fra åbrededen, hvorfra der indtil overdækningen var en bro over til Aagade. Efter denne blev gyden en normal sidegade til Åboulevarden, og et egentligt gydepræg har den i hvert fald ikke mere, se Victor Jensen, anf. værk, s. 142.

Fra Fiskergade stiger den mod højre og endte blindt med en grå mur. En eventuel vandrer behøver dog ikke gnaven at traske tilbage til Fiskergade, for på højre side nær gydens endepunkt giver en port adgang til Søndergade gennem sammes nr. 1 B, en 4-etages ejendom.

Der er imidlertid det mærkelige ved denne endemur, at den forhindrer Fiskergyde i at munde ud i en anden kendt smøge, nemlig "Posthussmøgen", der går fra Søndergade ned til Fredens Torv, hvor byens posthus lå i en fjern fortid. Hvorfor spærrede man for Fiskergydes "naturlige afløb"? Pudsig nok blev muren fjernet på et meget senere tidspunkt end analysen her og en trætrappe anbragt, der førte op til den højere liggende "Posthussmøge". Den tilstand blev dog ikke permanent; pr. dato (1993) er der i stedet for muren rejst et plankeværk som spærring.

I den sidste lave ejendom på venstre side, adskilt fra muren eller plankeværket ved en lille have, ligger et værtshus, der hedder "Passage-Vinstuen" i nr. 15. 1920 melder vejviseren om "Passage-Vinstuen, Bodega", en meget almindelig betegnelse dengang - som forøvrigt fortsatte længe efter den analyserede periode - ved W. Maardt. Restauranten havde bestået i hvert fald i en årrække forinden. I 1915 hed den "Vinhandler Maardts Bodega".

Dette navn kunne tyde på, at samme Maardt havde et borgerskab som "Vinhandler med Ret til Udskænkning for siddende Gæster", en forlængst ophævet bevillingskategori, som vi vil møde en enkelt gang senere. I øvrigt ligger den tolkning nær, at caféen skulle have en vis standard. Hvorvidt den virkelig blev opnået og holdt, oplyser de sparsomme kilder intet om. Den lille stump have er sandsynligvis blevet benyttet af cafégæsterne om sommeren. Der er ingen billeder i lokalsamlingen bortset fra et under mørkelægningen.

Næsten som et unikum er dette sted blevet omtalt af en person udenfor den sædvanlige kreds af restauratører o. l. Den afdøde bibliotekar og digter, mag. art. Chr. Stub-Jørgensen (1897-1988) fortæller om Maardt og restauranten i artiklen "På opdagelse i en halv storstad" i "Ung i Århus" I, 1964, s. 152. Værten Berling Maardt havde øgenavnet "Pastor Smadder", og S-J placerer bodegaen i "Vinstuesmøgen", der må have været et uofficielt navn for Fiskergyde, måske fordi der var porten ud til Søndergade. Han fortsætter: "Her var tonen bramfri, og der appelleredes til Bacchusdyrkelsen med indskrifter på bjælkeloftet som f. eks.:

"Pris være den gode St. Clemens.

Han opfandt Whisky i Vandet.

Dør man ikke af Tremens,

saa dør man af noget andet!"

Desværre undlader S-J - i lighed med alt for mange selvbiografer - at tidsfæste sine oplevelser. Han skynder sig at tilføje, at han til daglig levede sobert og spartansk; det gik kun løs ved særlige lejligheder. S-J kommer tilbage til "Pastor Smadder" i en munter fortælling fra hans selvbiografi, 1980, s. 95, hvori dog hverken sammes identitet eller vinstuens røbes. Bramfri tone eller ej, det har nok ikke været en ølstue for arbejdere eller søfolk. Dér har bibliotekarer og digtere sikkert ikke sat deres ben. Disse inskriptioner findes i hvert fald ikke mere.

Restauratør og vinhandler Maardt døde formentlig omkring vor periodes begyndelse, for i vejviseren for 1921 anføres enkefru B(erling). Maardt som restauratrice. Hun fortsatte kun til 1922, da restauratør K. P. Østergaard Andersen fulgte efter. Aa. st. 21/5 1922: "Maardts "Passage Vinstue". Varm Frokost 1 Kr. Godt Smørrebrød. Priserne paa Øl og Spiritus er nedsat. (ny vært)". I en næsten ligelydende annonce i Demokraten 31/5 s. 3. fortælles videre, at lokalet er restaureret. De morsomme inskriptioner er nok blevet fjernet ved samme lejlighed.

K. P. Østergaard Andersen døde 19/4 1927 og blev efterfulgt af enken Marie Elisabeth Ø. Enkefru Betty Sofie Berling Maardt var, som vist lige før, nu indehaver af café "A Porta", Fiskergade 26 og fik enkefru M. E. Ø som bestyrer af denne. Efter ca. 1 års forløb, 1929, var O. C. Jensen vært (også tidligere Café "A Porta"?). Han sad heller ikke længe, men blev 1/10 s. 3. efterfulgt af restauratrice Inger Frenz¹⁾, der drev vinstuen til 1941, da O. J. Karner overtog den²⁾.

I øvrigt er annoncerne de sædvanlige efter kvindelig arbejdskraft og indeholder intet om priser eller lønninger.

Noter til Fiskergyde

1) Th. Adamsen II, 1938, s. 340.

2) Demokraten 5/2 1941.

.....
 Ø S T E R G A D E
 Og endelig den 4. og sidste udfaldsvej, Østergade. Gaden til højre fra

Frederiksgade, J. M. Mørksgade, har ingen interesse i denne forbindelse, den eneste restaurant dér, Café "Hjørnet" er jo behandlet ovf. Derimod skal gaden omtales igen under afsnit II.

Østergade begynder ved Frederiksgade og ender ved Fredensgade. Bebyggelsen var næsten lav over det hele, hævede sig kun enkelte steder til 3 etager. Der er sket meget store nedbrydninger og ombygninger i årene efter krigen, så gaden er næsten ukendelig i forhold til dengang.

Igen er der "nummerdrillerier". På venstre side dannede den krydsende Søndergade et stort "hul" imellem nr. 11 og nr. 23, der først blev "lukket" i 1929/30 med sænkning af numrene i den sidste ende til følge. På højre side blev numrene 12-20 i Forsamlingsbygningen skåret ned til 12 ligeud med tilsvarende afkortning ~~af numrene~~ fremefter.

Den første café på venstre side 1919/20 var B. Coldings vinstue i nr. 3. Den ses kun i vejviserens hus-, ikke i fagregistret, og har nok været ganske uanselig. Der foreligger intet yderligere fra den, hverken billed- eller annoncemæssigt, og den forsvandt ca. 2 år senere.

Dernæst skal vi over Søndergade for at møde det næste sted "Koncerthallen" i nr. 31. Etablissementet er beskrevet hos B. J., 1966, s. 105-107 og 116-117, hvortil i øvrigt henvises. Ejendommen, der ikke er afbildet i lokal- samlingen, var før 1910 beboet af ældre, fine og fornemme folk. Den blev helt omkalfatret i dette år, da en "orkesterrestaurant" med udenlandske musikere og dans rykkede ind.

Det har selvfølgelig voldt en vældig ravage og forargelse efter datidens målestok. Restaurationen blev grundlagt af N. P. Ejlersen, sen. Hotel "Skandinavien", se ndf., og havnede efter omskiftelser hos H. P. Møller, tidligere vært i den 1916 nedlagte "Rozzis Café" på Bispetorvet, omkring "vor tids" begyndelse. Han er der givet en skildring af hos B. J. anf. værk. Han skal have været en "snurrig" person.)

1923 afhændede han virksomheden til en af sine tjenere, M. P. Andersen, 2) en mand i slutningen af sine 30'ere, der ^{for}blev restauratør her perioden ud. Han omdøbte "hallen" til Café "Maxim", men fortsatte i samme stil, måske endda med endnu mere dans og solistoptræden. Se Demokraten 8/8 1924: "Sæsonen begynder i "Maxim". Ny Dekoration efter endt Restaurering. Stor Aabningsfest i Aften Kl. 8. Stor Koncert! Og et videre udpluk af annoncer kan gives.

Aa. St. 22/12 1925: "De franske Fester i "Maxim" er stadig Byens største Attraktion! Hvori bestod mon det franske? Aarhusposten 2/1 1929: "Stor- Restaurant "Maxim". Cabaretsangerinde Fru Folmer Petersen". Sst. 8/7 s. å.: "Restaurant "Maxim". Solist Chr. Chritz! Sst. 21/2 1930: "Danmarks mindste Kunstner, "Lille Harry", gør for Tiden stormende Lykke i Café "Maxim".

Sst. 17/12 s. å.: "Café "Maxim": Solist Robert Sterling (norsk)". Der er endda et billede af ham med kommentar. Sst. meldes 17/2 1932 om "Miss Florens", ~~den~~ aldrende danserinde fra "Bakken" i København, hvem vi møder senere. De fleste optrædende er forlængst gledet ud i glemselens mørke. Der findes intet ~~ex-~~ eller interiørt billede af "Maxim" i lokalsamlingen, kun et skilt ~~kan~~ skimtes på et gadebillede fra 1930.

I 1930 blev ^{hus}nummeret forandret fra 31 til 21. I 1932 syntes den initiativrige restauratør Andersen åbenbart, at navnet "Maxim" var udslidt og havde mistet sin tiltrækningskraft, så der trængtes til noget nyt. Det er jo alle "show-folks" evige bekymring! Der blev foretaget en gennemgribende "renovering", og nogle måneder senere genåbnede ~~restauratøren~~ ~~under navnet~~ "Størekassen".

Dette navn, der jo ligger temmeligt langt fra "Maxim", har A. formentlig fået idéen til fra en aktuel foreteelse, nemlig Det kongelige Teaters "Nye Scene", der var genstand for megen avisdebat, og som fik øgenavnet "S". Det er dog tvivlsomt, om den sag interesserede det århusianske cafépublikum så meget. Underholdningen blev dog fortsat i samme stil.

Af "Størekassen" befinder der sig til gengæld et eneste godt billede i lokalsamlingen. Navnet ses på et hængeskilt over indgangen med en "stili-seret" stær ovenpå. På de 2 vinduer, 1 på hver side af indgangsdøren, er malet: "Den gamle By. Koncert". På en plakat i det ene vindue står: "Stor Landsbyfest. Bengalsk Belysning". Billedet er tidsfæstet i samlingen til 1935, men det er nok lidt for sent.

Da dukkede den institution op, vi mødte under behandlingen af (det nye) "Grand Hotel", Frederiksgade 76 A, se annoncen i Demokraten 11/8 1935. Det er dog på indeværende tidspunkt uklart, om det var den samme og ikke en helt ny virksomhed, for det var M. P. Andersen, der var ejer af "Valencia". Den åbnede torsdag den 20. september s. å. iflg. Demokraten 24/8 og hertil kan føjes følgende. Demokraten 5/2 1936: "Restaurant "Valencia" aaben til Kl. 1 (Den dyre bevilling!). Den svenske Sanger Rolf Hilding, Cabaretsangerinden Viola Kirkegaard, Mystikeren August Frith. Onsdag: Dansekongurrence; Torsdag: Karnevalslojer; Søndags-Matiné 4-6". Sst. 5/8 s. å.: "Restauratør P. Andersen, "Valencia", 50 Aar".

Aktiviteten var tilsyneladende end mere hektisk end tidligere, og solister vekslede hyppigere. Man kan her hæfte sig ved Viola Kirkegaard, der også optrådte andre steder, især på "Salonen", Riis Skov. Sst. 2/12 1937: "Det store Decemberprogram: Glatveds Parketshow! Det var en ret kendt foreteelse dengang. Show'et bestod af en udsøgt samling kordamer, af nogle nedvurderende kaldt "lårsvingere", der var meget populært. Sst. og Aa. St. 16/5 1941: "I "Valencia", Østergade 21, optræder Danmarks eneste kvindelige

Tryllekunstner, Madame Leona. Boselles Orkester". "Madame L." optrådte også andre steder.

Efter krigen og besættelsen ebbede energiudfoldelserne langsomt ud. Solisterne forsvandt eller blev i hvert fald sjældne, men der vedblev at være musik. Ophøret skete 1960 i forbindelse med A/S "Sallings" kæmpemæssige udvidelse. Ejendommen blev nedrevet, og der er intet spor tilbage. Der findes kun ét facadebillede af "Valencia" i lokalsamlingen fra 1958, kort før nedbrydningen.

.....

Derefter til Østergades højre side. På hjørnet, nr. 2, af Frederiksgade (69), lå som fortalt ovf. Gæstgivergaarden "Ning Herred", der forsvandt ca. 1922. 2 ejendomme længere nede, i nr. 6, på det østlige hjørne af Asylvej, senere Asylgade, senere Seedorfsstræde, lå et lille hotel ved navn "Dagmar", senere et af de mange små hoteller. 1920 hed ejeren gæstgiver J. Jørgensen. Han fortsatte til 1924 og blev afløst af restauratør Julius Tholstrup, der sad perioden ud³⁾. Hotellet og restaurationen fortsatte til omkring 1970, da huset blev nedrevet for at give plads for supermarkedet "FAKTA" og andre forretningslokaler. Hotel "Dagmar" har ikke tiltrukket fotografierne i den undersøgte periode, men der findes faktisk 2 gode billeder af det i lokalsamlingen fra 1954 og 1955, og det forandrede sig næppe meget i det ydre i sin levetid.

Lidt længere nede i gaden, først i nr. 12-18, senere 12-20, senere igen i nr. 12 ligeud efter nummerreguleringen i 1930, lå den gamle hæderkronede Folkelige Forsamlingsbygning med det tilsluttede Østergades Hotel. Det er en meget bred, 3-4 etagers bygning med udskæringer og relieffer på facaden, hvortil slutter sig en næsten lige så stor bagbygning, men hvis arkitektur ikke skal udvikles her. Mærkeligt nok ses intet facadebillede af den i lokalhistorisk samlings gadebilleder. Østergades Hotels lysskilt skimtes kun i et billede fra 1955. Institutionen var et A/S med en kapital på 105.000 kr. i 1920⁴⁾

Da var hotelforpagter H. C. Jørgensen (selv kaldte han sig Chr. J.) leder. Han fratrådte 1921 og grundlagde senere (1924) restaurationen "Ny Grand", Store Torv 16,1., der ikke blev nogen succes, se ovf. Hans efterfølger blev Søren Christian Johan Randa⁵⁾. Denne havde først været tjener i "Teatercaféen", men overtog 1910 Marselisborgskovrestauranten "Ørnereden"; kom derfra til "Den folkelige Forsamlingsbygning", som han drev til 1939, hvorefter han, nu 68 år gammel, vendte tilbage som restauratør for "Ørnereden". Forsamlingshus og hotel blev da overtaget af den tidligere direktør for "Vennelyst" (der faktisk havde startet sin karriere i Østergade) Sofus Marinus Mikkelsen (1879-1947), populært kaldet "Mikkel"⁶⁾.

Blandt de talrige annoncer kan citeres Aa. St. 24/11 1926: "De 2 Restauratørorganisationer i Aarhus, Aarhus Restauratørforening af 1903 og Aarhus Hotelejer og Beværterforening af 1881, holdt Protestmøde i Østergades Forsamlingsbygning mod Restaurationsskatten". Restaurationsskatten var en særskat på alle Restauratører, der trådte i kraft 1922 og blev ophævet i 1930 og vakte enorm modstand, se ndf. afsnit II. Sst. 12/9 1928: "Alex & Richard. Harmonikavirtuoser. Østergades Forsamlingshus". Sst.: 27/10 1939: Flot annonce med billede: "'Mikkels' Søndagsmad. Østergades Hotel". Demokraten 3/9 s. å.: "Direktør S. M. Mikkelsen foretager Nymontering af Lokalerne i Forsamlingsbygningen i Østergade". Denne blev tilendebragt i november s. å., se Aa. St. 7/11 1939.

Både forsamlingshus og hotel er forlængst ophørt, og en lang række skiftende restauranter, diskoteker og natklubber fulgte efter, som det er umuligt at holde styr på!

Noter til Østergade

- 1) Roberto Weille, anf. værk, s. 274 f.
- 2) Th. Adamsen II, 1938, s. 379.
- 3) Th. Adamsen II, 1938, s. 348.
- 4) Anonymt jubilæumsskrift 50 år "Den folkelige Forsamlingsbygning i Aarhus 1875-1925", 1925. Et 75-års jubilæumsskrift fra 1950 fortæller intet om den senere tid.
- 5) Th. Adamsen II, 1938, s. 354.
- 6) Th. Adamsen II, 1938, s. 353, B. J. 1966, s. 98, 195.

S C T. C L E M E N S T O R V

Søgelyset drejes derefter videre mod øst fra akse Immervad-Frederiksgade til færdselsåren Sct. Clemenstorv-Søndergade, der i mange år blev kaldt for "Strøget" og blev betragtet som den fineste gade i byen. Selvom broen over åen hedder "Clemensbro", findes der ingen sådan i husnummermæssig henséende. I denne er broen blot en forlængelse af torvet med de allerede dengang opførte komplekser hhv. "Bropalæ" på den ulige (østlige) side og "Clemensborg" på den lige (vestlige) side.

P. g. a. det nogle år tidligere opståede "frie" Bispetorv starter Sct. Clemenstorv først ved nr. 9, det sydlige hjørne af Kannikegade i de ulige, men ved hjørnet af Store Torv i de lige numre.

Der er ingen rigtige caféer på den ulige side før 1923. Derimod fandtes der før den tid 2 konditorier dér, nemlig i hhv. nr. 11 og 15. Nr. 13 eksisterede naturligvis ikke i et så fint kvarter. I nr. 11 havde konditor E. Leonhard sin forretning. Se. Aa. St. 1/12 1926: "Varm Wienerkrans hele Dagen. Isanretninger. Fineste Kransekager og Flødeis. Edv. Leonhard, Clemens-torv". Nr. 15 var i første halvdel af "Bropalæ", hvor O. Jønssons konditori havde plads. Det er beskrevet hos B. J., 1966, s. 98-99, hvortil henvises.

Imod tidligere praksis vil vi vente lidt med at **forfølge** deres skæbne videre. Årsagen hertil vil fremgå af det følgende.

I 1923 blev nemlig en "rigtig" restaurant med spiritusbevilling indrettet i nr. 17, den anden halvdel af "Bropalæ", og den fik meget passende navnet Café "Bropalæ", se Aa. St. 11/7 1923. Annoncen er undertegnet H. Nissen, muligvis den samme der en tid drev "Kannike-Vinstuen". Meget tyder imidlertid på, at han "kun" var bestyrer, og at den egentlige bevillingshaver hed Hans Peter Iversen¹⁾.

Café "Bropalæ", Clemensbro, annoncerede i Aa. St. 2/5 1924 med middag fra kr. 2,50. Det var dyrt på den tid, og denne prisundergrænse kunne tyde på, at caféen skulle være "mondæn". Det har den nu nok ikke kunnet bære. H. Nissen glæde ud året efter og blev erstattet (som bestyrer) af Carl Andersen. Han søgte om kl. 12-lukning, men fik afslag²⁾. Han fik heller ikke langt ophold, men blev i 1926 afløst af Chr. Kragh. Fra dennes side fremkom 3 interessante annoncer i Aa. St.:

30/8 1926: "Cafe-Restaurant "Bropalæ", Clemensbro. Frokostretter Kr. 1,-; Middag á Kr. 2,-; Dinér Kr. 3,50; Smørgaas Kr. 2,25. Chr. Kragh, ny Indehaver". (hvilket han ikke var).

13/9 s. å.: "Bropalæet" annoncerer en special Whisky-Soda til 85 Øre!
20/12 s. å.: "Byens billigste Spisested. Café "Bropalæ", Clemensbro. Borgerlig Middag Kr. 1,35; Kold Anretning Kr. 1,75; Frokost og á la Carte fra 65 Øre; Kaffe 20 og 35 Øre. Pensionærer og Middagsabonnenter modtages".

Det kan man vist kalde en kraftig "nedtur" endda i løbet af kun ét år! Ganske vist kan der konstateres et ikke ubetydeligt prisfald på restaurations tilbuddene fra slutningen af 1920'erne til godt ind i 1930'erne, jfr. afsnit II, men hér har man nok ligget i spidsen! I forbifarten kan noteres, at Whisky-Soda dengang var lidt mere udbredt i de lidt højere kredse og op efter end øl.

1929 kom en ny bestyrer til, N. C. Clausen, der fortsatte til 1934 og blev afløst af Einar Randinus Sørensen. Ca. 1936 var det imidlertid slut med Café "Bropalæ", og der kom ikke restauration af nogen art dér mere.

I mellemtiden var der sket nogle omskiftelser på konditorfronten. Jønsson i nr. 15 døde i 1924. Konditoriet blev så restaureret, udvidet og fortsat

af konditor Hedegaard Schou under navnet "Palæ-Konditoriet"³⁾ I begyndelsen af 1928 blev han efterfulgt af Axel Theodor Nielsen⁴⁾. Men allerede i slutningen af samme år blev konditoriet omdannet til en rigtig restauration med det eksotisk klingende navn "Ungarsk Vinhus", ved J. Møller. Det er ikke helt klart, hvori det "ungarske" bestod. I en annonce i Demokraten 10/10 1928 henvises til "System Ungarsk Vinhus, København, Driftsleder E. Sørensen". Men i et avertissement i Aa. St. 21/12 s. å. ang. den kommende jul lyder det meget dansk: "'Ungarsk Vinhus' Juleaften. Risengrød og Gaasesteg med Rødkaal. Frugt. Borde bedes reserveret".

Også den café var nok lagt op til det store. Men dens levetid blev ikke lang. 23/10 1929, altså efter 1 års forløb, oplyser Aa. St., at "Leonards Konditori" er flyttet fra nr. 11 til nr. 15 "Bropalæ". Det Ungarske Vinhus hører man intet til mere. Leonhard forblev perioden ud og fortsatte mange år efter til omkring 1970, hvorefter der atter kom rigtige restauranter, sidst en sydlandsk.

På den lige side var alt langt mere stille. Hotel "Skandinavien", det ærverdige hotel med uniformeret betjening i nr. 6 på det nordlige hjørne af Sct. Clemensstræde, var næsten enerådende. Hotelejer H. Boisen afløstes 1931 af N. P. Ejlersen, der meget tidligere havde drevet "Koncerthallen", Østergade 31, jfr. ovf.⁵⁾ Der er ingen annoncer taget herfra, og der er ingen leder. Hotel "Skandinavien" "forfaldt" helt i 1960'erne, blev ophævet og ejendommen omdannet til andre forretningslokaler, herunder bank.

Endnu må lige "Aarhus Billard-Café" nævnes. Den lå i "Hafniahus" på 1. sal på det modsatte hjørne af strædet. Det kan ikke oplyses her, hvornår den blev indrettet. 2 annoncer skal anføres. Aa. St. 19/5 1938: "2 propre Piger til Hjælp i Køkkenet kan faa Plads straks eller til 1. Juni. Løn 50 Kr. mdl. Maa bo hjemme. "Aarhus Billard Café", Clemenstorv 8". Se i øvrigt afsnit II. Sst. 26/5 s. å.: "Mangeaarig Tjener i Haandværkerforeningen har overtaget "Billard-Salonen" i "Hafniahus" og aabner den under Navn "Aarhus Billard Café". Den ophørte 1957.⁶⁾ Der er ingen billeder.

Noter til Sct. Clemenstorv.

- 1) B. 398. 1988/1143. Byrådsmøde 14/2 1936.
- 2) Demokraten 4/12 1925.
- 3) Demokraten 20/12 og 24/12 1924.
- 4) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 3/4 1928.
- 5) Th. Adamsen II, 1938, s. 349-350. Roberto Weille, anf. værk, s. 274-277.
- 6) B. 398. 1988/1143. S. K. Bevillinger 1913-1961. 22/5 1957.

S Ø N D E R G A D E

Denne "fine" gade var relativt fattig på restaurationer, når der ses bort fra "Reginakomplekset".

Nummereringen går nord-syd, og vi begynder som sædvanlig på den ulige, østlige side. Her kom helt i slutningen af perioden en restaurant til i nr. 1 B på 1. sal. Det var denne ejendom, der havde porten til Fiskergyde. Caféens navn var "Tosca" ved Maggi Mortensen. Demokraten 6/7 1940: "I Dag Kl. 12 aabner den nye, moderne og hyggelige "Tosca" Kaffe- og Vinsalon, Søndergade 1 B¹ (over Kloster). Ingen Drikkepenge." Altså en "pendant" til Sct. Jørgens Vinstue, Frederiksgade 76, jfr. ovf. Navnet "Kloster" hentyder til en manufakturforretning, der lå i stueétagen, hvis ejer hed K. Aa. St. 22/2 1941: "Spar paa Gassen og spis paa Restaurant "Tosca". Middag 2 Retter med Kaffe Kr. 1,75. Alle kendte Mærker i Vine og Spirituosa. Ingen Drikkepenge. Husk Adressen Søndergade 1 B." Og sst. dagen efter: "Restaurant "Tosca", Søndergade 1 B, serverer Kaffe, 1 Kage + 1 CLOC for Kr. 1,35". Til senere generationer kan oplyses, CLOC var en særlig likør. Det var i begyndelsen af besættelsen, da der endnu ikke var nogen særlig mangel; traktementet er nok ikke blevet fortsat sådan. Caféen satsede tilsyneladende på de mere velstående damer. Den ophørte 1948 efter at have taget navneforandring til Café "Kronborg" og blev ikke efterfulgt af nogen anden.

Det var imidlertid "fremtidsmusik" i 1920/21. Da befandt der sig, bortset fra "Regina", der i øvrigt også opstod i det år, kun automatcaféen i nr. 11 på venstre side. Dens navn var "Aarhus ny Automatcafé".

Før den behandlede epoke havde S. P. Nielsen, senere "Varna" og "Kannike-Vinstue, jfr. ndf. været ejer¹⁾. Han blev efterfulgt af Axel Christensen. Aa. St. 15/10 1924: "Dygtig og proper Køkkenpige kan faa Plads paa Automatcaféen, Søndergade". Axel C. flyttede 1928 til tidl. Fjellerups Café, Aagade 7, jfr. ovf.

Det er ikke klart, hvem der overtog, eller om caféen dermed ophørte; den ^{imidlertid} figurerer fra 1929/30 ikke længere i vejviseren. 1932/33 opstod der hér et konditori, der skulle blive "århussiansk" berømt, og hvis levetid skulle strække sig langt udover vor periode, nemlig "Jarles Konditori".

Dette navns oprindelse er noget af en gåde. Der fandtes en orkesterdirigent (kapelmester) på "Kasino" på den tid, der hed Hakon Jarle, men om han havde noget med dette konditori at gøre udover måske at være gæst engang imellem, får stå hen. Ejeren hed iflg. vejviseren A. Raun; han blev senere efterfulgt af sønnen H. K. Raun.²⁾ Det var et ret søgt sted (egen erindring) og fik 1937 tilladelse til kl. 12-lukning³⁾. Konditoriet blev senere i 30'erne til en "rigtig" afholdsrestaurant og skiftede derfor navn til "Jarles Kabaret".⁴⁾ Den ophørte omkring 1970.

Derefter frembyder der sig intet på den venstre side inden "Regina-Komplekset", det nordøstlige hjørne af Sønderallé, hvor tidligere Frichs Fabrikker havde været. Det var blevet fuldført ved epokens begyndelse, men er så indgående beskrevet af B. J., 1966, s. 129-133 og 221 ff., at der hér kun skal gives visse supplerende oplysninger.

Restaurationslivet dér udspillede sig i en vis forstand i 2 helt adskilte og ganske forskellige verdener. Den ene manifesterede sig i en yderst pæn, stabil restaurant i en høj stueétage ud mod Sønderallé (9), hvor den også havde indgang fra op ad et par trappetrin. Den var beregnet til familiesammenkomster, forretningsfrokoster og -middage og selvfølgelig til hotellets gæster.

Den anden lå på 1. sal langs med Søndergade og var et langt mere livligt, måske til tider løssluppet sted. Med bar, danse- og selskabslokaler strakte det sig over 70 m., men undergik flere forandringer i 20-året. Hver nytiltrådt direktør skulle helst finde på noget mere spændende og tiltrækkende. Indgangen til disse pauluner lå ikke på selve Søndergade, det ville formentlig have bragt forstyrrelse i hoteldriften, der udspillede sig højere oppe, men til højre i hjørneindgangen til biografen. Herfra gik en snørklet trappe derop.

Her var der musik, sang, optræden og dans. Orkestrene og solisterne skiftede så kaleidoskopisk, at det er håbløst at nedfælde dem i en behandling som denne, der kunne skrives en helt ny afhandling herom. Etablissementets popularitet var så stor, at ledelsen ikke fandt det fornødent at ansøge om åbningstid udover kl. 12!⁵⁾

Etablissementet var et led i A/S "Fotorama" og blev ledet af skiftende direktører⁶⁾.

Skønt der således ikke var nogen indgang til restauranterne fra Søndergade, må der åbenbart alligevel have været behov for en sådan i stueétagen, for i 1934 indrettedes en ny automatcafé på dette sted. Den fik navnet "Wiener Automat Buffet", men opgav nogle år senere sin "automatkarakter". En ansøgning fra den om kl. 12-lukning blev dog afslået.⁷⁾

Der eksisterer intet af det hele mere bortset fra bygningen. Restauranterne ophørte nytår 1966/67; nogle år senere blev den gamle "dagrestaurant" efterfulgt af en kinesisk. Hotellet måtte give op omkring 1970. Biografen blev opdelt i flere mindre, men de måtte endelig lukke i 1983. Pr. dato (1993) ejes komplekset af "Hafniakoncernen", og der er butiksgade i stueetagen og kontorer i de øvrige.

Bortset fra "Regina" findes der ingen billeder af de øvrige lokaliteter.

~~Der eksisterer intet af det hele mere udeover bygningen. Restaurationerne ophørte nytåret 1966/67. Biografen fortsatte nogle år efter. Hotellet måtte også hurtigt give op. Pr. dato ejes komplekset af "Hafnia-koncernen", og der er indrettet "butiksgade" i stueetagen. I Søndergadevejens er nu en kinesisk restaurant.~~

På højre side er restaurationerne også sparsomme. Lige ved "vor tids" begyndelse befandt der sig et hotel, "Provinshotellet" i nr. 8. Formentlig senere pensionat. Se ndf. afsnit II. I øvrigt er ^{der} kun 2 numre, der figurerer, nr. 30 og 32. Nr. 30 kan spores tilbage til 1924, hvor der i Demokraten 21/2 s. å. forkyndes, at 1. Kl. s. Jazz-Jazz-Trio spiller hver Aften 8-12. Altså ganske "med tiden". Cafénavn oplyses ikke. Sst. fortælles tillige, .. at Den lille Sal er til fri Afbenyttelse. I Demokraten 23/11 s. å. hedder det: "Ny Strøgestaurant. 1. Salen i Skræddermester Houlbergs Ejendom paa Søndergade er blevet udlejet til Restaurant. Denne, der aabner næste Maaned, vil være forsynet med flere Billards og en Keglebane, der kan benyttes Aaret rundt".

I Aa. St. 17/12 s. å. kommer det klart frem: "Café "Bernina", Søndergade 30, 1. Byens mest moderne Café aabnes Torsdag den 18. Decbr. Har Salonkeglebane med Centralvarme". Restauratøren røbes ikke, hverken i person, hus eller fagregister, men et ejerskifte har åbenbart fundet sted, eftersom der efter den første annonce har været en anden slags café før.

~~.....~~ Jazzen synes borte.

26/2 1926 oplyses imidlertid i Demokraten, at Restauratør (S) Rasmussen, "Bernina", ikke fik Tilladelse til Kl. 12-Lukning. 29/8 s. å. gives i Aa. St. en prisliste:

"Café "Bernina", Søndergade 30, 1. nedsætter sine Priser. De er nu:

Original Sjus og The-Punsch.....	Kr. 1,00
Øl, Kaffe og The (Kande).....	- 0,45
Smørrebrød fra.....	- 0,40
Frokostretter fra.....	- 0,75
Middag, 2 Retter og Kaffe.....	- 1,75

(se ndf. afsnit II).

Måske var etablisementet blevet en succes. I hvert fald fortælles i Demokraten 7/2 1927 i en stor annonce: "Efter endt Omforandring er "Berninas" ny Koncertsal, Søndergade 30, 1. Sal, aaben. Koncert hver Aften og Søndag Eftermiddag af en 1 Kl.'s Dame-Duo.

Frokost fra 75 Øre. Borgerlig Middag fra Kl. 12 1,50 Kr. Kold Anretning. Smørrebrød, Øl, Snaps 2,25 Kr. Øl, Kaffe, The 45 Øre. Org. Sjusser 1, 10 Kr.

Rom-Toddy 1,15 Kr.

Desværre blev succes'en åbenbart kortvarig, for 22/8 s. å. meddeles ligeledes i Demokraten, at der dagen efter holdes tvangsauktion over inventaret i restaurant "Bernina", Søndergade 30!

Caféen skiftede på et eller andet ikke nærmere konstaterbart tidspunkt navn til "Monopol", der yderligere anfører "Billard Salon og Vinstue" i sine faciliteter men ingen restauratør i vejviseren. Det bemærkes som sagt ovf., at der samtidig var en restaurant "Monopol" i Graven 27. I øvrigt henvises til Demokraten 20/5 1930 og 19/9 1931, hvori hhv. 2 unge Piger og en keglerejser søges til Café "Monopol", Søndergade 30.

Derefter synes der ikke at kunne spores noget nyt før 1935, da Richard Houlberg trådte til og påny forandrede cafénavnet til "Richards Bar og Monopol Keglebane" fra 1/4 s. å.⁸⁾ Men forberedelserne må have været langtrukne, for først 13/12 s. å. annonceres stort i Demokraten: "I Dag Kl. 14 aabner "Richards Bar", Søndergade 30¹." Sådan var status perioden ud. Restauranten fortsatte til ca. 1955, da ejendommen helt blev ombygget og fik flere etager.

Hos naboen, nr. 32, var der formentlig restauration tidligere.^{8a)} Vejviser 1919/20 oplyser om restauratør F. P. Hald, men samme kildes manglende sondring mellem bevillingshaver og bestyrer erindres. Restaurantens navn opgives ikke, men hos H. R. II, 1921/22, s. 95, ses skiltet "Søndergades Café" over porten. 1922 hedder værten iflg. vejviseren C. L. Jensen. I Demokraten 7/12 1923 var der følgende annonce: "'Søndergades Café". Koncert hver Aften og Søndag Eftermiddag Kl. 4-6 af l. Kl. Duo Dame-Herre. Billige og gode Frokostretter. Ekstrafint Smørrebrød. Søndergade 32!"

Så kan man fundere over, hvad den koncert bestod i. Var der sang med? Tilsyneladende udfoldedes der ingen jazz.

Et "lysglimt" om ejerforholdet synes givet i et referat i Demokraten 4/9 1928 om 1903-restauratørforeningens 25-års jubilæum. Blandt de tilstedeværende ved dette var bl. a. restauratør Iversen, Søndergades Cafe. Han synes på det tidspunkt eller muligvis lige før at have været indehaver af Café "Bropalæ", jfr. ovf. Men de andre navne angiver nok bestyrere. Iflg. Aarhusposten 3/1 1930 hed værten J. Petersen. Han gled iflg. Aa. St. 2/3 1932 ud til fordel for P. Møller, samtidig med at navnet blev til "Den ny Vinstue". Ingen af delene varede særlig længe. Få år senere hed restauranten "Strøg-Caféen", først med H. P. Larsen dernæst med Ejnar Randinus Nicolaj Sørensen fra 1936. Ham kender vi som bestyrer af Café "Bropalæ", jfr. ovf., og efter samme restaurations ophør fik han (endelig) rigtig beværterbevilling her.⁹⁾

Og lige til sidst i dette tidsrum skiftede etablissementet helt karakter

og formentlig også indehaver og antog navnet "Coops". Aa. St. 10/8 1941: "Restaurant "Coops", Søndergade 32. Her mødes Damerne til rigtig Kaffe med Herregaardsæblekage til 85 Øre".

Der er ingen billeder af nr. 30 eller fra den senere tid af nr. 32 i lokalsamlingen. Sidstnævnte ophørte omkring 1950. Også denne ejendom blev helt ombygget.

Noter til Søndergade

- 1) B. J., 1966, s. 199
- 2) B. 398. 1988/1143. Byrådsmøde 27/6 1936.
- 3) Aa. B. F. 1937/38 B, 3/6 1937, s. 8, 33.
- 4) Som 2). Den fik en yderligere étage på 1. sal.
- 5) Aa. St. 27/9 1929. En sådan kl. 1-bevilling ville have kostet 5.000,- kr. årligt.
- 6) Af disse kan nævnes R. Johansen 1920-30 (Th. Adamsen II, 1938, s. 170-171), J. Johnsen 1930-32 (Aa. St. 20/2 1930), Hans Christian Hansen 1935- (Th. Adamsen II, 1938, s. 350, Roberto Weile, anf. værk, s. 301). Der synes altså at mangle en!
- 7) Aa. B. F. 1934/35 B, 23/8 1934, s. 72.
- 8) Th. Adamsen II, 1938, s. 338.
- 9) B. 398. 1988/1143. Byrådsmøde 14/2 1936.

Et rigtigt billede til 1910, Aa. St. 19/10 oplyset, at restauratøren hed Carlsen. Det er formentlig ham, der henlydes til hos V. J., s. 125, mens det "Berminda" inkelst har med "Berminda" i nr. 30, at gøre.

RYESGADE

Søndergades "forlængelse", Ryesgade, blev udsat for en svær tid i 1920'erne, i hvert fald for den "sidste" ende. Kommunen havde længe syslet med planer om at få udskiftet den gamle (hoved)banegård fra 1884 og erstattet den med en mere tidssvarende og forhandlet med staten herom. Jernbanetrafikken var virkelig steget enormt fra slutningen af 1800-tallet og frem til ca. 1920.

Hvad åbenbart ingen kunne forudse på daværende tidspunkt var, at jernbanetransporten faktisk havde nået sit maksimum og efter nogle år med stagnation, krig og besættelse skulle blive overfløjet af bilernes.

Men det var "fremtidsmusik". Den nye (hoved)banegård (Århus havde jo en statsstation mere, nemlig Østbanegården) skulle helt overskygge den gamle. Ikke alene i bygningshøjde og fladeareal, men til- og frakørselsforholdene skulle ændres radikalt, så togene ikke længer skulle køre ved "siden af", men under bygningen. Afrejsende passagerer skulle efter billetløsningen gå ad en trappe ned til perronen, og de ankommende skulle selvfølgelig gå op ad den. Der blev i virkeligheden 3 sådanne trapper.

Dette projekt kunne imidlertid ikke realiseres, uden at jordsmonnet foran banebygningen også blev hævet, dog kun ca. 1 1/2 m. Selv om det lyder af temmelig lidt, voldte det betydelig ravage. Videre fandt man det formålstjenligt, at Banegaardsgade blev udvidet temmelig kraftigt foran selve banegården og blev til en Banegaardsplads.

Som følge heraf ^{måtte} de dér liggende ejendomme simpelthen forsvinde. Når det var sket, og udplanering af sammes kældere havde fundet sted, måtte bagved liggende huse også nedrives og nye, moderne rejses i deres sted. Jordsmonnets hævelse kunne ikke ske momentant, men måtte "strække sig" fra et vist punkt eller en vis linie i Ryesgade, således at den kom til at skrånede meget svagt op efter mod pladsen, mens den tidligere havde skrånede svagt ned efter fra banegården. Det ville blive katastrofalt for de involverede ejendommers stue- og kælderetager og naturligvis kun medføre nedbrydning af disse og opførelse af andre "tidssvarende" med sig. Den katolske Kirke på den lige side og nr. 27 (Bemærk nummeret!) på den ulige blev de sidste "gamle" bygninger i gaden.

Også i selve Banegaardsgade skete væsentlige ændringer, der omtales under denne. Videre gennembrød man Søndre Kirkegaard vest for Ryesgade med en helt ny gade, der fik navnet Parkallé, og som også får betydning i denne beretning. Al kørende trafik, også sporvognene, blev i en årrække omdirigeret herad.

Dette kæmpearbejde blev langt mere besværligt og langvarigt end rimeligt forudset af såvel tekniske, finansielle ^{som} arbejdsmæssige grunde, men banegården kunne omsider indvies i september 1929. (E. Sejr: Gamle Århusgader I, 1960, s. 129. Betydning nok er der indtil dato 1992 ikke skrevet nogen større afhandling om dette interessante emne).

Ryesgades vestlige side fra Katolsk Kirke (Sct. Knuds) til Banegaardspladsen og denne bebyggelse til Parkallé (jfr. ndf.) fik helt nye og højere bygninger på 4-5 etager, jfr. ndf. Den østlige sides huse blev af en lidt mere uregelmæssig karakter. Under opbygningen af disse blev her anlagt en lille gadestump eller snarere en lille plads lige overfor kirken; den fik derfor navnet Sct. Knuds Plads. Ved enden af denne syslede man senere i nogle år med et andet stort projekt, "Aarhus-Hallen" m. v., der omtales ndf.

Til slut i denne unormalt lange baggrundsorientering skal nævnes en anden pudsighed ved Ryesgade. På den ulige side mangler, og det gør der stadig, numrene mellem 11 og 23. 13 ser vi naturligvis bort fra. Denne anomali, som andre lokalforskere må tage sig af, resulterede i, at venstre side før reduktionen ved Banegaardsplads endte med nr. 47, mens højre sluttede med nr. 34! Dette "overskud" blev formindsket til 35 og 32, men "hullet" består altså stadig.

I ejendommen nr. 3, en 2 1/2 - 3 etagers bygning næst efter hjørnet af Sønderallé (der i øvrigt bærer det fine navn "Søndre Palæ"), havde der i mange år ligget et hotel. ^(for 1910 et missions-) 1919 skiftede det navn fra "Bristol" til "Terminus", men beholdt samme ejer, L. D. Petersen. Der findes ikke noget særligt godt billede i lokalsamlingen, kun skiltet kan "fornemmes" i Rysegade 1921. Men hos H. R. II, 1921/22, er der et fint facadebillede s. 46.

L. D. Petersen moderniserede bl. a. ved at være påvirkelig for den nye jazz-tid og indførte orkester og dans. Det beskrives hos B. J., 1966, s. 114. En dirigent ved navn Aage Rasmussen arbejdede herefter med 2 trommer, 114. En dirigent ved navn Aage Rasmussen arbejdede herefter med 2 trommer, næsefløjte (!), indisk tromme, kastagnetter, klokkespil, bjælder, slagbækken o. a. Det har vel næppe været ham selv, der betjente det hele. Helt så voldsomt har det dog nok ikke været hele tiden. Aa. St. 24/7 1926: "Hotel "Terminus". I Aften spilles for første Gang Frk. Møllers l. Kl. Trio". Den må vel formodes at have været noget blidere?

Men forretningen gik åbenbart alligevel ikke godt nok. Demokraten meldte 25/5 1927, at Hotel "Terminus" var blevet solgt på tvangsauktion til Aarhus Discontobank som ufyldstgjort pantnaver (en retslig detalje hvorved der spares et gebyr). Banken solgte imidlertid if. sst. 28/5 s. å. straks hotellet videre til V. Elmer, der i 12 år havde været leder af Arbejdernes Forsamlingsbygning i Amaliegade 23. Han blev efterfulgt dér af Niels Christian Nielsen¹⁾. Denne institution vil i øvrigt ikke blive behandlet hér.

Navnet blev nu ændret til "Elmers Hotel". Og det foregik der meget på. Demokraten 14/9 1927: "Elmers Hotel", Rysegade 3. Fra og med Fredag den 16. September paabegynder jeg Koncert i mine hyggelige Lokaler. V. Elmer". "Koncerterne" og dansen i aftentimerne fortsatte således suppleret med et hav af solister. Kun et udpluk af annoncerne herom kan gives her.

Demokraten 16/9 1929: "En Del af Byens Handlende samledes paa "Elmers Hotel", Rysegade 3, i Anledning af Rysegades Indvielse". Nu var de trængsler forbi for denne gades vedkommende. Aa. St. 30/1 1931: "Elmers Hotel", Rysegade 3. Byens hyggeligste Hotel. Koncert hver Aften samt Søndag Eftermiddag. Salen er smukt dekoreret". Aarhusposten 14/8 1931: "The rhythmic boys. Solodanserinde Beatrice v. Bern". Der gives et lille billede af hende på bagsiden af avisen. Sst. 3/9 s. å.: "Solist Frk. Sonja Ruun. Akrobatisk Danserinde". Hun optrådte også andre steder senere, jfr. ndf.

Midt i denne stormende livsglæde skete det triste, at V. Elmer pludselig døde, kun 48 år gammel²⁾ Hans enke, Nathalie Camilla E, fortsatte imidlertid i samme stil³⁾. Der er kun et lille facadebillede af "Elmers Hotel" i lokalsamlingen fra 1938, altså kort før ophøret.

Som sagt fortsatte det. Aa. St. 16/10 s. å.: "Solodanserinden Sonja Bengtson. Skobetz's Jazzband". De solistbenyttende etablissementer satsede meget

tehjemmet havde kun til huse på 1. sal i den lave 2 1/2 etages bygning. Der findes et godt facadebillede i lokalsamlingen fra 1912 og to mindre gode, hvor kun skiltet ses, fra hhv. 1925 og 1930. Der er ikke fundet annoncer derfra. "Gæstehjemmet" eksisterede til 1933/34 og kom derefter til at hedde "Hotel la Espero" v/ hotelejereske A. Jørgensen. Hvor det spanske kommer fra, vides ikke. Fra hende foreligger en annonce i Demokraten 29/3 1934: ""Hotel la Espero", Ryesgade 23, l. Rimelige Priser. Godt Køkken. Ingen Drikkepenge. 15 Kr. pr. Uge. 65 Kr. pr. Maaned". Der må være tale om kostpriser, og de ligger betydeligt over de gennemsnitlige pensionatspriser i det år. De er beregnet til 51 kr. mdl. i 1934, jfr. afsnit II. 1935 skiftedes leder til I. L. Larsen. Men herefter bliver det uklart, hvad der er sket med foretagendet. Hotelnavn figurerer ikke i vejviseren 1937, men derimod en "logevært" ved navn T. Kjær. Han afløses 1938/39 af logevært N. Eskerod, hvorefter enhver antydning af hotel-loge-pension forsvandt for stedse.

.....

Og så kommer vi til det berømte eller snarere måske berygtede nr. 27, ligeledes en lav bygning af samme karakter som den førnævnte. Her havde der også været hotel en del år forinden. Vejviseren 1919 nævner Hotel "Viktoría" v/ H. Nielsen. 1920 skiftede det ejer til C. Mikkelsen, der omdøbte det til "Parkhotellet". H. R. II 1921/22 siger s. 21, at hotellet tidligere var blevet misrøgtet, men at man med den ny indehaver ikke behøvede at genere sig for at komme der (!). Der var 20 gæsteværelser.

Det røbes ikke, hvori denne misrøgt bestod, men C. Mikkelsen fratrådte allerede i oktober 1921, og hans efterfølger blev James August Thompson. Hermed gled hotellet ind i en ny fase af elendighed.

Det er ikke min hensigt hér at skildre alle de "sælsomme" begivenheder, der nu skulle plage etablissementet de kommende 12-14 år. De skulle blive "lækkert stof" for de århusianske dagblade og indirekte forårsage politimester Kiørboes udskiftning med politimester (tidl. "auditor") Hoeck i 1931. Der kan i den henseende henvises til B. J., 1966, s. 121-124; Hans Rishøj, 1980, s. 159-160, m. fl. og endelig til min artikel: *Århus stifts årbøger 1992* "Var "negeren" værre end de hvide, eller var politimesteren korrump"? I denne artikel gives en kronologisk udredning af de mange spegede tråde i dette sagskompleks, taget fra referater fra Aa. St., Demokraten og Aarhusposten. "Parkhotellet"s facade er gengivet på et billede i Aarhusposten 12/3 1929, der senere er genoptrykt i "Århus-Promenaden", 1959, s. 99. Det er aldrig opklaret, hvorfra og hvorfor C. Mikkelsen eller hans forgænger hittede dette navn, der tilsyneladende ikke passer på stedet dér. Der kan gættes på, at det var fordi hotellets bagside vendte ud mod et grønt ubebygget terræn ned mod Fredensgade omkring 1920. Det blev dog snart efter bebygget.

James Thompson kom fra "Savoy-Hotel", Banegaardsgade 6-8, jfr. ndf. Han meddelte sin fraflytning herfra i Aa. St. 25/9 1921 og overtog "Parkhotellet" 1/10 s. å. Straks efter sin indflytning averterede han sst. 17/12, 24/12 og 29/12 s. å. med jule- og nytårsaftensmiddage ledsaget af koncert, Altså i stil med nr. 3 og nr. 9 omend i mindre format. Det oplyses ikke, hvori "koncerten" bestod, men den var i hvert fald ulovlig, da han ikke havde og aldrig fik musikbevilling. Der ses heller ikke annoncer herom senere. På "Savoy-Hotellet" (ligesom tidligere på Jørgaardsgade 42-44) havde han kun været bestyrer og forgæves søgt bevillingsnævnet om en personlig bevilling⁶⁾. Til "Parkhotellet" havde han dog fået en sådan, men kun som gæstgiver, hvilket medførte en stærk begrænsning i det klientel, der måtte serveres stærke drikke for. Hovedsageligt kun virkeligt tilrejsende. Han ansøgte flere gange om en rigtig restauratørbevilling, men fik hver gang afslag, bl. a. efter politimesterens indstilling, se i øvrigt artiklen.

Allerede fra sin tiltræden overtrådte han konsekvent både denne begrænsning og lukketidsreglen. Om der foruden berigelses- også lå en protesthensigt bag disse overtrædelser får stå hen. Politiet havde hurtigt fået "kig" på ham, og han måtte igennem et hav af bødesager, hvor beløbene ustandseligt voksede og til sidst nåede den formidable størrelse af 10.000, kr.! Disse sager tiltrak altid pressens opmærksomhed, skønt han næppe var så meget værre end visse "hvide" restauratører. J. Th. forsvarede sig lejlighedsvis i aviserne. 31/7 1925 opfordrede han i Demokraten politiassistent Berlême-Nix til at begrunde sine sigtelser mod ham og fralagde sig i øvrigt al skyld!

Helt galt gik det imidlertid, da han - egentlig i dette tilfælde nærmest uden egen skyld - blev indblandet i nogle samtidige og sideløbende retssager af en noget anden art, hvorom der stadig må henvises til artiklen.

Annoncerne fra "Parkhotellet" i øvrigt er næsten alle af den sædvanlige art: efterspørgsel efter kvindelig arbejdskraft. Dog finder man også et par stykker efter den sjældent optrædende mandlige. Demokraten 29/5 1923: "Tjenerelev antages til den l. "Park-Hotellet", Ryesgade". Sst. 5/11 s. å.: "Ung Kellner, der har været ved Faget i godt 1 Aar, kan faa Plads straks. "Park-Hotellet", Aarhus". Sst. 15/9 1926: "En dygtig Tjener og en Hotelkarl kan strax faa Plads. "Park-Hotellet", Aarhus".

En enkelt annonce fortæller også om de ellers altid "mørkelagte" værelsespriser. Aa. St. 26/6 1930: "Park-Hotellet" i Aarhus. Efter tilendebragte Istandsættelse og Nymontering af Hotellets Værelser anbefales disse til saavel inden- som udenbys boende. Enkelt Værelse fra Kr. 2,50, dobbelt fra Kr. 4,- og med varmt og koldt Vand. J. Thompson, Ryesgade 27. Karl ved alle Tog". Den sidste tilføjelse var almindelig for næsten alle hoteller den-

gang. Annoncen tyder i øvrigt på, at J. Th. ikke havde nogen planer om at opgive hotellet på det tidspunkt, da han stod midt i de forrygende bødeprocesser. I sageret omkring 1930. I 1935 foretog en gruppe kunstnere plan at

Men de mange, efterhånden kæmpestore, bøder til kommune- og toldkasse, samt efterbetaling til sidstnævnte, tyngede efterhånden hans økonomi så meget, at der blev berammet fogedforretning til deres inddrivelse i begyndelsen af 1933. På det tidspunkt havde han iflg. Aarhusposten 1/3 s. å. omdøbt "Parkhotellet" til "Højskolehjemmet"! Den "detektiviske" foged, hvis navn pressen i øvrigt ikke røber, havde fået en mistanke om, at J. Th., der som debitorer så ofte gør i en sådan situation - erklærede sig ude af stand til at betale, havde skjult en større kontant sum et eller andet sted i bygningen og lod foretage en ransagning. Den gav resultat, og nu blev J. Th. yderligere tiltalt for skyldnersvig.

Denne retssag blev endnu mere dramatisk end nogen af de andre, fordi den gik alle 3 instanser igennem. Den endte i højesteret med, at J. Th. blev idømt 3 måneders fængsel med tab af de borgerlige rettigheder, herunder retten som gæstgiver. Se nærmere artiklen.

Under afsoningen, der foregik i Århus arrest, selv om han forgæves havde forsøgt at lade den foregå i Hornslet (!), lod han imidlertid hustruen fortsætte den nu helt ulovlige virksomhed, der altså var blevet til en regulær "smugkro". Det medførte, at han straks efter løsladelsen blev anholdt, fængslet igen og idømt en ny straf på 4 måneders fængsel + rettighedstab, se Demokraten 26/10 1934. Hermed var "negerens" epoke i Århus endelig slut. Han fik senere ²⁰restaurations i Ålborg, der hed "Onkel Tom".

Med indgangen til 1935 blev både ejer og hotelnavn udskiftet. Aarhusposten 1/1 1935: "'Central-Hotel", Ryesgade 27, aabner Torsdag den 3. Januar. Det rigtige Spisested. De rigtige Priser. Erhard Christensen". Og sst. 25/1 s. å.: "Men vi spiser paa "Central-Hotel"". Det gamle navn fra hjørnet af Banegaardsgade, jfr. ndf., var genopstået, selv om det nye Centralhotel ikke havde meget til fælles med det gamle.

E. C. blev der imidlertid ikke længe. 1936 blev hotellet overtaget af enkefru Warla Sigrid Jensen, tidl. Hotel "Vestjylland", Vesterport 4, jfr. ovf. Pudsigt nok skulle hun også "få ørene i maskinen". Se Demokraten 25/10 1939: "Restauratrice, enkefru Warla Sigrid Jensen, Ryesgade 27, har vedtaget en Bøde paa 300 Kr. for Overtrædelse af Beværterloven. Portiëren havde udskænket Spiritus efter Lukketid". Selv om 300 Kr. nok var et ret stort beløb (vel ca. 6.000,- pr. dato 1993) dengang, var det jo beskedent målt med "negerens" bøder. Der meldes intet om, hvad der overgik portiëren.

1940 skiftedes til N. Jacobsen, Aa. St. 27/4 s. å., der allerede året efter blev efterfulgt af restauratrice J. K. Larsen, se sst. 18/6 1941. Det begynd-

te, som ses sst. 10/7 s. å., at avertere med dyr pension, 80 kr. mdl. for damer, 85 for herrer. Her må vi forlade dette meget omtalte hotel. Det blev endeligt ophævet omkring 1960. I 1985 forsøgte en gruppe kunstnere påny at starte en restaurant dér i den i øvrigt stærkt ombyggede ejendom. Den fik navnet "Café Tabaré". De måtte dog give op allerede et par måneder senere p. g. a. manglende søgning, Aa. St. 26/10 1939 s. å. Et skilt fra "Central-Hotel" ses på et billede fra Ryesgade i lokalsamlingen. Ca. 1935 opstod også et "Central-Hotel" i Guldsmedgade 31. Det måtte nu snarere kategoriseres som et pensionat og bliver behandlet som sådan i afsnit II ndf.

Nr. 27 var som sagt den sidste ejendom i den "gamle" Ryesgade, der blev stående. Naboen, nr. 29, blev til et 4-etagers hus på hjørnet af den nye Sct. Knudsplads. Heri blev 20/6 1930 indrettet et missionshotel - altså lige ved siden af "lastens hule" i nr. 27 - ved navn "Ansgar" men kun på 1. sal. Ejeren hed C. Sørensen. Der havde tidligere eksisteret et missions- ved det navn i Banegaardsgade 49. Det var nedrevet under den store banegårds- omkalfatring og genopstod altså her i formindsket format. Der er ikke udtaget annoncer herfra. Det forblev her til 1937, da det rykkede ind i den store nye bygning på Banegaardsplads 14, se ndf.

I stedet blev installeret et andet missionshotel, der hed "Norden" ved J. Larsen. Senere blev der også indrettet en mindre afholdsrestauration i tilslutning hertil. Der er heller ikke taget annoncer derfra. "Norden" bestod til omkring 1970 og blev efterfulgt af de sædvanlige kontorlokaler. Skiltet fra det, men ikke fra Hotel "Ansgar", ses på det ovennævnte billede.

På det andet hjørne, nr. 31 (Sct. Knudsplads 2), hvis bygning ligner meget det førstes, var der allerede året forinden blevet grundlagt et andet missionshotel. Det var som om man nu for alvor ville komme "uføret" i gaden til livs! Det blev meget passende kaldt for Hotel "Sct. Knud" v/ hotel-ejerske K. Jacobsen. Det havde ligeledes kun en 1. sal til rådighed kombineret med en mindre afholdscafé. Forskellige annoncer kunne måske tyde på, at det alligevel var lidt "større lagt an" end genboen. Aa. St. 10/4 1934: "Paa Missionshotellet "Sct. Knud", Ryesgade 31, antages en opvakt ung Mand, 14-16 Aar, som Hotel-Piccolo". Sst. 28/11 1935 fortælles, at Hotel "Sct. Knud" nu er flyttet til Parkallé (11). I stedet rykkede hotelejer C. Baagø ind, der meget naturligt forandrede navnet til "Baagøes Missionshotel". Baagø averterede i perioden 3 gange efter en piccolo, nemlig Aa. St. 8/6 1937, sst. 22/1 1938 og 10/11 1939. Det førnævnte billede viser også skiltet fra dette hotel; der er således 3 hotelskilte efter hinanden på det. "Baagøes Hotel" fortsatte med andre navne og andre ejere til ca. 1975 og blev efterfulgt af kontorer.

Tilbage i behandlingen af venstre side er først Hotel "Danmark" i det tid-

ligere Ryesgade nr. 41, hvis sidste indehaver var Søren Jørgensen. Hotellet ophørte 16/4 1921, hvilket blev averteret i Aa. St. 12/4 s. å., hvor S. J. bekendtgjorde, at han overtog "Industricafeen", Skolegade 5, se ndf. Der haves ingen billeder heraf. Dernæst Hotel "Ryesborg" i det tidligere nr. 45 v/ Anders Økjær. Der er derimod et fint facadebillede af det med ejeren i porten fra "før vor tid". Det ophørte formentlig 1928 og blev da nedbrudt. En annonce i Demokraten 28/1 1927 efter kvindelig medhjælp indicerer, at hotellet i hvert fald bestod på det tidspunkt. Anders Økjær døde 1929, og hans enke Dorthea Ø. overtog "Turisthotellet", Rosenkrantzgade 2, jfr. ndf. 9)

Efter udviklingen af denne turbulente venstre side virker den højre nærmest trist og kedelig, hvis man da ikke er interesseret i katolsk-kirkelige aktiviteter. I nr. 18 blev der 1933 indrettet en spiserestaurant på 1. sal ved navn "Manzana". Vejviseren oplyser intet om ejerforhold. Et facadebillede findes i lokalsamlingen fra 1935. Starten annonceres i Aarhusposten 3/12 1933. Karakteren af etablissementet fremgår af Aa. St. 25/9 1934: "Serveringsjomfru kan faa Plads 1. Okt. Fast Løn, Ingen Drikkepenge. Restaurant "Manzana", Ryesgade 18, 1! Den aflønningsmåde er kendt fra andre steder såsom "Sct. Jørgen", Frederiksgade og "Tosca", Søndergade, jfr. ovf. "Manzana" forsvandt allerede omkring 1950. Det ser ud som om en fru Bothilla C. Pedersen har haft en afholdsrestaurant i nr. 24, ^{fra 1929} men der er ingen andre spor. 10)

Omtrent oppe ved den gamle "slutning", nabohuset hertil, nr. 32, lå på 1. sal et Hotel Garni, d. v. s. uden restauration ved Fru D. Petersen. Navnet var "Hotel Garni", slet og ret. Det blev nedlagt eller nedrevet i 1923. Der findes billede af skiltene i lokalsamlingen fra 1913. Der er ingen annoncer udtaget.

Og til sidst i gaden kræver så det gamle "Central-Hotel", Ryesgade 34, hjørnet af Banegaardsgade en lille omtale. Det er overflødigt at spørge efter billeder her; der er næppe nogen bygning i Århus så fotografisk foreviget som den, især i det fortærskede motiv: Ryesgade set mod Søndergade fra Banegaardsvej. Men også når billedet er taget fra andre synsvinkler skuer man det runde tårn med altanerne på.

Det har utvivlsomt været et monumentalt syn for den tilrejsende, når han kom ud fra den gamle banegård. Men nu krævede "udviklingen" altså, at det skulle væk. Sidste ejer var Thorvald Abildskou, der overtog det 1908 og fra-trådte 1923, da ejendommen blev eksproprieret af kommunen (og senere solgt til et privat konsortium), hvorefter hotellet blev bortforpagtet ^{ind} til nedrivningen til restauratøren for Hovedbanegaardens restaurant (både den gamle og den nye) Niels Laursen ¹¹⁾.

Han satte en ganske pudsige annonce i Aa. St. 30/7 1926: "Central-Hotellet", Aarhus. Nyrestaureret. Priserne er nedsatte. Caffe complet med Æg

1,50 Kr. Smaaretter Kr. 0,85. Alle Værelser 3 Kr. pr. Seng". Ganske ejendommeligt optimistisk for et dødsdømt hotel! Regnede han måske med, at det hele ville "løbe ud i sandet"? ¹¹⁾

Det gjorde det imidlertid ikke. Ganske vist var "Central-Hotel" den sidste bygning, der stod tilbage i ensom majestæt, således som det fremgår af lokalsamlingens billeder fra Banegaardsgade, mens alt omkring er ryddet væk, jfr. senere. Men 1/3 1928 meldtes i samme avis: "Central-Hotelløts Nedbrydning begynder i Dag. Billige Byggematerialer". Og dagen efter vistes et billede af nedbrydningen på forsiden sst.

.....

Noter til Ryesgade

- 1) Th. Adamsen II, 1938, s. 354.
- 2) Demokraten 9/9 og 14/9 1931 og 3)
- 3) Th. Adamsen II, 1938, s. 340.
- 4) Th. Adamsen II, 1938, s. 345.
- 5) Alberto Weile, anf. værk, s. 375.
- 6) Aa. B. F. 1920/21 B., s. 94 ff.
- 7) Th. Adamsen II, 1938, s. 341.
- 8) Se Aa. St. 17/6 1990 om 60-årsjubilæet.
- 9) Th. Adamsen II, 1938, s. 348.
- 10) B. 398. 1988/1144. 1928-31. 16/4 1929.
- 11) Th. Adamsen II, 1938, s. 179. Demokraten 20/12 1925.
- 12) Adolf Rasmussen: En proletardrengs erindringer. Århus Stifts Årbøger 1974. Heri fortælles, ⁹⁴ at i kælderbeværtningen i "Central-Hotel" serveredes romtoddyer til 25 Øre. Det har nu nok været før 1920.

.....

K A N N I K E G A D E

Igen foretages en "tilbagetrækning", denne gang til Bispetervet eller måske snarere til Sct. Clemens Torv. Herfra går den første udfaldsvej mod havneterrænet, Kannikegade, der nu skal analyseres. Dernæst kommer turen til Sønderallé og Rosenkrantzgade; Østergade er jo gennemgået.

Kannikegade er utvivlsomt en gammel gade. Før 1905 lå Århus Teater i den på den lige, sydlige side, så blev det flyttet over på den ulige med facaden skråvendt mod gaden og frontalt mod det senere Bispeterv. Det gav plads for Hovedpostkontoret, der blev flyttet fra Fredens Torv, og telegrafstationen. Lokalsamlingen har mange billeder fra tiden 1880-1916, men få fra den relevante periode. Indtil Bispetervets såkaldte "frilæggelse" eller rettere

rydning eksisterede der visse maleriske eksteriører på venstre side af Kannikegade. I Aa. St. 19/8 1921 fortælles om Bispetørvets "sænkning", 1/9 s. å. sst. ses et billede af de sidste huse, de Yhr'ske, der skal nedrives, og 2/11 s. å. sst selve saneringen. Kun én eneste restauration fra "fortiden" er foreviget, nemlig Café "Posthuset", der lå som nabo til hovedpostkontoret og på hjørnet af Skolegade i det hus, der - vistnok senere - kom til at hedde "Kannikegaarden". Den café var imidlertid borte før 1920.

På den ulige side ses ingen restauration i vejviseren før 1922, da "Kannikevinstuen" v/ restauratør S. P. Nielsen, tidl. "Varna", dukker op. Den lå i nr. 5 og var nabo til teatret eller rettere til det kort forinden opførte biografteater ^{"Folcorama"}. Caféen findes ikke i lokalsamlingen, men der er et godt både "indre" og "ydre" billede hos H. R. III, 1923, s. 589. S. P. Nielsen åbnede "Kannike-Vinstuen" 18/10 1922 og averterede herom i Demokraten 15/10 s. å. En kaffe med CLOC kostede 1 kr. På 1. sal var et lokale ved navn "Munkestuen", hvor der bl. a. kunne spilles kort, hvilket nok var på grænsen til det lovlige. Der ses nu ingen retssager derfra.

S. P. Nielsen døde 2/2 1931. Hans enke Caroline, der var 67 år, ønskede en bestyrer og søgte om Mary Gaardsted fra Vejle, og det blev bevilget.¹⁾ Senere kom Lilli Sørensen til. 2 damer var rykket ind som ledere. Demokraten 23/7 s. å.: "Kannike-Vinstuen". Ingen Drikkepenge. Smaa Priser". Det 5. kendte forsøg på en "moderne" aflønningsform for serveringspersonale. M. G. overtog senere "Børscaféen" og senere igen "Guldhornet", jfr. ndf. 1934 var de borte og en restauratør Nissen vært, muligvis tidl. Café "Bro-palæ", jfr. ovf.²⁾

Allerede 1935 blev cafeen overtaget af Marie Mathilde Byg, først som bestyrer, fra 1936 med rigtigt beværterborgerskab. Hun kom 1941 til "Sct. Jørgens Vinstue", Frederiksgade 76, jfr. ovf.³⁾

Dernæst indtrådte det næste og sidste ejerskifte i 1940. Året forinden var direktør S. Mikkelsen ("Mikkel") fratrædt "Vennelyst" og havde helliget sig "Østergades Forsamlingsbygning". Den kunstneriske leder af "Vennelyst" var skuespiller Duval Mols, der vistnok "ikke kunne med" den nye ledelse og derfor tog sin afsked kort tid efter. Han fik imidlertid bevilling til "Kannike-Vinstuen", som han omdøbte til "Molles Kro", se Aa. St. 6/10 1940. Æst. 14/11 s. å.: "Velkommen i "Molles Kro". I Dag debuterer Duval Mols som Krofar i den gamle "Kannike-Vinstue". Og der kom andre muntre annoncer. Sst. 7/1 1941: "Det er hver Onsdag, der er Skildpadde i "Molles Kro" - og paa Fredag Gule Ærter og Pandekager". 28/10 s. å. sst.: "Vejen gaar min Tro hen til "Molles Kro", Kannikegade".

Men i slutningen af besættelsen blev kroen ødelagt ved bombesprængning af "Schallburgtører" eller lgn. som hævn for modstandsbevægelsens aktioner. Den blev aldrig genopbygget, og senere udvidede teatret sig ind over grun-

den.

Nr. 10, det østlige hjørne af Harald Skovbys Gade, den lille smøggade ned til åen, var (er) et pænt 3-etagers hus, kendt fra lokalsamlingen. Heri indrettede hjemmebagerske Marie Christensen, der tidligere havde haft til huse i "Borgporten", se Demokraten 1/6 1922, et konditori, M. C.'s konditori. Det blev "århusiansk berømt" og senere udvidet til en egentlig (afholds)restaurant.

Naboejendommen, nr. 12, var også "pæn" og er fotograferet flere gange. Den blev tilholdsted for flere kunstneriske aktiviteter, bl. a. Aarhus Musikonservatorium og fik derfor navnet "Musikhuset". Senere blev bygningen stærkt ændret og udvidet og omdøbt til "Koncertpalæet". Videre blev der 1929 indrettet en restauration med selskabslokaler 1. sal. Bestyrer og siden 1933 indehaver var i hele perioden Christian Jørgensen, der tidligere havde drevet "Riis Skov Badehotel".⁴⁾ Aa. St. 12/5 1929: "'Koncertpalæets' Restauration 1. Sal. En Væddeløbs-Middag á 4,50 Kr, Frokostretter fra 65 Øre". Sst. 14/5 s. å. nævnes "Koncertpalæet" blandt en række andre caféer og spisesteder i Århus som nr. 1. "Væddeløbsmiddagen" er dog temmelig dyr. "Ung i Århus" I, 1964, giver et interiørbillede af caféen s. 221.

Det mest kendte og annoncerende sted i Kannikegade i 1930'erne blev sikkert "Funkis Bar", der kom til at ligge i stueetagen i samme ejendom til højre for indgangsporten. Aa. St. 21/3 1933 fortæller i en annonce med stregtegning: "'Koncertpalæets' 'Funkis Bar'. Lige ind fra Gaden. Aabner i Mørtegen. Stueetagen i 'Koncertpalæet'". Lokalsamlingen har ét og kun ét facadebillede af baren fra stiftelsesåret samt et ukarakteristisk interiørfotografi uden årstal, men formentlig fra et senere tidspunkt. Det bemærkes, at navnet på skiltet er med små bogstaver, vel sagtens for at det skulle være "rigtig funkis".⁵⁾

Navnet var selvfølgelig inspireret af den i 1930'ernes begyndelse stærkt opreklamerede "funkisbevægelse". Inventar og møbler i såvel erhvervsliv som i det private hjem skulle slet ikke være "dekorativt", men kun brugbart. Det skulle kun fungere, deraf "funkis". Det var formentlig Poul Henningsen, der var bevægelsens "bagmand". Dens levetid blev kort. Personligt synes jeg, der har frekventeret "Funkis Bar" på et noget senere tidspunkt, at der egentlig ^{ikke} var ret meget "funkis" ved den! Den var indeholdt i et par mindre lokaler med borde og stole, en bar langs en væg, et klaver med en pianist(m/k), en refrainsangerinde samt et diminutivt dansegulv. Det var ganske almindeligt på den tid og har nok også været det ca. 10 år tidligere.

Solisterne (sangerinde & pianist) vekslede hyppigt, ligesom de gjorde på andre, lignende steder. Nogle var mere berømte end andre, så godt som alle er sunket ned i glemslens mørke pr. dato (1993). Tønnersen, Inger Christrup,

64.9/9

sta sta stanær læs

64.909

Oldan, John W.

Træk af hotel-, pensionats- og restaurationslivet i Århus

, Bind 1

100 sider

3848575495

160216